

Fragmenta in evangelium Joannis (in catenis)

1 Δημιουργὸν τῶν πάντων τιθέμενος αὐτὸν τὸ τοῦ Λόγου ὄνομα κατηγορεῖ αὐτοῦ. ἐπεὶ γὰρ ὡς ἐπίπαν πᾶσα δημιουργία ἤρτηται λόγου, οὐκ ἄλλως ἔδει αὐτὸν τῶν πάντων δηλῶσαι ὄντα ποιητὴν ἢ οὕτως. οἱ μὲν γὰρ παρ' ἡμῖν δημιουργοί, ἄνθρωποι ὄντες, τέχνην ἔχουσιν (αὕτη δέ ἐστιν ἕξις μετὰ ἀδόλου λόγου ποιητική), ὁ δὲ τοῦ θεοῦ υἱός, οὐκ ἄλλος ὢν <ἢ> σοφίας καὶ τέχνης δημιουργός, εἰκότως «λόγος» ὀνομάζεται. οὐ γὰρ ἄλλη τις ὢν οὐσία παρὰ τὸν λόγον δι' αὐτοῦ ποιεῖ τὰ ὄντα, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ ποιῶν, θεὸς ὢν λόγος. εἶτ' ἐπεὶ ὁ λόγος οὗτος, θεὸς ὢν κατ' οὐσίαν καὶ αὐτὸ τοῦτο θεοῦ υἱὸς ὑπάρχων, τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας χάριν ἄνθρωπος γε γένηται, «Σὰρξ» ὁ λόγος ὠνομάσθη. καὶ ἐπεὶ τινες τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐκπεσόντες οἴονται ἀπὸ τότε αὐτὸν μόνον εἶναι, ἀφ' οὗ ἐκ τῆς παρ' ἑαυτοῦ ἄνθρωπος γεγενῆσθαι προῆλθεν, ὀρθότατα πρὸς τοὺς τοιοῦτους ὁ θεολόγος γράφει τὸ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος» καὶ καταλλήλως τοῖς ῥήμασι χρῆσάμενος, τῷ μὲν «Ἐγένετο» ἐπὶ τῆς σαρκὸς, τῷ δὲ «Ἦν» ἐπὶ τῆς θεότητος [αὐτοῦ σημαίνει]. καὶ ἦν μὲν κυριώτερον ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου τὸ «Ἔστιν» εἰπεῖν· ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς διαφορὰν τῆς ἑνὸς ἰσότητος γενομένης ἔν τινι καιρῷ ἐδήλου τὴν ὑπαρξίν τοῦ λόγου, ἀντὶ τοῦ «Ἔστιν» τῷ «Ἦν» ὁ εὐαγγελιστὴς κέχρηται. τῶν δὲ ῥημάτων τὰς κυρίας σημασίας ἐκλαμβάνειν οὐ δεῖ ἐπὶ τῶν αἰδίων· ὅτε μὲν γὰρ τὰ σημανόμενα ὑπὸ τούτων χρόνων συμμετρομένην ἔχει τὴν ὑπαρξίν, <ὡς> τὸ Ἦν <τὸ> μηκέτ' ὄν, ἀλλὰ ποτε ὑπαρξίν ση μαίνει· ὁμοίως τὸ Ἔστι δηλοῖ τὸ νῦν ὑπάρχον, ὡς τὸ Ἔσται τὸ μέλλον ὑπάρξει. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ αἰδῖός ἐστι, τυγχάνων θεός, τὰ ῥήματα ἐπ' αὐτοῦ οὐ μετὰ τοῦ προσσημαίνειν χρόνον ἐκλαμβάνειν δεῖ, τοῦ σημανομένου ὑπ' αὐτῶν οὐχ ὑπὸ χρόνον ὄντος. ἔστι δὲ ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ θεολόγου φωνῶν θηρεῦσαι τὴν διάνοιαν. εὐθύς γὰρ ἀρχόμενος τῆς κατ' αὐτὸν συντάξεως γράφει· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος». καὶ Μωϋσῆς μὲν τὴν κοσμοποιίαν ἐξηγούμενος «Ἐν ἀρχῇ», εἶπεν, «ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». ὁ δὲ Ἰωάννης οὐκ ἔν ἀρχῇ γέγονεν εἶπεν, ἢ πεποίηται ὁ λόγος ἀλλ' «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος». ἦν γὰρ ἐν ἀρχῇ ποιῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. εἰ γὰρ «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο», τῶν πάντων δὲ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ὑπῆρχεν, ἐν τῇ τούτων οὐσιώσει αὐτὸς ἦν κτίστης αὐτῶν. εἶτ' ἐπεὶ μὴ εἶπεν ἐν τῇ τινὸς ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν, καθόλου ληπτέον αὐτό, ἵν' ἢ τὸ δηλούμενον τοιοῦτον· ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν ἀρχαγγέλων ἦν ὁ λόγος· καὶ συνελόντι εἰπεῖν, ἐν ἀρχῇ τῶν ὀρατῶν τε καὶ ἀόρατων κτισμάτων ἦν ὁ λόγος, πάντων αὐτῶν ὢν ἀρχὴ τε καὶ ποιητής. ἐν Χριστῷ γὰρ «ἐκτίσθη τὰ πάντα», τὰ τε «ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ τε ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, «εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες· πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων καὶ τὰ «πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, ὅς ἐστιν ἀρχὴ, πρωτότοκος ἐκ τῶν «νεκρῶν». εἰ γὰρ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, καὶ πρὸ αὐτῶν ἐστιν, ἀρχὴ αὐτῶν κατὰ τὸ εἶναι αἴτιος ὑπάρχων, ἀκολουθῶς ῥητέον εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ πάντων οὐσιώσει. πῶς γὰρ οὐκ ἔδει αὐτὸν εἶναι πρὸ αὐτῶν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν κτίστην ὄντα; εἶτ' ἐπεὶ ἐν ἀρχῇ αὐτὸν εἶπεν εἶναι, ἔδει δηλῶσαι καὶ πῶς καὶ πρὸς τίνα ὄντα ποιεῖν αὐτὸν ἐχρήθη. διὸ ἐπήγαγεν τῷ «Ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος» καὶ τὸ «Ἦν ὁ λόγος πρὸς τὸν θεόν»· πρὸς ἡμᾶς μὲν γὰρ ἐλθὼν, ὅτε ἐκ παρθένου ἐτέχθη, ἀπέσταλτο ὑπὸ τοῦ πατρὸς· διὸ καὶ «Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» καὶ ὄνομα ἔσχεν αὐτὸ δι' αὐτοῦ «Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός». ὅτε δὲ ἐδημιούργησεν, ἐπεὶ μὴ ὡς ἄνθρωπος ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς οὐσίαν ἔφερε τὰ πάντα, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἦν καὶ θεὸς ἦν· λέγεται δὲ καὶ σοφία ὁ τοῦ θεοῦ υἱός, ἀρχὴ ὁδῶν τοῦ θεοῦ κτισθεῖσα κατὰ τὴν τῶν Παροιμιῶν γραφήν, ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ σοφία, πρὸς τὸν οὗ ἐστι σοφία ὑπάρχουσα, οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς ἕτερόν τινα εἶχεν,

ἀλλ' εὐδοκία θεοῦ γενόμενος τὰ κτίσματα ὑπάρξει ἠβουλήθη. ἠθέλησεν οὖν ἀναλαβεῖν αὐτὴ ἡ σοφία σχέσιν δημιουργικήν πρὸς τὰ ἐσόμενα καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ δηλούμενον διὰ τοῦ ἐκτίσθαι αὐτὴν ἀρχὴν ὁδῶν τοῦ θεοῦ, καθ' ἃς ὁδοὺς διαπορεύεται οὐσιῶν διακοσμῶν προνοούμενος, εὐεργετῶν, χαριζόμενος ἐν ταύτῃ τῇ σοφίᾳ κτισθεῖσι. ἀρχὴν <οὖν> εἶναι τὸν λόγον φασὶν οὐχ ἕτερον ὄντα αὐτῆς κατ' οὐσίαν ἀλλ' ἐπινοία καὶ σχέσει, ἴν' ἢ <ἡ> αὐτὴ ὑπαρξίς ἦν νῦν καλοῦσιν κατ' οὐσίαν αἱ γραφαί, ἢ μὲν ὠκείωται τῷ θεῷ σοφία, ἢ δὲ νένευκεν, ἴν' οὕτως εἴπω, πρὸς τὰ δημιουργήματα ὁ δημιουργικός λόγος. οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς λόγος εἴρηται· ἐστὶ δὲ παραθέσθαι ῥητὰ οὐκ ἐκ τῆς καινῆς μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς· «Τῷ λόγῳ γὰρ κυρίου οὐρανοὶ ἐστερωθήσαν». καὶ τὸ «Ἀπέστειλεν τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἰάσατο αὐτούς». καὶ ὁ Λουκᾶς φησὶν· «Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ «ὑπηρεταὶ γενόμενοι τοῦ λόγου». 2 Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ, δηλονότι τῷ λόγῳ, ζωὴ ἦν· ἴν' ὡς περ θεὸς εἰς ὑπαρξίν ἤγαγεν τὰ πάντα, οὕτω καὶ ζωοποιηθῆ τὰ πεφυκότα ζῆν μετουσία αὐτοῦ. διὸ καὶ ἀρμοδίως εἴρηται τὸ «Καὶ ἡ «ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». οὐ γὰρ προσεκτέον τοῖς ἐκ τῆς λέξεως ταύτης γενητὸν εἶναι τὸν λόγον νομίσασι. τὸ γὰρ γενόμενον οὐκ αὐτὸ ἐστὶ ζωὴ· ὁ οὐκ ἔξωθεν αὐτῷ ἐπήλθεν, ἐν αὐτῷ γὰρ γέγονεν ἡ ζωὴ. οὐ γὰρ οἰοί τε ἦσαν οἱ γενητοὶ οὕτως αὐτὸν ἔχειν τυγχάνοντα κατ' οὐσίαν ζῶν ὡς ἔστι παρὰ τῷ πατρὶ. εἴρηται γὰρ πρὸς τὸν θεόν· «Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς». καὶ ἔστιν ἡ ζωὴ αὕτη παρὰ τῷ πατρὶ οὐ ζωοποιούσα αὐτόν· οὐ γὰρ μετουσία ζωῆς ὁ πατήρ ζῆ, ἀλλὰ ζωὴ θεὸς ὢν γεννᾷ ζῶν, ὡς καὶ σοφὸς σοφίαν καὶ δυνατὸς δύναμιν. αὕτη ἡ ζωὴ τὰ λογικὰ ὠφελῆσαι βουλομένη σχέσιν τὴν πρὸς αὐτὰ ἀνεδέξατο, ἐπὶ τὸ ζῆν αὐτὰ προσλαβόντα αὐτὴν μετουσίας τρόπῳ· καὶ οὐ περὶ μόνου γε τοῦ κοινοῦ ζῆν αὐτῶν τοῦτο λεκτέον· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν καθ' ὃ συμβαίνει εὖ ζῆν. τοῦτο γοῦν παρίσταται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς λέξεως· φησὶ γάρ· «Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». ὅτι δὲ ἐνταῦθα οὕτως ἔχει καὶ ἐξ ἑτέρου ἔστι πιστώσασθαι. ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς καὶ λόγος, θεὸς ὢν λόγος, ἐστὶ πρὸς τὸν θεόν, ὡς ἀρτίως εἴρηται, γινόμενος καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς οἰοί τε εἰσὶν χωρεῖν αὐτοῦ τὴν παρ οὐσίαν. εἴρηται γάρ· «Λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ὡσηέ», καὶ «Ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς Ἰερεμίαν», καὶ καθόλου· «Ἐκείνους» θεοὺς εἶπεν πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο». ὡς οὖν λόγος μὲν πρὸς τὸν θεόν ἐστὶ, γίνεται δὲ πρὸς τοὺς γενητοὺς, οὕτως ζωὴ τυγχάνων ἐστὶ παρὰ τῷ πατρὶ, ζωοποιῶν πρὸς οὓς ἐπιφοιτᾷ, γίνομένη ἐν αὐτῷ ζωοποιητικῆς σχέσεως ἀρμοδίως ἐχούσης πρὸς τὰ ζωοποιούμενα. ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς τῷ ζωοποιῆσαι καὶ γνῶσιν ἀληθείας ἐμποιεῖ, φωτίζουσα τὸν νοῦν τῶν παραδεχομένων αὐτὴν, καὶ φῶς ἀνθρώπων ὀνομάζεται. ἀνθρώπων δὲ φῶς οὕσα δηλὸν ὅτι καὶ τὰ ὑπερβηκτότα λογικὰ φωτίζει. εἰ γὰρ τῶν ἐλαττόνων λογικῶν φῶς ἐστὶ, πολλῷ μᾶλλον τῶν ὑπεραναβηκτότων. 3 Τὸ θεολογούμενον φῶς λυτικόν ἐστὶ πάσης σκοτίας καὶ ἀγνοίας καὶ κακίας ὑφισταμένης. διὸ ἐν τῇ τοιαύτῃ σκοτίᾳ φαῖνον οὐ καταλαμβάνεται ὑπ' αὐτῆς. ὃν γὰρ τοῦτο τὸ φῶς σοφία καὶ δικαιοσύνη θεοῦ, ἢ μὲν σοφία ἐστὶ λύει τὴν τοῦ νοῦ ἀγνοίαν, ἢ δὲ δικαιοσύνη τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς κατευθύνει, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνειν αὐτὸ οὐ κωλυόμενον ἐκπέμπειν τὰς οἰκείας ἀγὰς τῷ φωτιζομένῳ ἀνθρώπῳ· διὸ οὐ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς σκοτίας, λυομένης καὶ ἀφανιζομένης τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. οὐ γὰρ ὑφεστῶσα καὶ ἐνεργούσα οὐ καταλαμβάνει αὐτό, ἀλλὰ λυομένη καὶ μηκέτι οὕσα. οἷον ὁ Παῦλος ὅτε ἠγνόει τὸν χριστὸν ἐδίωκεν αὐτόν, παρορμώμενος πρὸς τοῦτο ἐκ τῆς προσούσης ἀγνοίας, ἦν εἴπομεν εἶναι σκοτίαν· ἀλλὰ τοῦ διωκομένου φωτὸς ὑπ' αὐτῆς ἐκλάμψαντος τὰς οἰκείας ἀγὰς λέλυται ἡ σκοτία, καὶ ταύτη καταλαβεῖν αὐτὸν δεδύνηται τὸ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς φῶς. ὡσαύτως καὶ ὁ μετανοήσας ἐπὶ τῷ σταυρῷ ληστής, πεπρωμένος τῇ προειρημένῃ σκοτίᾳ ἐδίωκε τὸ φῶς· ἀλλ' ἡ ἐν τῷ ληστῇ σκοτία λέλυται, καὶ οὕτως

αὐτὸ καταλαμβάνει τὸ φῶς, καὶ ἵνα ἐπὶ τὸ σαφέστερον μεταβάλω τὸ θεώρημα, φῶς ἐστὶν ἡ ἀλήθεια· ὅταν δὲ τὸ ψεῦδος καὶ ἀπάτη πᾶσα, τουτέστι τὸ σκοτός, διώκη τὸ φῶς, τότε λύεται καὶ ἀφανίζεται πλησίασαν τῷ διωκο μένω. τῆς γὰρ ἀληθείας φανείσης τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη λύεται. καὶ τὸ παράδοξον ἐρῶ, μακρὰν οὕσα ἡ σκοτία διώκει τὸ φῶς, ἐγγί σασα δὲ ἐπὶ τὸ καταλαβεῖν αὐτὸ ἀφανίζεται. καὶ γὰρ τὸ ψεῦδος, ὅσον ἀφέστηκεν τῆς ἀληθείας, κρατεῖ καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς διώκειν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ νοῦ· ὅταν δὲ ἐγγίση αὐτῇ, δείκνυται μὴδ' ὅλως ὄν. ὅθεν ἀναγκαίως ἀφῆκεν ὁ θεὸς εἶναι κακίαν, δυνάμενος κωλύσαι, ἵνα τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς δειχθῇ. 4 Οὐ τοσοῦτον διὰ τὴν κοινήν περὶ ἀνθρώπου ἀπόδοσιν ὅσον διὰ τὸ πεφυκέναι αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ πρὸς θεὸν ὁμοίωσιν. σημειωτέον δὲ ὡς οὐκ αἰεὶ τὸ «Ἐγένετο» τὴν <εἰς> ὑπαρξίν ἄγουσαν γέννησιν δηλοῖ, ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ «Ἐγένετο» ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὸ «Ἀπεσταλ»μένος παρὰ θεοῦ»· ἵνα ἢ τὸ λεγόμενον τοιοῦτο· «Ἐγένετο ἀπεσταλ «μένος παρὰ θεοῦ εἰς μαρτυρίαν». εἰ δὲ ταῦτα περὶ Ἰωάννου λεγόμενα ὀρθῶς ἔχει, πόσω μᾶλλον τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γραφόμενα ἢ λεγόμενα ὡς λεγομένου ἢ γραφομένου καὶ γινομένου. 5 [Ἴνα πάντες πιστεύσωσιν . Ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ δηλονότι, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίστευσαν· οὐδὲ γάρ, εἰ μὴ πάντες τὸν παρὰ τοῦ ἡλίου δέχοιντο φωτισμόν, ἤδη καὶ τὸν ἥλιον φαίη τις ἂν μὴ ἐπὶ τοῦτο ἀνατέλλειν, ἐφ' ᾧ τε πάντας φωτίζεσθαι. ἡ γὰρ πρόθεσις τοῦ πέμψαντος αὐτὸν ἦν πιστεῦσαι πάντας.] 6 Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς . Τουτέστι τὸ θεολογούμενον· ὑπείληπτο γὰρ τισὶ διὰ τὸ προσόντα αὐτῷ πλεονεκτήματα ὡς αὐτὸς εἶη ὁ χριστός. διὰ τοῦτο τοῦτο φησὶν ἵνα ὀλορίζον τὴν τοιαύτην ἀνέλη πλάνην. κἂν γὰρ φῶς Ἰωάννης <ἦ>, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο τὸ φῶς περὶ οὗ οἱ ἄγιοι πρὸς τὸν θεὸν φασιν· «Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα «φῶς»· ὥστε εἰ καὶ φῶς ἦν Ἰωάννης, κατὰ τὸ εἰρημένον τοῖς μαθηταῖς· «Ἦμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου»· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. φῶς δὲ ἀληθινόν οὐ πρὸς ἀντιδιαστολήν ψεύδους ἀλλὰ πρὸς διαφορὰν εἰκονικοῦ εἴρηται. ἡ γὰρ ἀλήθεια καὶ τὸ ἀληθές ὅτε μὲν τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ, ὅτε δὲ εἰκόνι καὶ μιμήματι ἀντι διαστέλλεται. δυνατὸν δὲ λαβεῖν εἰκονικὸν φῶς τὸ αἰσθητόν, καὶ μάλιστα τὸν ἥλιον, ἀληθινὸν δὲ φῶς τὸ νοητόν· μᾶλλον δὲ τὸ τῶν νοητῶν φωτιστικόν, τῶν ἁγίων δυνάμεων. ὅπερ ἠγοῦμαι εἰρησθαι ὑπὸ τῆς γραφῆς· «Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνω «θέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». τὸ θεολογούμενον γὰρ φῶς ἦν «τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον «έρχόμενον εἰς τὸν κόσμον». ἀλλ' ἐπεὶ τὸ «Ἐρχόμενον εἰς τὸν «κόσμον» ἀμφιβόλως εἴρηται, δυνάμενον σημαίνειν ὅτε μὲν τὸ φῶς, ὅτε δὲ τὸν ἄνθρωπον, ἑκατέρως αὐτὸ ἐρμηνευτέον. καὶ πρῶτόν γε δεκτέον τὸ φῶς ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον κατὰ τὸν ἐπιδημίας καιρόν, τὸν ἄνθρωπον ὄντα ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς εἴρηται, τὸ φῶς ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ τῷ φωτίσαι τὸν ἄνθρωπον. εἶτα τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν φωτίζει πάντα τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπον. 7 Ἐπεὶ μὴ πάντες ἀπεστράφησαν αὐτόν (πολλοὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν προσήκαντο αὐτόν, καὶ μάλιστα οἱ ἀπόστολοι), ἐπιφέρει ὁ εὐαγγελιστῆς· «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν ἔσχον ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι». οἱ γὰρ πρὸς τὴν πίστιν εἰσαγόμενοι, τάχα δὲ καὶ προκόψαντες, ἐξουσίαν ἔχουσι τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τότε γενησόμενοι τοῦτο, οὐ τέως τὴν ἐξουσίαν εἰλήφασιν, ὅταν τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ πίστει καὶ γνώσει. τίς δὲ ἡ αἰτία, δι' ἣν ἔσχον τὴν ἐξουσίαν, δηλοῖ γράψας δεδόσθαι αὐτὴν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοῦ φωτὸς δηλονότι. ἐπειδὴ γὰρ οὐ ταῦτόν τῷ πιστεῦσαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ φωτὸς τὸ πιστεῦσαι εἰς τὸ φῶς, ἐξουσία δίδεται, τουτέστιν ἐπιτηδειότης πρὸς τὸ γενέσθαι τέκνα, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. εἰ δὲ μετέλθοιεν διὰ προκοπῆς εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτῷ ἐκ τοῦ πιστεῦσαι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὐκέτι δυνάμει ἀλλ' ἐνεργείᾳ εἶεν <ἂν> θεοῦ τέκνα. οἱ <μὲν> γὰρ ἀπλουστέρα καὶ μὴ πάνυ ἠκριβωμένη διανοία συγκατατιθέμενοι τῷ φωτί πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἱ

δὲ σὺν ἐπιστημονικῇ ἀποδείξει καὶ διηρθρωμένη νοήσει προσεληλυθότες αὐτῶ πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ ἐπικαλοῦνται αὐτόν. ὅθεν Ἰησοῦς μετὰ πολλὴν προκοπὴν τῶν μαθητῶν φησὶν· ἐπεὶ «πιστεύετε «εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε» ἀντὶ τοῦ καιρὸν ἔχετε μετὰ βῆναι ἀπὸ τοῦ πιστεῦν εἰς τὸ ὄνομά μου, ἵν' ἐμοὶ καὶ τῷ πατρὶ πιστεύσητε. ἀμέλει γοῦν καὶ περὶ μεγίστης θεολογίας ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἐπήγαγεν ὡς πρὸς ἅπαντας· «Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ «πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν»; 8 Οἱ γὰρ ἐκ θεοῦ γεννηθέντες, τῷ πεπιστευκέναι ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός ἐστι καὶ τῷ ποιεῖν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ θεοῦ ἐγεννήθησαν. οὐχ ὑπόκεινται δὲ τῇ ἐξ αἱμάτων γεννήσει, τουτέστιν οὐκ ἐξ ὑλικῶν ἔχουσι τὴν γένεσιν. ἀμέλει γοῦν τῷ Πέτρῳ, πιστεύσαντι ὅτι ὁ χριστός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος, ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέγεται· «Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ «σοι, ἀλλ' ὁ πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». καὶ ἐπίστησον εἰ δὺ ναιαι κατ' ἐπιβολὴν ἄλλην υἱὸς αἱμάτων εἶναι ὁ νομίζων θεοσεβῆς καὶ υἱὸς θεοῦ εἶναι διὰ τοῦ προσάγειν τὰς κατὰ νόμον αἰσθητὰς θυσίας. οὗτοι γὰρ διὰ σφαγῶν καὶ ἐκχύσεως αἱμάτων εὐαρεστεῖν τῷ θεῷ οἴονται. καὶ ἀνέγκλητον μὲν ἦν τοῦτο ποιεῖν πρότερον, ἡμῖν δὲ οὐκέτι, διὰ τὸ ἀρκούντως πρὸς δικαίωσιν ἔχειν τὸ δοθὲν ὑπὲρ ἡμῶν Ἰησοῦς αἷμα. ὑπόκεινται δὲ καὶ θελήματι σαρκὸς καὶ γενέσει ἀνδρὸς οἱ πάντα ποιοῦντες πρὸς τὸ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι. θελήματι γὰρ σαρκὸς εὐαρεστεῖν οὗτοι προτίθενται τὴν σάρκα περιτεμνόμενοι καὶ ἐν τῷ προφανεῖ ἰουδαΐζειν θέλοντες, μετὰ τοῦ μὴ ἐπιμελεῖσθαι τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαϊσμοῦ. ἔχουσι δὲ καὶ τὴν ἐκ θελήματος ἀνδρὸς γένεσιν οἱ προφάσει ἀνθρωπίνης φιλοσοφίας ἀπέχονται μὲν κακίας, ἀρετὴν δὲ ἀναλαμβάνουσιν. καὶ ὑπὲρ τούτους οὖν ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος τῷ μετὰ τὸ πιστεῦσαι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ αὐτῷ πεπιστευκέναι. 9 Τὸ « Ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός » νοεῖν ὑποβάλλει ἐκ τῆς οὐσίας· τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱόν. οὐδὲν γὰρ τῶν κτισμάτων παρὰ πατρός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ διὰ τοῦ λόγου ἔχει τὸ εἶναι. εἰ γὰρ καὶ ἄλλα παρὰ πατρός εἶχε τὴν ὑπαρξιν, ματαίως ἢ τοῦ μονογενοῦς ἔκειτο φωνή, πολλῶν ὄντων τῶν παρὰ πατρός ἐχόντων τὸ εἶναι. οὗτος δὲ μονογενὴς παρὰ πατρός πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας εἴρηται, οὐκ ἄλλος ὢν τούτων ὢν λέγεται εἶναι πλήρης. αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενὴς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». ἔσται γὰρ δεκτικὸν ἀληθείας τὸ πληρούμενον ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' οὐ δεκτικὴ ἀληθείας ἢ ἀλήθεια κατ' ἐνέργειαν οὕσα τοῦτο ὃ λέγεται εἶναι. τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῆς χάριτος ῥηθεῖ ἄν. καὶ οὐ παράδοξόν γε περὶ τοῦ μονογενοῦς τοιαῦτα λέγειν, ὅποτε καὶ περὶ τοῦ πατρὸς τοιαῦτα ἀναγέγραπται. αὐτὸς γοῦν περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ προφήτῃ λέγει· «Πλήρης «εἰμί». εἰκὸς δὲ εἰρησθαι τὴν λέξιν ταύτην καὶ διὰ τὸ θεωρηθησόμενον πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας. ὁ διὰ Μωϋσέως νόμος τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐκόλαζεν, οὐδενὶ χαριζόμενος τὰ κατὰ παράβασιν αὐτοῦ ἐπιτελεσθέντα. ἔτι μὴν ὁ νόμος οὗτος μυστηρίων τελετὰς δι' εἰκότων καὶ σκιογραφῶν παρεδίδου, χειραγωγῶν καὶ εὐτρεπίζων πρὸς τὴν τοῦ χριστοῦ διδασκαλίαν τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀγομένους· ὅθεν καὶ παιδαγωγὸς ὁ νόμος εἰς Χριστὸν λέγεται. ἐπεὶ τοίνυν ὁ σωτὴρ ἐλήλυθεν οὐ κολάσαι τοὺς ἡμαρτηκότας ἀλλ' ἄφεισιν παρασχεῖν τῶν οὕτως πεπραγμένων, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῆς διδασκαλίας, καὶ εἰκότων γινώσιν τῆς ἀληθείας, αὐτὸς αὐτὴν φανερῶν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὢν ἡ ἀλήθεια, εἰκότως πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας ὥφθη τοῖς αὐτὸν θεασασμένοις. εἰ γὰρ τισὶ μὲν ἐχαρίζετο τισὶ δὲ οὐ, οὐκ ἦν πλήρης χάριτος, ὡς ἂν εἰ τῆς σκιᾶς τι μὲν ἔπαυεν ἕτερον δὲ τι αὐτῆς οὐχί, οὐκ ἦν πλήρης ἀληθείας. ἀλλὰ μὴν πᾶσαν σκιάν καὶ εἰκόνα περιέγραψεν, καὶ πάντων ἁμαρτημάτων ἄφεισιν παρέχει τοῖς προσφεύγουσι διὰ μετανοίας αὐτῷ. πλήρης ἄρα ἀληθείας καὶ χάριτος ἐστὶν. 10 Κέκραγεν . Οὐ κατὰ τὴν προφορὰν ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς νοήσεως ἐπιτεταμένον. ὁ γὰρ περὶ τῶν μεγάλων δογμάτων ἀπαγγέλλων ὡς δεῖ μεγαλοφώνως κατὰ τὴν νόησιν αὐτὰ προφέρει.

ἀκουστέον δὲ τοῦ «Πρῶτος» ἀντὶ τοῦ «Πρότερος». ὅμως ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· πρὸ ἔμοῦ καὶ πρότερός μου τυγχάνων Ἰησοῦς ὀπίσω μου καὶ μετ' ἐμὲ ἦλθεν, οὐκ ἐπὶ τῷ ὀπίσω μου μείναι ἀλλὰ τῷ πρὸ ἔμοῦ γενέσθαι. ἀκουστέον δὲ τοῦ ὀπίσω αὐτὸν ἔρχεσθαι τοῦ Ἰωάννου κατὰ χρόνον τῆς ἀποτέξεως. πρὸ γὰρ ἕξ μηνῶν Ἰωάννης συνελήφθη τοῦ συλληφθῆναι τὸν Ἰησοῦν. τούτῳ τῷ τρόπῳ ὀπίσω αὐτοῦ ἔλθων ὁ Ἰησοῦς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέγονεν ἀναδειχθεὶς θεὸς καὶ δημιουργὸς αὐτοῦ ὑπάρχων. λεχθεὶς δ' <ἄν> καὶ οὕτως· δόξει πᾶς ὁ μανθάνων ἔπεσθαι τῷ διδασκάλῳ καὶ ταύτῃ ὀπίσω αὐτοῦ λέγεται βαδίζειν. ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ σωτὴρ βαπτίζοντι τῷ Ἰωάννῃ προσῆλθε βαπτισθῆναι, κατὰ τὸ βαπτίζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ Ἰωάννου ὀπίσω τοῦ βαπτίζοντος ἔρχεσθαι εἴρηται, κατὰ δὲ τὸ ἡγιακέναι καὶ μεμαρτυρηθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἔμπροσθεν τοῦ βαπτίζοντος γέγονεν, τιμιώτερος καὶ ὑπερ ἔχων αὐτοῦ ἀναδειχθεὶς. εὗ δὲ καὶ τὸ φάναί· «Ἐμπροσθέν μου γέγονεν», ὡς τὴν ὑπαρξίν προτέραν εἶναι τοῦ γεγονέναι αὐτόν. καὶ τοῦτο δὲ ἐπίστησον μετ' ὄσης ἀκριβείας εἴρηται. οὐ γέγραπται «Ὁ ὀπίσω μου ὢν», ἀλλ' «Ὁ ἐρχόμενος». εἰ γὰρ ὀπίσω ἦν, οὐκ ἠδύνατο πρὸ αὐτοῦ εἶναι. ἀλλ' οὐκ ἀδύνατον τὸν πρῶτον ὄντα ὀπίσω ἔλθειν. ῥηθεὶς δ' <ἄν> καὶ ἑτέρως. «Ὅτι, φησὶν, ἐκ τοῦ «πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος»· πάλιν γὰρ αἰτίαν ἀποδιδούς τοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γεγονέναι αὐτοῦ ὄντα πρῶτον ἐπήγαγεν τὸ «Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος». πῶς γὰρ οὐκ ἔμπροσθεν κατὰ τὸ πρῶτον, καὶ πρῶτος τῶν πληρουμένων ὁ πληρῶν; εἰ γὰρ αὐτὸς τελειοῖ καὶ πληροῖ ἀρετῆς καὶ σοφίας τοὺς ἐφ' ἀγιότητα ἐρχομένους, πῶς οὐ πρῶτος καὶ πρῶτων αὐτῶν ὑπάρχει; πρόσχες δὲ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν γεγραμμένων. οὐκ εἴρηται «Τὸ πλήρωμα αὐτοῦ», ἀλλ' «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν». οἱ γὰρ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀγιότητος μετέχοντες καὶ γνώσεως τῆς ἀληθείας τὸ ἐκ μέρους γινώσκουν καὶ ἐκ μέρους προφητεύουν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ πλήρωμα αὐτοῦ ἔχουσιν. σχοίεν δ' <ἄν> αὐτὸ μετὰ τὴν ἐπίκαιρον ζωὴν ἐν τοῖς μέλλουσιν αἰῶσι κατὰ τὸν ἀπόστολον· «Ὅταν ἔλθῃ, φησὶ, τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται». τούτῳ συνωδὰ καὶ τὰ ἐν τῇ καθολικῇ Ἰωάννου· «Καὶ οὕτω ἔφανε «ῥώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ ὅμοιοι τῷ αὐτοῦ «ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἔστι» τουτέστι· καθὼς ἔστι δυνατὸν τοῖς γεννητοῖς γνῶναι τὸν θεόν· οὐ γὰρ οἷόν τε ἐκλαμβάνειν τὸ καθὼς ἔστιν ὁ θεὸς αὐτός. καὶ γὰρ ἔξομέν τι πλέον τῆς παρουσίας καταστάσεως, <εἰ> μηκέτι ἐκ μέρους ἀλλὰ γυμνοὶ πάσης ἀγνοίας τῇ ἀκραιφνεστάτῃ ἀληθείᾳ προσβαλοῦμεν κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτὸν ὁψόμενοι. διὰ τὸ τοίνυν ἐκ τοῦ πληρώματος Ἰησοῦ εἶλη φέναί ὁ Ἰωάννης λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «Ἐμπροσθέν μου γέγονεν» οὗ ἔσχον ἐκ τοῦ πληρώματος. καὶ τὸ μὴ ἓνα ἀλλὰ πάντας τοὺς ἀγίους ἐκλαμβάνειν ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Ἰησοῦ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πληροῦντος καὶ τελειοῦντος φανεροῖ. εἰ γὰρ πάντες ἅγιοι ἐπληρώθησαν οὐκ ἕξ ὄλου τοῦ πληρώματος ἀλλ' ἐκ τινὸς μορίου αὐτοῦ, πολὺ ἀπολειπόμενοι ὀφθήσονται οἱ ἐκ τοῦ πληρώματος λαμβάνοντες τοῦ παρασχόντος αὐτοῖς. 11 Τῶν ἀρετῶν τὸ μὲν οἴκοθεν ἔχομεν καὶ παρ' ἑαυτῶν, ὁ προαιρετικῶς κτώμεθα, τὸ δὲ ἐκ θεοῦ, πιστεύσαντες γοῦν τῷ σωτῆρι καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὡς ἐνεδέχεται ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν γενέσθαι. λείπεται ἡμῖν καὶ τὸ ἐκ θεοῦ αἰτεῖν, καθὼς καὶ οἱ μαθηταὶ Ἰησοῦ φασὶν αὐτῷ· «Πρόσθεσ ἡμῖν πίστιν». ἢ γὰρ λέξις ἢ «Πρόσθεσ» σημαίνει ἀπαιτεῖν αὐτοὺς θεοδώρητον πίστιν πρὸς ἧ ἔϊχον προαιρετικῶς. ἀμέλει καὶ ὁ Παῦλος γράφων φησὶ· «Κατ' ἀναλογίαν πίστεως» τῆς ἐνούσης ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν τὰς δωρεὰς τοῦ πνεύματος δίδεσθαι· «Ἐτέρω δίδεται πίστις, φησὶν, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι». εἰ δὲ πίστις δίδεται τινι κατὰ ἀναλογίαν ἧς ἔχει πίστεως, φανερόν ὅτι τῇ ἐφ' ἡμῖν κατορθωθείσῃ ἢ θεόπεμπτος παραγίνεται πίστις. ἅπερ δὲ περὶ πίστεως εἴρηται, λεκτέον καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. ἐπεὶ οὖν ἡ ἀρετὴ χάρις ἐστὶ κεχαριτωμένον ποιοῦσα τὸν ἔχοντα, ὅταν ἡμῖν

προαιρετικῶς κατορθωθῆ αὐτή, τηνικαῦτα τὸ ἐκ θεοῦ παραγίνεται, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ δίδοσθαι παρὰ θεοῦ χάριν ἀντὶ χάριτος. 12 Διὰ Μωσέως δὲ ὁ νόμος ἐδόθη ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ. θεοῦ γὰρ ὁ νόμος κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ὁ νόμος Κυ «ρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς». πλὴν εἰ καὶ διὰ Μωσέως ὁ νόμος δίδεται, ἀλλὰ γε «Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ «ἐγένετο», τῆς χάριτος δι' ἀφέσεως ἁμαρτημάτων κωλοῦσης τὴν ἐκ τοῦ νόμου κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν κόλασιν· καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερβαινούσης τὰς σκιάς καὶ τοὺς τύπους. ἐπίστησον δὲ καὶ τοῖς λεχθησομένοις. ἐπεὶ καὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται μέχρις Ἰωάννου παρείλκυσαν, ὡς αὐτὸν πέρας γεγονέναι τῆς παλαιᾶς γραφῆς, μεθ' ἣν ἡ ἐπιδημία τοῦ σωτῆρος γέγονε, πάνυ συναδόντως τὸ «Ὁ ὀπίσω «μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν» εἴρηται. ἐπειδὴ γὰρ προ ανεφωνεῖτο ἡ τοῦ σωτῆρος κάθοδος ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἐλθὼν ὀπίσω ἐληλυθέναι λέγεται. ἀλλ' εἰ καὶ ὀπίσω ἐλήλυθεν, ἀλλ' οὖν πληρώσας νόμον καὶ προφήτας τῷ τὸ ἔνθεον αὐτῶν πεφανερωκέναι ἔμπροσθεν γέγονε, καὶ δηλωθεὶς αἴτιος εἶναι πάσης ἐκείνης τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, παρελκυσάσης ἕως τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. 13 Διττοῦ τοῦ θεωρεῖν ὄντος, αἰσθητικοῦ τε καὶ νοητικοῦ, τὸ μὲν τῶν σωμάτων τὸ δὲ τῶν ἀσωμάτων ἐστὶν ἀντιληπτικόν. διὸ καὶ τὰ ὑποκείμενα τῷ νῷ καὶ τὰ ὑπὸ τούτου θεωρούμενα ἀόρατά φαμεν, οὐ τῷ μὴ ὁράσθαι ἀλλὰ τῷ μὴ πεφυκέναι βλέπεσθαι. οὐδὲν γὰρ τῶν σωμάτων ἀόρατον, κἂν ἔξω ποτὲ τυγχάνον τῆς ὄψεως μὴ ὁράται. οὐ γὰρ τὸ μὴ ὁράσθαι σημαίνει τὸ ἀόρατον, ἀλλὰ τὸ μὴ πεφυκέναι πρὸς τοῦτο. διὸ οὐδὲ ἀντιστρέφει πρὸς ἑαυτὸ τὸ μὴ ὁράσθαι καὶ τὸ ἀόρατον. τῷ μὲν γὰρ ἀοράτῳ ἀκολουθεῖ τὸ μὴ ὁράσθαι τὸ ἀόρατον. πολλὰ γὰρ τῶν σωμάτων, καίτοι ὄντα ὁρατά, οὐχ ὁράται, ἥτοι σκεπαζόμενα ἢ τῷ μὴ εἶναι ἔνθα ταῦτα τυγχάνει. ταύτης τῆς διαστολῆς ὀρθῶς ἐχούσης ἐκλαμβάνειν δεῖ τὸ εἰρημένον ὡς περὶ ἀοράτου. οὐδὲ γὰρ αἱ ἀνωτάτω δυνάμεις θεὸν ὁρῶσιν, οὐ διὰ τὴν σφῶν ἀσθένειαν ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἀσωματότητα. ἀλλ' οὐδὲ νῷ ὁρατός ἐστὶν ἀπλῶς, ἀλλὰ τῷ πάσης ἀγνοίας καὶ κακίας καὶ ὕλης ἀπηλλαγμένῳ. «Μακάριοι, γὰρ φησιν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, «ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται». καρδίαν δὲ τὸν νοῦν ὀνομάζει. ὅστις καθαρὸς τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ γεγονὼς τελειωθείς κατ' ἀρετὴν προσβάλλει θεῷ καθ' ὃ ἐφικτόν. τούτων οὕτως ἐχόντων ὁ νοῦς ὁ ἔτι ὑποκείμενος γενέσει, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρόνῳ, οὐχ ὁρᾷ τὸν θεὸν ὡς δεῖ. διὸ οὐ καθάπαξ εἴρηκεν· «θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν», ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς «Πῶποτε», σημαίνουσης χρονικόν τι, ἵν' ἢ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· ὅσον χρόνον τὸ «Πῶποτε» δύναται λέγεσθαι, ὡς σημαῖνόν τι ὑποκείμενον, ὁ νοῦς ἐμπέπραται τῇ ἐνύλῳ ζωῇ. διὸ ἰδεῖν τὸν θεὸν οὐ δύναται κατὰ προσβολὴν νοήσεως. καὶ ἡμεῖς μὲν ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ θεολογουμένων ἐννοιῶν καὶ ὧν ἔχομεν ἀμυδρῶς αὐτὸν νοοῦμεν ὡς οἷόν τε· αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς οὐ διὰ τινος τοιοῦτου ἀλλ' οἰκειότητι τῇ πρὸς ἑαυτὸν νόησιν ἔχει περὶ ἑαυτοῦ, αὐτὸς ὧν καὶ ἡ νόησις καὶ τὸ νοούμενον. διὸ μόνος ἐπίσταται αὐτὸν ὁ υἱὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς νοούμενος καὶ νοῶν τὸν πατέρα. 14 Καταλλήλως δὲ τῷ μονογενῆ θεὸν καὶ υἱὸν αὐτὸν εἶναι πατρὸς ὀνομάσθησαν κόλποι. ἐπεὶ γὰρ τὰ περὶ τῆς θεότητος πάντα ἀκατ ὀνόμαστα δηλοῦται ἡμῖν ταῦτα ἀνθρώποις οὗσι διὰ λέξεων ἀνθρώπων, εἰκότως ἀφ' ὧν ἴσμεν σημαίνεσθαι τὴν πρὸς τὸν πατέρα οἰκειότητα γέγραφεν ὁ εὐαγγελιστής· «Ὁ ὧν εἰς τὸν κόλπον τοῦ «πατρὸς». ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν σωζομένων πάντων καὶ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ λαμβανόντων γράφεται ὅτι γενήσονται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, οὐκ ἄλλο τι ἢ ὅτι πατὴρ πιστῶν χρηματίζει· οὕτω καὶ ὁ θεοῦ υἱὸς ὧν ἐν κόλποις τοῦ γεννήσαντος λέγεται. καὶ ὡσπερ ἄνθρωποι πιστοὶ ἐν κόλποις πιστοῦ τοῦ Ἀβραάμ γίνονται, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς ὧν ἐν κόλποις. κόλπον δὲ πατρὸς ἀκούειν δεῖ ὡς καὶ τὰ ἄλλα τὰ λεγόμενα ἀνθρωπίνως περὶ θεοῦ. εἰ δὲ περὶ τῶν προφητῶν ἢ πατριαρχῶν ἢ ἀγγέλων λέγεται ὡς θεὸν ἑωρακότων, οὐκ ἀντικείμενα ἑαυτῇ φησιν ἢ θεία γραφή. θεὸν γὰρ οὐδεὶς

ὄρα̃ προσ βαλὼν νοήσει τῇ ἑαυτοῦ, ὥσπερ κατ' ἐπιβολὴν ὄψεως ὄρα̃ν λεγόμεθα τὰ ὄρατά. ὄραται δὲ καὶ θεὸς οἷς ἔαν κρίνη ὄραθῆναι ἀπο καλύπτων ἑαυτόν. εἰ γὰρ ἑώρα τις τὸν θεόν, οὕτως ἑθεώρει αὐτόν, ἴν' οὕτως εἶπω, οἷος καὶ ὅσος ἐστίν. ἐπεὶ δὲ μὴ αὐτὸς ὄρα̃ ἀλλὰ θεὸς ἑαυτὸν δείκνυσιν, ὡς οἷόν τέ ἐστίν τοῖς γενητοῖς παρέχει ἑαυτὸν εἰς κατανόησιν· καθὼς καὶ ὁ σωτὴρ φησι· «Καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν». οὐ γὰρ εἶπεν· ἐκεῖνός με ἴδῃ, ἀλλ' ἐγὼ ἑμαυτόν ἐκεῖνῳ ἐμφανίσω· καὶ αὕτη ἐστίν *** 17 Ὁ πρόδρομος κατὰ διαφόρους ἐπινοίας τοῦ σωτῆρος ὑπάρχων· ὡς θεοῦ προφήτης· ὡς φωτὸς λύχνος, προφωτίζων τοὺς ἐν νυκτὶ τῆς ἀγνοίας ὄντας καὶ προεθίζων τῆς ψυχῆς τὸ ὄμμα πρὸς τὸ δυνηθῆναι καὶ τῷ μεγάλῳ φωτὶ προσδραμεῖν· [ὡς ἑωσφόρος ἡλίου προάγγελος τῆς μελλούσης ἐφ' ἡμᾶς διαυγάζειν ἡμέρας κατασημαίνων τὴν ἄφιξιν] ὡς λόγου φωνή· ἀνάγκη γὰρ πρὸ λόγου φωνὴν γίνεσθαι. διὸ φησιν· «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ», βοῶντα λέγων τὸν λόγον, ἔρημον δὲ τὴν πρὸς τὴν θείαν διδασκαλίαν ἄγνωστον ψυχὴν. πῶς γὰρ οὐκ ἔρημος, στερουμένη θεοῦ λόγου καὶ τῆς δηλοῦσης αὐτὸν φωνῆς; ἔργον δὲ τῆς φωνῆς σαφηνίζει τὸ σημαινόμενον, ὅπως ἀσυγχύτως ἐπιβάλλειν δυνηθῶσιν τῷ δηλουμένῳ λόγῳ. τί δὲ προστάττει ἢ τοῦ βοῶντος φωνὴ τῇ ἐρήμῳ; «Εὐθύνατε, φησί, τὴν «ὁδὸν κυρίου». δηλοῖ δὲ ἡ ἔρημος πάντας τοὺς ἀγνοοῦντας τὸν μετὰ τὴν φωνὴν ἐρχόμενον. ὡς γὰρ ὁ βασιλέως προοδεύσας προσ τάττει τοῖς πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς ἔρχεται εὐθείαν ποιῆσαι τὴν ὁδὸν τῶν ἐρχομένων πρὸς τὴν τοῦ λόγου διδασκαλίαν,

[οὕτως ὁ Ἰωάννης τοῦ λόγου. ὡς γὰρ φωνὴ λόγου προτρέχει, οὕτω καὶ τοῦ χριστοῦ, λόγου ὄντος, ὡς φωνὴ ὁ Ἰωάννης.] 18 Τί δὲ βούλεται τὸ ὑπὸ Ἰωάννου λεχθέν· «Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν «ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε», οὕτω τότε τοῦ Ἰησοῦ ὄντος ἐκεῖ; ἐν γὰρ τοῖς ἐξῆς λέγεται· «Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς «αὐτόν» ὡς οὐκ ὄντα ἐκεῖ δηλονότι ὅτε ἔφασκε· «Μέσος ὑμῶν «ἔστηκε» μαρτυρῶν ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ φωτός. ἦδει γὰρ ὅτι καὶ θεὸς λόγος ἦν· οὗτος δὲ παντὶ λογικῷ πάρεστι. καὶ ἐπεὶ ὑπονοεῖται τισιν ἐν τῷ μεσαιτάτῳ ἡμῶν εἶναι τὸ διανοητικόν, ὅτινες ἡγεμονίαν κὼν καλοῦσιν, ἐκεῖ δὲ ἐστίν ὁ λόγος καθ' ὃν ἐσμεν λογικοί, ὁ αὐτὸς ὢν τῇ εἰκόνι τοῦ θεοῦ καθ' ἣν γέγονεν ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα θεοῦ, δεικνύς ὅτι ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐστίν ὁ μέλλων ἔρχεσθαι βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, φησί· «Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν» ἀγνοούμενος ὑφ' ὑμῶν· διὰ τοῦτο δὲ ὑμῖν ἀγνοεῖται, ἐπεὶ δέον ἔχοντας αὐτὸν μέσον ἐνεργεῖν τὰ ἐπιβάλλοντα ἡρεμοῦντα αὐτόν καί, ἴν' οὕτως εἶπω, ἀνερέργητον ἔχετε παρ' ἑαυτοῖς, οὐδὲν πράττοντες ἢ νοοῦντες λογιῶς. ταῦτα περὶ τῆς οὐσίας τοῦ λόγου εἰπὼν συνάπτει ἐξῆς καὶ τὰ περὶ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ, λέγων· «Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος» μετὰ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας· ἐγὼ γὰρ εἰμι σύμβολον καὶ τέλος ἐκεῖνων. ἔρχεται δὲ ὀπίσω μου πληρῶν πάντα τὰ προφητεῦθέντα περὶ αὐτοῦ. ὀπίσω γὰρ καὶ μετὰ τὰ προαναφωνηθέντα ὁ προφητευόμενος ἔρχεται· «μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν», ὡς ἤδη ἀπο δεδώκαμεν, «οὐ οὐκ εἰμι ἄξιος λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος». «ἱμάντα δὲ ὑποδήματος» νοήσεις οὕτως, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἃ εἰς ἀνθρώπους οἰκονομεῖ οὐ γυμνῇ τῇ θεότητι ἐνεργεῖ, ἀλλὰ μορφὴν δούλου λαβὼν, ὡς τὴν πορείαν αὐτοῦ τὴν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς οἰκονομίας κεκαλυμμένην εἶναι. τοῦτο γοῦν καὶ ἐν Ψαλμοῖς περὶ αὐτοῦ λέγεται· «Καὶ ἐκλινεν οὐρανούς καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑπὸ «τοὺς πόδας αὐτοῦ». [σκοτεινόν τι περὶ τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ τὸ ἀσαφές ὑπάρχειν.] ἱμᾶς τοίνυν ὑποδήματος αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ γνόφους τοῦ περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὁ τῆς δυσκαταληψίας ἐστὶ λόγος, συσφίγγων καὶ συγκρατῶν τὸ ὑπόδημα περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡς λύσειν τοῦ ἱμάντος εἶναι τὸ σαφηνίσει καὶ παραστήσει λόγῳ τίνα τρόπον θεὸς ἀνέλαβε σῶμα, σκεπάζων

καὶ κρύπτων αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν πορευτικὴν δύναμιν. ἐπεὶ τοίνυν οὐδενὶ ἀνθρώπων δυνατὸν τὸ δεῖξαι ἀπόδειξιν τῆς ἐνώσεως τὸν τρόπον, εἰκότως ὁ περισσότερον προφήτου ἔχων, οὐ μὴδεὶς μείζων ἐν γεννῇ τοῖς γυναικῶν, ὁμολογεῖ μὴ ἰκανὸς εἶναι λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος αὐτοῦ. 19 Εὐ δὲ καὶ τὰ φάναί· «Ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν» οὐχ «ὁ ἄρας» ἢ «μέλλων αἶρειν». αἰεὶ γὰρ ἐνεργεῖ τὸ αἶρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τῶν προσφευγόντων αὐτῷ. παρίσταμεν οὖν ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἦρεν καὶ αἶρει καὶ ἀρεῖ, καθ' ἕκαστον καιρὸν ἐφαρμοττομένου τοῦ αἶρειν. 20 Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν. Ὁ διδάσκων, φησὶν, ἐγὼ οὐ κατὰ φύσιν οὐδὲ κατὰ κοινὴν ἀνθρώπων ἔννοιαν ταῦτα περὶ Χριστοῦ εἶπον· οὐ γὰρ ἤδειν αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ πατρὸς φανερώσαντός μοι τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας εἶπον. ἀπεστάλην γὰρ μαρτυρῆσαι περὶ τοῦ φωτός, τότε ἀρχὴν τῆς γνώσεως τοῦ μαρτυρουμένου λαβὼν ὅτε ἀπεστάλην. ἐπιχειρητέον δὲ καὶ ἄλλως λῦσαι τὸ ζητούμενον. ἔστιν αὐτόν κατὰ τι μὲν ἐπίστασθαι κατὰ τι δὲ μὴ εἰδέναι. κὰν λέγη οὖν περὶ τοῦ σωτῆρος· «Κἀγὼ «οὐκ ἤδειν αὐτόν» οὐκ ἀντικείμενα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθεῖσι λέγει, δηλοῦται δὲ διὰ τῆς λέξεως τὸ πρότερον μὲν ἀγνοεῖν, νῦν δὲ εἰδέναι αὐτόν τοῦτο, τοῦ θεοῦ φανερώσαντος αὐτῷ. τοῦτο δὲ παρίσταται ἐκ τῶν εὐθέως λεχθησομένων. πάλιν γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης τεθεῶσθαι λέγει τὸ πνεῦμα ἐν εἶδει περιστεῶς κατελθόν ἐπὶ τὸν κύριον. «Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν, φησὶν, ἀλλ' ὁ πέμψας με «βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα «καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου. κἀγὼ ἐώρακα καὶ «μεμαρτύρηκα». εἰ τοίνυν καὶ πρὸ τῆς καθόδου τοῦ πνεύματος ἀμνὸν καὶ ἄνδρα καὶ τὸν προφήτην καὶ τὸν χριστὸν καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν αὐτόν ἤδει, ἀλλ' οὖν ἔλειπεν αὐτῷ ἢ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γνώσις, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἦντινα ἔσχεν ὀφθέντος τοῦ δοθέντος σημείου. τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων ζητητέον πῶς λέγει τεθεῶσθαι τὸ πνεῦμα ὁ Ἰωάννης· οὐ γὰρ θεμιτὸν νομίζειν αἰσθητῶς ὁράσθαι τὸ πνεῦμα νοητὴν ὑπαρξίν ἔχον. τῷ προκειμένῳ <οὖν> συνεξετασθήσεται, καθόλου τοῦ προβλήματος γινομένου, τὰ ἐν ταῖς προφητεῖαις ὁμοιοτρόπως λεχθέντα. πολλοὶ γὰρ τῶν προφητῶν καὶ ἀπαξαπλῶς τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ὀπτασίας καὶ ὁράσεις ἐωρακότερες ἀνεγράφησαν τεθεωρηκέναι. ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐν ἄλλοις τὸ ἰδεῖν καὶ ὁρᾶν διχῶς ἐτμήθη, εἷς τε τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν νόησιν, τὸ μὲν αἰσθητῶς ἐωρακέναι θεὸν τοὺς ἁγίους ἄνδρας ἀδύνατόν ἐστι καὶ συνόλως τὴν τριάδα ἢ τὰ ὑπὸ ταύτην νοητὴν ὑπαρξίν ἔχοντα· λείπεται <δὲ> κατὰ τὴν νόησιν τεθεωρηκέναι αὐτοὺς τὰς ὀπτασίας οὐχ ὡς ἔχουσιν ὑποστάσεως, ἀλλ' ὡς ὁρᾶν δύνανται δι' ἀναλόγου τινός. ἀμέλει γοῦν τοῦ ἁγίου πνεύματος σχῆμα ἢ μορφήν ἢ συνόλως εἶδος οὐκ ἔχοντος, ὡς περιστεῶς νόησιν δέχεται, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μεταβατικῶς οὐ κινουμένου, κάθοδον βλέπει γινομένην ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον Ἰησοῦν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ὅτι οὐδενὸς τούτων αἰσθητικὴ ἢ ἀντίληψις τὸ ἐπιφερόμενον δηλοῖ· «Ἐφ' ὃν γὰρ ἂν ἴδῃς, φησὶ, καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν». κατάβασιν μὲν γὰρ τινος καὶ αἰσθητικῶς ἔστιν ἰδεῖν, ὅτε σῶμα τυγχάνει. † οὐ μὴν καὶ δι' ὄψεως ἀλλὰ καὶ διὰ νοήσεως ὁράται τὸ κατεληλυθὸς μὲν ἐφ' ὃν κατελήλυθεν· οὐχὶ δὲ καὶ μενόντων ἂν τιληπτικὴ ἢ αἴσθησις πρὸς τὸ βεβαιῶσαι τὴν θεωρίαν ταύτην. καὶ δι' ἑτέρας δὲ ἀποδείξεως ῥητέον ὡς οἱ ἕτεροι εὐαγγελιστὰὶ τὴν κατάβασιν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὸν υἱὸν ἐωρᾶσθαι τῷ Ἰωάννῃ λέγουσιν, ἰδόντι καὶ ἀνοιχθέντας ἢ σχισθέντας τοὺς οὐρανοὺς. ἀνοίξιν δὲ ἢ σχίσιν οὐρανῶν αἰσθητικῶς οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ὅποτε οὐδὲ τῶν παχυτέρων σωμάτων, ὕδατος καὶ ἀέρος λέγω, ἔστω δὲ καὶ αἰθέρος, εἴ γε ἄλλο παρὰ τοὺς οὐρανοὺς ἐστὶ. τὰ γὰρ διερχόμενα διὰ τῶν συνεχῶν σωμάτων, ὅτε μὴ σκληρὰ ἐστὶ, διαβαίνει διὰ τούτων, οὐκ ἄλλοθεν αὐτοῖς τῆς ἀνοίξεως καὶ διόδου γινομένης. αὐτὰ γὰρ τὰ διαβαίνοντα ἀνοίγουσιν αὐτὰ ἐνούμενα μετὰ τὴν διόδον τῶν διαβεβηκότων. διαιρέσεις γοῦν ὕδατος οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἄνευ τοῦ παρεμβεβληθῆναι

στερεώτερον σῶμα. εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὑποπέσοι <ἄν> ὄψει οὐ ρανῶν ἄνοιξις, οὐδὲ γὰρ σῶμά ἐστι τὸ ἐκείθεν καταβεβηκὸς ἅγιον πνεῦμα. νοητῶς ἄρα καὶ ταῦτα τῷ βαπτιστῇ τεθεώρηται. ἐπι στατέον δὲ καὶ τῷ μεμενηκέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ μόνον τὸν Ἰησοῦν, εἰ γὰρ καὶ ἐπ' ἄλλον ἔμενον κατελθόν, οὐκ ἦν σημεῖον δεικνύον τὸν βαπτίζοντα ἐν ἀγίῳ πνεύματι. ἀποδεικτέον δὲ καὶ τοῦτο οὕτως· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχράντοις καὶ καθαραῖς ψυχαῖς ἐνοικίζεται, οὐχ ὑπομένον εἶναι ἔνθα ἁμαρτία. «Ἄγιον γὰρ πνεῦμα «παιδείας φεύζεται δόλον καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἄσυνέτων». καὶ ὁ Δαυεὶδ ἐν τινὶ ἁμαρτία γεγονῶς ἀξιοῖ τὸν θεὸν λέγων· «Τὸ «πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ». ἐπεὶ οὖν Ἰησοῦς μόνος ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλον ἔσχεν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ (περὶ μόνου γὰρ αὐτοῦ εἴρηται· «Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν»), εἰκότως κατελθὼν ἐπ' αὐτὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἔμεινεν. ταῦτα δὲ πάντα, τὸ κατελθεῖν λέγω ἐξ οὐρανοῦ τὸ πνεῦμα ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ μείναι ἐπ' αὐτόν, οἰκονομίας ἔνεκεν γέγραπται, οὐχ ἱστορικὴν διήγησιν ἔχοντα, ἀλλὰ θεωρίαν νοητὴν, ὡς ἤδη εἴρηται. ἀχώριστον γὰρ τοῦ υἱοῦ τὸ ἅγιον πνεῦμα· οὐδὲ γὰρ ὁ υἱὸς ἐν τόπῳ οὐδ' αὐτὸς ὁ πατήρ, ἵνα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα μεταβατικῶς κινούμενον ἐκ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν μεταβαίνει. καθόλου γὰρ τὰ περὶ τῆς θεότητος νοητῶς ἐκλαμβάνειν προσῆκεν, κἂν ἀνθρωπίνως λέγηται, οἷον τὸ ἴστασθαι <καὶ> τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ ἀναβαίνειν [καὶ ὅσα ὅμοια τοῦ τοῖς γέγραπται περὶ τῆς

θεότητος] . 21 Ἄξιον ζητῆσαι πῶς νῦν μὲν Ἀνδρέας τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰησοῦ εὐθὺς εὐρίσκει τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Πέτρον, ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ἰησοῦς μετὰ πολλὰς ἡμέρας τοῦ βαπτίσματος εὐρίσκει Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατὰ τὸν Ματθαῖον. εἶκος οὖν πρῶτον τὸν Ἀνδρέαν ἀναγαγόντα τὸν Πέτρον πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὠφελεῖσθαι μικρὸν παρὰ τοῦ διδασκάλου, εἶτα μετὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀδελφοῦ ἀνακεχωρηκέναι πρὸς τὸ τοῖς ἰδίῳις σχολάζειν, τὸν δὲ Ἰησοῦν μετὰ τὴν προτέραν κλήσιν κεκληκέναι αὐτοὺς ἐπὶ τῷ ἔπεσθαι αὐτῷ διηνεκῶς, ἔχοντας ἐξουσίαν ἀνθρώπους ἀλιεῦν δι' ἧς παρέσχεν αὐτοῖς διδασκαλίαν. «Ἐρχεσθε, φησί, καὶ ἴδετε» τάχα διὰ τοῦ «Ἐρχεσθε» ἐπὶ τὸ πρακτικὸν αὐτοὺς παρακαλῶν, διὰ δὲ τοῦ «ἴδετε» τὴν ἀκολουθοῦσαν τῆς κατορθώσεως τῶν πράξεων θεωρίαν πάντως ἔσεσθαι τοῖς βουλομένοις ὑπογράφων γινομένην ἐν τῇ τούτων διαμονῇ. 22 Πέτρον δὲ αὐτὸν κληθῆσεσθαι εἶπεν, παρονομασθέντα ἀπὸ τῆς πέτρας, ἥτις ἐστὶν ὁ χριστός· ἴν' ὡσπερ ἐκ σοφίας σοφὸς καὶ ἅγιος ἐξ ἀγιότητος, οὕτως καὶ ἐκ τῆς πέτρας Πέτρος **. ἀποδείκνυται δὲ τοῦτο ἐξ ὧν εἶπεν ὁ σωτὴρ πρὸς τὸν οὕτως ὠνομασμένον· «Σὺ εἶ, «φησὶν, Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκ «κλησίαν». 23 Τὸ «τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν» ἀμφὶ βόλως εἰρημένον δηλοῖ ὅτε μὲν τὸν Ἀνδρέαν εἶναι τὸν ἐξεληλυθότα, ὅτε δὲ τὸν Ἰησοῦν. δοκεῖ δὲ μᾶλλον περὶ τοῦ Ἀνδρέα εἶναι τὸ λεγόμενον, ἐξεληλυθότος εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐρόντος τὸν Φίλιππον. τούτῳ τῷ εὐρεθέντι ὑπὸ Ἀνδρέου Φιλίππῳ λέγει ὁ Ἰησοῦς· «Ἀκο»λούθει μοι». ἔστι δὲ τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ τὸ ἔπεσθαι λόγῳ, σοφίᾳ, δικαιοσύνῃ, πράττοντα καὶ φρονοῦντα ὀρθῶς. μεταλαμ βάνεται δὲ ἡ Βηθσαϊδὰ Ἑλλάδι φωνῇ εἰς τὸ «Οἶκος θηρευτῶν», οἷς [ὁ] Ἰησοῦς εἶπεν· «Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων». περὶ τῶν τοιούτων θηρευτῶν ὡς ἐκ θεοῦ πεμπομένων ἐν τῷ Ἱερεμῖα προφητεία φέρεται ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ἔχουσα οὕτως· «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω εἰς ὑμᾶς πολλοὺς θηρευτὰς οἱ «θηρεύσουσιν ὑμᾶς». 24 Οὐ τοῦτο δὲ εἰπεῖν βούλεται, ὅτι οἱ προφητῆται οὕτως ἔγραψαν ὅτι Ἰησοῦς ἔσται ὁ υἱὸς Ἰωσήφ ἀπὸ Ναζαρέτ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ «Τὸν Ἰωσήφ υἱὸν» «τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ» τοῦτον εὐρήκαμεν ὄντα ἐκεῖνον περὶ οὗ Μωϋσῆς τε ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφητῆται εἶπον. 25 Τὸ «Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;» ἦτοι ἀμφιβάλλον, ἄρα ἐκ τῆς Ναζαρέτ τηλικούτον ἀγαθὸν δύναται; ἢ

τεθαρρηκότης λέγει, ἐκ τῆς Ναζαρέτ ἐστὶν ὄντως ὁ εὐρεθεὶς καὶ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἐστὶν. πρὸς δὲ Φίλιππος· «Ἔρχου καὶ ἴδε» τὸν εὐρεθέντα Ἰησοῦν, τῇ ὄψει αὐτὸν μάλλον πληροφορηῖσαι ἢ ἀκοῇ περὶ τοῦ εὐρεθέντος βουλόμενος. 26 Καὶ τὸ ὑπὸ Ναθαναὴλ δὲ εἰρημένον πρὸς τὸν Ἰησοῦν οὕτως ἀπέδωκεν «Σὺ <εἶ> ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· σὺ τοῦ Ἰσραὴλ, τοῦ διορατικοῦ γένους, βασιλεὺς ὑπάρχεις». τὸ γὰρ καρδίαν βλέπειν καὶ γινώσκειν τίς δόλον ἔχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τίς οὐ, υἱοῦ θεοῦ τυγχάνει καὶ οὐχ ἑνὸς γε τῶν πολλῶν υἱῶν, ἀλλὰ τοῦ μονογενοῦς, βασιλέως ὄντος τοῦ ἐκλεκτοῦ γένους. τοῦτο δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐστὶ, διὸ καὶ υἱὸς θεοῦ ἦν. 27 Εἶδές με τότε ὅτε ὑπὸ τὴν συκὴν ἐτύγχανον, πρὶν ὑπὸ Φιλίππου κληθῶ. Ἰησοῦς ταῦτα ἀκούσας φησὶν· Ἐπειδὴ «εἶπόν σοι ὅτι εἶδόν «σε ὑπὸ τὴν συκὴν πιστεύεις;» μείζονα τούτων ὄψει. μετὰ δὲ τὴν ὥς πρὸς τὸ ῥητὸν σαφήνεια τὰ πρὸς ἀλληγορίαν ῥητέον. Φίλιππος ἐκ τοῦ ἀκολουθεῖν Ἰησοῦ, ὄντι θεοῦ λόγῳ καὶ θεοῦ σοφίᾳ, θηρευτικὸς γέγονε τῶν διδομένων ὑπὸ θεοῦ ψυχῶν τοῖς δυναμένοις αὐτὰς ὠφελεῖν. «δόμα γὰρ κυρίου» ἐρμηνεύεται Ναθαναὴλ. τούτῳ τῷ δοθέντι αὐτῷ μαθητῇ οὐκ εὐθὺς τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀνακοινοῦται, ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ λέγων, Ὅν ἀναγινώσκωμεν κοινῇ πάντες οἱ Ἑβραῖοι ἐλευσόμενον ἐν τοῖς γράμμασιν Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς παρθένου ἄνευ καταβολῆς σπέρματος ἀνδρός, ὅστις υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ τοῦ μνηστευσαμένου τὴν Μαρίαν χρηματίζει, ἔχων τὴν γένεσιν ἐκ Ναζαρέτ τοπικῶς. πόλις γὰρ ἡ Ναζαρέτ τῆς παρθένου. ταῦτα παραλαβὼν ὁ μαθητὴς Ναθαναὴλ παρὰ Φιλίππου. ἤδη διδασκάλου αὐτοῦ γεγενημένου, λέγει πρὸς τὸν διδάξαντα· Εἰ ἐκ τῆς Ναζαρέτ ἐστὶ τὸ εὐρεθέν, ἀγαθὸν ἐστὶ; πρὸς δὲ εὐθέως ὁ Φίλιππος εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοψίαν τοῦ πράγματος καλῶν· «Ἔρχου «καὶ ἴδε», οὐ βουλόμενος ἀεὶ τὸν μαθητὴν φωνῶν ἀκροατὴν ὑπάρχειν ἀλλὰ θεωρὸν τῆς ἀληθείας εἶναι, μετὰ τὴν τῶν λόγων ἀκρόασιν ἐπὶ θεωρίαν σπεύδοντα. τὸν Ναθαναὴλ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς οὐ μόνον κατὰ τὸ βαδίζειν ἀλλὰ καὶ κατὰ προκοπὴν ἐρχόμενον πρὸς τὴν θεωρίαν, μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ οὕτως προθυμουμένου [ἢ γραφῆ] πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας νόησιν· καὶ φησι τοῖς συνοῦσι· Τοῦτον τὸν ἐρχόμενον ὁρᾶτε; οὐ μόνον αἰσθητῶς καὶ κατὰ σάρκα Ἰσραηλίτης ἐστίν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πνεῦμα καὶ νόησιν. νοῦν γὰρ ἔχει θεωροῦντα θεόν· ἐστὶ γὰρ Ἰσραηλίτης ἀληθῶς καὶ οὐ ψευδωνύμως, ἐπεὶ παντὸς δόλου καθαρεύων ἀληθείας φίλος ὑπάρχει. 28 [Τρίτης ἤδη ἡμέρας ἐνεστηκυίας ἀφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς ἐβαπτίσθη, γάμου ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γενομένου, καὶ οὔσης τῆς μητρὸς Ἰησοῦ ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐκλήθη ἅμα τῶν μαθητῶν. Καὶ γὰρ ποιητὴς ὢν ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικὸς οὐ παραιτεῖται κληθῆναι ἐν γάμῳ, αὐτὸς ὢν ὁ μετὰ τὸ πλάσαι τὴν Εὐάν ἀγαγὼν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. διὸ καὶ ἐν εὐαγγελίῳ περὶ τῆς συνόδου λέγει· «Ἄ ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω». ἐντρεπέσθωσαν τοίνυν οἱ τὸν γάμον ἀθετοῦντες αἰρετικοί, Ἰησοῦ εἰς γάμον καλοῦ μένου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ οὔσης ἐκεῖ. ἐλεγκτέον δὲ καὶ Μανιχαίους λέγοντας μὴ εἶναι τὴν Μαρίαν Ἰησοῦ μητέρα, τοῦ εὐαγγελιστοῦ μαρτυροῦντος ὅτι Ἰησοῦς μητέρα εἶχεν.] 29 Ἐνεστὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἐκ τοῦ διηγήματος τούτου θεωρῆσαι. ἐπειδὴ γὰρ ἤδει τοὺς ἐθελοκάκους ἐν Ἰουδαίοις πανούργους ἐτοιμῶς ἔχοντας πρὸς τὸ κακολογεῖν τὰς Ἰησοῦ δυνάμεις, εἰσάγει τὸν Ἰησοῦν μὴ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἀλλὰ τοῖς τοῦ συμποσίου διακόνους προστάττοντα περὶ τῆς τοῦ ὕδατος ἀντλήσεως· [εἰπόντων ἂν τῶν διαβόλων, εἰ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀντλήσαντες ἦσαν τὸ ὕδωρ, οἴνου ἐπλήρωσαν τὰς ὑδρίας ὑποκρινόμενοι αὐτὰς ὕδατος πεπληρωκένας. αὕτη τῇ ἀκολουθίᾳ κεῖται καὶ τὸ «Ἐγὲ «μισαν τὰς ὑδρίας ἕως ἄνω»] · καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταλείπειν σοφὴν στεῖαν πρόφασιν, [οὐ πληρωθειῶν τῶν ὑδριῶν ὕδατος, οἶνος

ἐπι βληθείς, ἔδοξε νομισθῆναι τὸν πάντα ἐξ ὕδατος γεγενῆσθαι] . 30 Τὸ «Ἐπίστευσαν» ἀντὶ τοῦ «Ἐβραϊώθησαν» εἴρηται. τὴν γὰρ πίστιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῆς βεβαιώσεως λέγει. τούτοις οὖν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ μᾶλλον ἐφανέρωσεν. κτιστοῦ γὰρ καὶ οὐ κτίσματος τὸ οὐσίαν μεταβαλεῖν. οὐ γὰρ ποιότητος ἀπλῶς ἀλλ' οὐ σίας μεταβολὴ τὸ ἐξ ὕδατος οἶνον γενέσθαι. 31 Καὶ μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναούμ, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ . [Ζητεῖται παρὰ πολλοῖς περὶ τῶν ἀδελφῶν Ἰησοῦ πῶς εἶχεν τοὺς, τῆς Μαρίας μέχρι τελευτῆς παρθένου διαμεινάσης.] ἀδελφοὺς μὲν οὐκ εἶχεν φύσει οὔτε τῆς παρθένου τεκούσης ἕτερον, οὐδ' αὐτὸς ἐκ τοῦ Ἰωσήφ τυγχάνων. νόμῳ τοιγαροῦν ἐχρημάτισαν αὐτοῦ ἀδελφοί, υἱοὶ τοῦ Ἰωσήφ ὄντες ἐκ προτεθνηκυίας γυναικός· καὶ ἐπεὶ καθ' ὁμολογίαν γυνὴ αὐτοῦ ἡ Μαριάμ ἐχρημάτισεν. [τοῦτο γὰρ ὁ Μωϋσέως διδάσκει νόμος, μοιχείας τιμωρίαν ἐπάγων κατὰ τοῦ ἐπι βαίνοντος μνηστευθείση παρθένω· ἐπιφέρεται γὰρ τὸ Ἄνθ' ὧν ἐταπείνωσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον, ἀποθανεῖται· εἰ τοίνυν ὁ νόμος γυναῖκα τοῦ Ἰωσήφ τὴν κατεγγυηθεῖσαν αὐτῷ παρθένον λέγει] , ἀκολουθῶς τῇ τοιαύτῃ διατάξει ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ εἴρηται οἱ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ, εἰ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ μὴ τυγχάνει. 32 [Τριῶν ἑορτῶν δημοτελῶν παραδοθεισῶν τοῖς Ἑβραίοις ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἱεροφάντου Μωϋσέως μία ἦν ἡ καλουμένη Πάσχα, ὑπερ κειμένη τὰς ἑτέρας δύο ἅτε σωτηρίαν ἐμφαίνουσα τὴν ἐξ Αἰγύπτου καὶ μετάβασιν ἐπὶ τὴν ἁγίαν γῆν. ταύτῃ γοῦν τῇ πανηγύρει τὸ πᾶν τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐκ πασῶν τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ἔσπευδον ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐν μόνῃ γὰρ ταύτῃ τῇ πόλει παραδέδοτο ὑπὸ τοῦ νόμου τὸ πάσχα θύεσθαι. ἐχρημάτιζον δὲ αἱ τρεῖς ἑορταὶ ἀπὸ τοῦ νομοθετήσαντος αὐτὰς θεοῦ. ἐπεὶ δὲ Ἰουδαῖοι οὐκέτι κατὰ τὴν διάταξιν ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ὀρέξεις τε καὶ ἡδονὰς ἦγον τὰς ἑορτάς, οὐ πάσχα τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει. οὐκέτι γὰρ λατρείας ἕνεκα ἀλλὰ τρυφῆς χάριν ἦρχοντο εἰς Ἱερουσαλήμ. πάντα γὰρ εἰς εὐωχίαν ἐκ πάντων τῶν πέριξ τόπων ἐν αὐτῇ ἐκομίζετο καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐπιπράσκετο. βόας γὰρ καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς πωλεῖσθαι ἐκεῖ ὥσπερ <ἐν> ἐμπορίῳ τινὶ εἶπεν ὁ εὐαγγελιστὴς. ἀλλ' ἐπεὶ συνέβαινε μὴ τοσαῦτα αὐτοὺς ἐπι κομίζεσθαι ἀργύρια ἐρχομένους ἐπὶ τὴν ἑορτήν, ἐπενόησάν τινες ἀργυραμοιβοὶ τραπέζας ἐκεῖ τιθέναι καὶ κολλυβίζειν, τουτέστι δανεῖ ζεῖν, χρυσία λαμβάνοντες παρὰ τῶν χρηζόντων ἀργυρίων, πρὸς τὸ μεθύειν καὶ τρυφᾶν μᾶλλον ἢ ἑορτάζειν ἐληλυθότων. παντὸς τοιγαροῦν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐκεῖ τυγχάνοντος καὶ σχολάζοντος μέθαις, Ἰησοῦς εἰς τὸν τοῦ θεοῦ οἶκον εἰσελθὼν πάντας ἀπήλασεν ἐκεῖθεν αὐτὸ μόνον φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἔχων. οὐκ ἂν δὲ τοῦτο κατωρθοῦτο, εἰ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος ἦν † καὶ ἐπιλαμβανόμενος τοῦτο πράττειν· οὐ μόνον γὰρ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐξέβαλε τοῦ οἴκου ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς πιπράσκοντας τὰ πρὸς τὴν εὐωχίαν. μηδεὶς δὲ νομιζέτω τοῦτο τῶν ἄλλων θαυμάτων ἔλαττον εἶναι. οὐ γὰρ ἄνευ θεϊκῆς ἐνεργείας οἷόν τε ἦν ἓνα ἄνθρωπον τοσοῦτον πλῆθος ἐκβάλλειν, καὶ μάλιστα ἐξηγριωμένων καὶ φονώντων κατ' αὐτοῦ. καὶ αὐτοὶ γοῦν οἱ Ἰουδαῖοι καταπλαγέντες ἐπὶ τῷ τολμηθέντι φασὶν ἐν τοῖς ἐξῆς πρὸς αὐτόν· «Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα «ποιεῖς;» Δυνάμει, λέγοντες, πηλίκος εἶ καὶ ποῖαν θεοσεβείαν τελεῖν δυνάμενος, ὅτι τοιαῦτα πράττεις, τολμῶν ὄλον πολυάνθρωπον ἔθνος ἀπελαύνειν μόνος;] 33 Ἐπίστευον δὲ οὐκ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. οὗτοι δὲ οὐ βεβαίαν οὐδὲ τελείαν ἔχουσιν γνῶσιν, περὶ ὧν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, ἀλλὰ ῥᾶστα διαπεσεῖν δυναμένην. ὅθεν οὐδὲ ἐπίστευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ εἰδέναι αὐτόν οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς ἀλλ' ἐκ τοῦ βάθους τῆς διανοίας πάντα.

τὸ γὰρ ἐκ πράξεων καὶ λόγων ἐπίστασθαί τινας καὶ ἀνθρώπῳ ψιλῶ δυνατόν. ἀλλ' Ἰησοῦς, οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ὢν, ἀλλὰ θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος, πάντα οἶδεν, τὸ κρυπτὸν καταλαμβάνων τοῦ νοῦ. [περὶ μόνου γὰρ θεοῦ λέγεται τὸ «Ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης καὶ εἰδὼς πάντα πρὶν γενέ «σεως αὐτῶν».] καὶ ἐπεὶ Ἰησοῦς, θεὸς ὢν, τῆς καρδίας τὸ κρυπτὸν ἐπίσταται, οὐ χρῆζει παρ' ἀνθρώπου μαρτυρίαν λαβεῖν, ἐπιστάμενος τί ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. οὐ γὰρ εἴρηται γινώσκειν τὸν ἄνθρωπον ἀπλῶς, ἀλλὰ τί ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. καὶ ἐπεὶ ἐγίνωσκεν μὴ ἐμ μένοντας αὐτοὺς ἐν ἧ εἶχον εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πίστιν, οὐκ ἐπὶ στευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς. ἐκ σημείων γάρ, ἀλλ' οὐκ ἐκ νοήσεως τῆς περὶ θεοῦ ἐπεπιστεύκεισαν. διὸ καὶ ταχέως μεταπίπτειν ἠδύναντο ἀπατηθησόμενοι παρ' ἑαυτῶν ἢ παρ' ἐτέρων σοφιζομένων αὐτοὺς μὴ ἄρα τὰ σημεία οὐκ ἀληθῶς ἢ οὐκ ὀρθῶς γέγονεν. ἀλλ' οὐκ εὐεξαπάτητος ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν παρὰ θεοῦ διάληψιν ἔχων. 34 Ἐν τοῖς πολλοῖς τοῖς πεπιστευκόσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τακτέον καὶ τὸν Νικόδημον, ἕνα τῶν Φαρισαίων ὄντα καὶ ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων ὑπάρχοντα. ἀμέλει γοῦν διδάσκαλον εἶναι Ἰησοῦν ἔχοντα θεὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐ θεὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ὡς αἱ αὐτοῦ λέξεις σημαίνουσιν, εἰπόντος ὅτι «Ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος», καὶ ὡσπερ ἀλήθειαν ἐπιφέρων τῆς γνώσεως τῆς περὶ διδασκάλου ἐξῆς λέγει· «Οὐδεὶς γὰρ δύναται τὰ σημεία ταῦτα ποιεῖν ἢ σὺ ἐργάζῃ, «ἐὰν μὴ ἦ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ». ὅθεν τὴν πρόσοδον αὐτοῦ νυκτὸς γενομένην ἀκολουθῶς ἀνέγραψεν ὁ εὐαγγελιστὴς, προσελθόντος ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ ἐν ᾧ λήσειν ἔμελλε τοὺς πολλοὺς Φαρισαίους ὧν εἷς ὑπῆρχε. μᾶλλον δ', ὅπερ ἐστὶν ἀναντίρρητον, διὰ τοῦτο νυκτὸς προσελήλυθεν, ἐπεὶ περ ἄγνοιαν ἔχων τὴν περὶ θεοῦ ᾧ προσήρχετο οὕτω πεφώτιστο. οὐ γὰρ ἀνατετάλκει αὐτῷ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ὁ ποιητικὸς τῆς νοητῆς ἡμέρας, ἧς καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔρωτα λαβὼν παρεσκευάστο πρὸς τὸ ἰδεῖν αὐτήν, καὶ θεασάμενος ἐχάρη. Φαρισαῖοι δὲ ἄνθρωποι εἰσι τὴν προύχουσαν ἐν Ἰουδαίῳ τάξιν καὶ αἵρεσιν μετερχόμενοι, εὐτόνον βίον ἐπαγγελλόμενοι καὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀκρίβειαν. διὸ καὶ ὡς ἐπίπαν θρασεῖς εἰσὶ καὶ ὑπερήφανοι. ὅθεν καὶ ταύτην ἔσχον τὴν ὀνομασίαν. Φαρῆς γὰρ παρ' Ἑβραίοις «Ὁ διηρημένος». ἐπεὶ οὖν καὶ οὗτοι διαιροῦσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ὡς ὑπερβάλλοντες φρονήσει καὶ βίῳ, ἀπὸ τοῦ Φαρῆς θέλουσι χρηματίζειν. 35 Τὸ «Ἄνωθεν» ὅτε μὲν «ἐκ τῶν ἄνω» καὶ «ὑψωθεν», ὡς τὸ «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν», ὅτε δὲ τὸ «αὔθις», ὡς ἐν τῷ «Οἷς ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε», τουτέστιν «αὔθις». γίνεται δὲ ἡ ἄνωθεν γέννησις, περὶ ἧς ὁ σωτὴρ διδάσκει, ἐξ ἀναλήψεως ἀρετῆς καὶ τηρήσεως τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς μαθητάς· «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων «ὕμᾱς, ἵνα γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». πλὴν εἰ καὶ ἐσφαλμένως ὁ Νικόδημος ἀπήντησε τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' οὖν ἔχει τι ἀληθές τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐνενόει αὐτά. ἀληθῶς γὰρ οὐδεὶς καταμένων ἐν τῷ ἄνθρωπος εἶναι ὡς γηρᾶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καταστάσει τὴν κατὰ πνεῦμα καὶ ἄνωθεν γέννησιν δέξασθαι δύναται. ὡς γὰρ οὐδεὶς ἄδικος καὶ ἄπιστος μένων κατὰ δικαιοσύνην καὶ πίστιν γεννηθῆναι δύναται, οὕτως οὐδεὶς καταμένων ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις καὶ παλαιούμενος ἐν αὐτοῖς τὴν ἀνανεοῦσαν γέννησιν οἷός τέ ἐστι λαβεῖν. ὅθεν ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος γράφει τοῖς προθυμομένοις ἐπὶ τὴν θείαν γέννησιν ἐλθεῖν ἐκδύσασθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, ἵνα τούτου ἀποβληθέντος ἐνδύσωνται τὸν νέον «ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν «δικαιοσύνη», ᾧ ἔψεται, ὡς ἄνωθεν γεννηθέντι, ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῆσαι. ἐπὶ ταύτην τὴν γέννησιν παρορμῶν ὁ Ἰησοῦς τοῖς γνωρίμοις ἔλεγεν· «Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ «μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». πρόσχες καὶ τούτου τὴν ἀκρίβειαν. τὰ μὲν παιδία οὐκ ἀμύνεται τοὺς ἡδίκηκόςτας, οὐ

λυπεῖται ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ τῶν ἡδέων, οὐ προσπάσχει μετὰ βεβαιότητος τοῖς οὖσι προσηνέσι. βούλεται τοίνυν τοιούτους εἶναι ἡμᾶς ἐκ διαθέσεως οἷα τυγχάνει τὰ παιδία ἐξ ἡλικίας. ἐκεῖνα μὲν γὰρ οὐ λόγῳ ἐστὶ τοιαῦτα, οἱ δὲ ὡς ταῦτα γινόμενοι κατὰ πρόσταξιν Ἰησοῦ λόγῳ καὶ ἔξει βελτίστη σπεύδουσιν εὐρεθῆναι οὕτως ἔχοντες. κἂν τοίνυν ὁ Νικόδημος σὺν ἀμαθία τὰ προκείμενα εἶπεν, ἀλλ' οὖν ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ κείμενόν τι ἀληθὲς ἠγνοεῖτο αὐτῷ. 36 Τὸν τρόπον τοῦ πῶς ἔστι «γεννηθῆναι ἄνωθεν» ἐρμηνεύων ὁ σωτὴρ λέγει· Ἐπεὶ πρόκειται εἰσιέναι εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν, τυχεῖν δὲ τούτου ἀδύνατον μὴ γεγεννημένον ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, ἀκολουθεῖ τὸ γεννηθῆναι ἄνωθεν τῷ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος γεννηθῆναι. γεννᾶται δὲ ἐκ πνεύματος ὁ κατ' αὐτὸ ποιηθείς, ἅγιος καὶ πνευματικός ἐξ αὐτοῦ γινόμενος. εἶτ' ἐπεὶ μὴ ἐκ μόνου τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ ἐξ ὕδατος γεννᾶται ὁ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσερχόμενος, ἀκόλουθόν ἐστι καὶ περὶ τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς γραφῆς τι θηρεῦσαι. καὶ ὄρα μὴ ἄρα ἐπινοίας μόνης ἀλλ' οὐχ ὑποστάσεως διαφορὰν ἔχει πρὸς τὸ πνεῦμα. φησὶ γὰρ μεθ' ἕτερα ὁ σωτὴρ· «Ὁ «πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας «αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος, τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ πνεύματος «οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν». εἰ γὰρ περὶ τοῦ πνεύματος εἴρηται ὡς ὕδωρ ζῶν ποταμῶν δίκην ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ πιστεύοντος, ἐπινοία μόνη διοίσει τοῦ πνεύματος τὸ ὕδωρ. ὡς οὖν γεννᾶται τις ἐκ τοῦ σωτῆρος σοφὸς ἐκ σοφίας, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἅγιος καὶ πνευματικός· καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος καθαιρόμενος καὶ πρὸς καρποφορίαν ποτιζόμενος τις γεννᾶται ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος. ἄλλος δὲ τις ἐρεῖ ὕδωρ ἐνταῦθα εἰρησθαι τὴν καθαρεύουσαν διδασκαλίαν τὴν ψυχὴν, ἥτις καὶ αὐτὴ συντελεῖ πρὸς τὸ γεννηθῆναι ἄνωθεν. περὶ τούτου τοῦ καθαρισμοῦ, γινομένου ἐκ θεϊκῆς παιδείσεως, ὁ ὑμνωδὸς ἔλεγε πρὸς τὸν θεόν· «Πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα «λευκανθήσομαι». [καὶ πρὸς τὴν τοῦ Ἰσραὴλ πληθὺν ὁ Ἱερεμίας φησὶν· «Ἀπόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ, ἵνα «σωθῆς· ἕως πότε ὑπάρξουσιν ἐν σοὶ διαλογισμοὶ πόνων σου;» διαλογισμοὺς πόνων αὐτῆς λέγων τοὺς κατὰ κακίαν πεποιημένους, δι' οὓς κολάζεσθαι μέλλει, εἰ μὴ πλυνεῖ ἑαυτὴν τῇ παιδεύσει τῶν γραφῶν.]] εἶτ' ἐπεὶ μὴ μόνη ἡ ψυχὴ ἐπὶ σωτηρίαν καλεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, ὃ ὄργανον χράται πρὸς τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας, εἰκότως καὶ τοῦτο ἁγιασθῆναι δεῖ διὰ τοῦ λεγομένου ἐν τῇ θεῖᾳ διδασκαλίᾳ «Λου «τροῦ παλιγγενεσίας», ὃ καὶ βάπτισμα θεῖον ὀνομάζεται, οὐκέτι μὲν ψιλὸν ὕδωρ· ἁγιάζεται γὰρ μυστικῇ τινὶ ἐπικλήσει. καὶ ὄρα γε οἷου μεγέθους καὶ δυνάμεως ἐστὶν ἐπιστήσας τῇ γενομένῃ παρὰ τοῦ σωτῆρος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ μυσταγωγία. φησὶ γάρ· «Πορευθέντες «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ «πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς «τηρεῖν» καὶ τὰ ἐξῆς. εἰ γὰρ μαθητευθῆναι δεῖ πρότερον παραλαβόντα τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας, εἶτα τηρῆσαι ἃ ἐνετείλατο αὐτοῖς περὶ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, καὶ οὕτω βαπτισθῆναι εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, πῶς ἔτι ψιλὸν εἶναι δύναται τὸ ἅμα τούτοις παραλαμβανόμενον ὕδωρ, μετεσχηκὸς ὡς οἷόν τε τῆς δυνάμεως τῆς ἁγίας τριάδος καὶ ἀρετῆς ἠθικῆς τε καὶ διανοητικῆς συνεζυγμένον; σκόπησον δὲ τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἐπιστήσας τίνος ἕνεκεν παραλαμβάνεται. εἰ γὰρ τοῦ εἰσελθεῖν χάριν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν, ὑπερβάλλει δ' αὕτη τῇ ὑπεροχῇ, πῶς οὐ μέγα τὸ αἴτιον τοῦ εἰσιέναι εἰς αὐτὴν ὑπάρχει; βασιλείαν δὲ θεοῦ λεκτέον τὴν κατάστασιν τῶν κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ τεταγμένως βιούντων. αὕτη δὲ καὶ ἐν οἰκείῳ χώρῳ (φημὶ δὲ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς) τὴν μονὴν ἔξει· ἀλλ' ἐπεὶ ἐν ταῦθα μὲν βασιλεία θεοῦ, παρὰ δὲ Ματθαίῳ βασιλεία οὐρανῶν προσηγόρευται, λεκτέον Ματθαῖον μὲν ἀπὸ τῶν βασιλευσμένων, ἢ τῶν τόπων ἐν οἷς εἰσὶν οὗτοι, τὸν δὲ Ἰωάννην καὶ Λουκᾶν ἀπὸ τοῦ βασιλεύοντος θεοῦ ὠνομακέναι· ὡς ὅταν καὶ ἡμεῖς βασιλείαν Ῥωμαίων

λέγοντες αὐτὴν διὰ τῶν βασιλευομένων σημαίνωμεν, δηλοῦντες αὐτὴν ἢ ἀπὸ τοῦ τόπου † ὅταν τῆς γῆς [αὐτοῦ] ἢ τῆς οἰκουμένης αὐτὴν ἀπαγγείλωμεν. 37 Δηλοῦσιν αἱ λέξεις αὗται νόησιν τοιάνδε. τὸ ἅγιον πνεῦμα μόνοις 37 σπουδαίοις ἐπιφοιτᾷ, τῶν φαύλων μακρὰν ὑπάρχον. οὐ τοπικῶς [δὲ τοῦ μακρὰν καὶ τοῦ ἐγγὺς ἀκούειν δεῖ] , ἀλλ' ὡς ἐνδέχεται περὶ ἄσω μάτων αὐτὰ νοεῖν. [αἱ γὰρ τοιαῦται φωναί, καὶ περὶ θεοῦ πατρὸς πολλακίς ἀναγραφεῖσαι, οὐ τοπικὰς σημαίνουσι διαστάσεις] . ἐπεὶ οὖν τῶν φαύλων ἀπαλλοτριούμενον τὸ πνεῦμα πληροῖ τοὺς πίστιν καὶ ἀρετὴν ἔχοντας, εἰκότως εἴρηται· «Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ». σημαίνει δὲ τοῦτο καὶ οὐσίαν εἶναι τὸ πνεῦμα. οὐ γάρ, ὡς τινες οἴονται, ἐνέργειά ἐστὶ θεοῦ, οὐκ ἔχον κατ' αὐτοὺς ὑπάρξεως ιδιότητα. [καὶ ὁ ἀπόστολος δέ, ἀπαριθμησάμενος τὰ τοῦ πνεύματος χαρίσματα, ἐπήνεγκεν εὐθέως· «Ταῦτα δὲ ἐνεργεῖ τὸ ἕν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, «διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.» εἰ δὲ θέλει καὶ ἐνεργεῖ καὶ διαιρεῖ, οὐσία γοῦν ἐστὶν ἐνεργητικὴ, ἀλλ' οὐκ ἐνέργεια. ἀλλὰ καὶ τὸ «Ἔδοξε δὲ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν» ἐν ταῖς Πράξεσιν εἶρη μένον, οὐ μακρὰν ἐστὶ τοῦ θέλειν καὶ βούλεσθαι. πρὸς τούτοις καὶ λόγοι αὐτοῦ φέρονται ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τῶν Ἀποστόλων Πράξεσιν· «Νηστευόντων γὰρ αὐτῶν καὶ λειτοῦρ «γούντων τῷ κυρίῳ, εἶπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Ἀφορίσατέ μοι τὸν «τε Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς». καὶ ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ· «Προφήτης τις, Ἄγαθος ὄνομα αὐτῷ, φησί· Τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη «αὕτη οὕτω δῆσουσι» καὶ τὰ ἐξῆς.] πλὴν εἰ καὶ τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, ὁ Νικόδημος οὐκ ἔχων αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ, τῷ μὴ πεπιστευ κέναι ὡς δεῖ τῷ Ἰησοῦ, μόνην τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούων, οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει καὶ πόθεν ἔρχεται. μόνον δὲ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει ὁ ἐντυγχάνων ταῖς τοῦ πνεύματος γραφαῖς μετὰ τοῦ μὴ νοεῖν αὐτάς· παντὸς τοῦ προσέχοντος τῇ ἀναγνώσει καὶ ἐρευνῶντος τὰς γραφὰς ἐν τῷ νοεῖν αὐτάς εἰδότος πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ λήγει ἢ ὁδὸς τοῦ πνεύματος, ἣν ἐπιπορεύεται διὰ τῆς τῶν θείων λογίων παιδείσεως. τὴν γὰρ αἰτίαν εἰδὼς τις δι' ἣν τοῦ πνεύματος ἡ διδασκαλία ἀνθρώποις δέδοται, οἶδεν πόθεν ἔρχεται· ἀλλὰ καὶ τὸ οὗ ἕνεκεν καὶ ἐπὶ τίνι τέλει δέδοται αὕτη θεωρήσας οἶδεν ποῦ ὑπάγων καταπαύει. 38 Ζητήσαί γε ἄξιον πῶς ὁ σωτὴρ ἐπίγεια εἶπεν εἰρηκέναι, περὶ βασιλείας θεοῦ καὶ τῆς ἄνωθεν γεννήσεως, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος [καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννηθῆναι διδάξας] . οὐδὲν γὰρ τούτων ἐπίγειον ἀλλ' ἕκαστον οὐράνιον. ῥηθεῖ δ' <ἄν> πρὸς τοῦτο ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τὰ γήϊνα εἶπον ὑμῖν, ἀλλὰ «τὰ ἐπίγεια»· ἐπίγεια λέγων ἅ τοις ἐπὶ γῆς ἔτι διατρίβουσιν ἀνθρώποις δύναται ὑπάρξαι τε καὶ νοηθῆναι. οὐ γὰρ παρὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐπίγεια ἀλλ' ἐπουράνια ὄντα δωρεᾶ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δέδοται. [ὅτι δὲ τὰ τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις διδόμενα ἄνωθεν καὶ οὐράνιά ἐστὶν ὁ Ἰάκωβος γράφει· «Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστὶ καταβαῖνον «παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». τοῦτο δὲ εἶπεν παρὰ τοῦ σωτῆρος αὐτὸ μαθῶν εἰρηκότος· «Δώσει ὁ πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ ἀγαθὰ τοῖς «αἰτοῦσιν αὐτόν.»] εἶτα ἐπεὶ τῶν ἐκ θεοῦ χορηγουμένων τὰ μὲν οἶά τέ ἐστὶν ὑπαχθῆναι τοῖς ἐκ μέρους γινώσκουσι, τὰ δὲ τοῖς ἐπὶ τελειότητα φθάσασιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὅτε τὸ ἐκ μέρους καταργηθῆσεται ἐλθόντος τοῦ τελείου, πάνυ ἀρμοδίως εἴρηται· «Πῶς ἐὰν εἶπω «ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε»; ὅτι <ὁ> ἐκ μέρους μὴ πιστεύων οὐδὲ τοῖς τελείοις πιστεύσει. 39 Προσετέτακτο δὲ τὸ τοῦ ὄψεως ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὅπως ἔχωσιν εἰδέ ναι οἱ ὑπὸ Μωϋσέως ἀγόμενοι ὅτι ὡσπερ ἀνηροῦντο ὑπὸ τῶν ἰοβόλων

θηρίων ἀπιστήσαντες θεῶ, τῷ τὴν γῆν αὐτοῖς ἐπαγγειλαμένῳ, οὕτως σωθήσονται ἀτενίζοντες τῷ ὑψωθέντι ὄφει διὰ τὸν προστά ξαντα τοῦτο γενέσθαι θεόν. οὐ γὰρ ἡ τοῦ κατασκευάσματος φύσις ἀλλ' ὁ ἐντειλάμενος αὐτοῖς τοῦτο γενέσθαι τῆς σωτηρίας αὐτοῖς τὴν αἰτίαν παρέσχεν. καὶ οἱ νοητοὶ δὲ ὄφεις θανάτῳ τοὺς ἀνθρώπους ὑπέβαλον δι' ἁμαρτημάτων; τὸν ἰὸν αὐτοῖς τῆς ἰδίας πονηρίας ἐνιέντες, καὶ δὴ πολλοῦ τοῦ κατὰ τῶν ψυχῶν θανάτου γεγενημένου (οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἐπόμενος τῇ ἁμαρτίᾳ), παρακληθεὶς ὁ θεὸς ὑψωθῆναι τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν εὐδόκησεν, ἵνα πάντες οἱ διὰ πίστεως εἰς αὐτὸν ὀρώντες ἀπαλλάττωνται τῆς τῶν νοητῶν ὄφρων βλάβης καὶ ζωὴν αἰώνιον ἔχωσι. ζωὴ δὲ αἰώνιος ἐστὶν οὐχ ἡ κοινὴ ἥτις καὶ ἑτέροις ζώοις ὑπάρχει, ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς ἐγγινομένη. 40 Καὶ ἐκ τοῦ παρόντος ῥητοῦ ἐλέγξει ἔστι τοὺς λέγοντας τὴν «υἱὸς» προσηγορίαν ἐπὶ μόνου τοῦ ἐκ Μαρίας κεῖσθαι, μὴ μὴν ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου. [Ἰδοὺ γὰρ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ εἰς τὸν κόσμον ἀποσταλείς. ἀπεστάλη δὲ εἰς τὸν κόσμον οὐ τὸ ἐκ τῆς παρθένου ληφθὲν (ἐνταῦθα γὰρ συνέστη ἐξ αὐτῆς τεχθέν), ἀλλὰ θεὸς λόγος ὢν ἀληθεῖα καὶ φῶς ἀληθινόν. περὶ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πρεσβείαν προσάγουσι τῷ θεῷ οἱ λέγοντες· «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου», καὶ πάλιν γέγραπται· «Ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν λόγον «αὐτοῦ καὶ ἰάσατο αὐτούς».] 41 Ἐρεῖ δὲ τις μὴ πάνυ συνετῶς ἐννοεῖσθαι τὸ ἐρμηνευθὲν ὡς μὴ ἐληλυθότος Ἰησοῦ κρῖναι νῦν τὸν κόσμον, παρατιθέμενος τὸ ἐπὶ φερόμενον ἐξῆς· «Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς «τὸν κόσμον». καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ εὐαγγελίῳ Ἰησοῦς λέγει· «Εἰς κρίμα εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα». λυτέον οὖν τὸ ἐπαπορηθέν. κἂν ἀμφοτέρω Ἰησοῦς ἐληλυθὼς ποιῇ, τό τε κρῖναι τὸν κόσμον καὶ τὸ σώζειν αὐτόν, ἀλλὰ θάτερον διὰ θάτερόν ἐστιν. εἰς κρίμα γὰρ ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον ἵνα σώσῃ αὐτόν (οὐ γὰρ σώζει ἵνα κρίνῃ), καὶ ὡς περὶ ἰατρὸς πρὸς κάμνοντα ἔρχεται ἵνα ὑγιάσῃ αὐτόν. τοῦτο γὰρ τέλος τῆς τοῦ ἰατροῦ ἀφίξεως, κἂν ἄλλα τινὰ γίνηται, οἷον τομὴ <ἢ> καῦσις. οὐ γὰρ προηγουμένως ἐπὶ τῷ τεμῆνι ** ἢ καῦσις, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὑγιάσαι. ἐξῆς ἐπὶ τούτοις τὸ «Ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν «οὐ κρίνεται». ὁ γὰρ διὰ πίστεως ἐπὶ τὴν τελείαν σωτηρίαν φθάσας οὐχ ὑπόκειται κρίσει. ὁ μέντοι μὴ πιστεύσας αὐτοκατάκριτος ὢν ἤδη κέκριται. 42 Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. Εἰ γὰρ μὴ ἐληλύθει εἰς τὸν κόσμον τὸ φῶς, εἶχον ἄγνοιαν τῶν καλῶν αἰτιάσασθαι οἱ μὴ πράξαντες αὐτά, [ὡς ἂν οἱ τὰς κακίας ἐνεργοῦντες τόπον ἀπολογίας εἶχον, φάσκοντες μὴ ἐγνωκέναι αὐτὰ ὄντα κακά]. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, πάσης πεπλανημένης ἀπολογίας φυγαδευομένης κρίσις ἔσται ἐξεταστικὴ τῶν πράξεων καὶ τοῦ φρονήματος [ἐξ] ἐκάστου· ὡς ἀποδεχθῆναι καὶ βασιλείας θεοῦ τυχεῖν τοὺς τὸ φῶς ἀγαπήσαντας, ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸ ἀγαπήσεως φῶς καὶ αὐτοὺς γεγενημένους δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ φρονήματος ἀληθοῦς <ὡς> μισῆσαι τὸ σκότος (τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ κακία καὶ ἡ ἀσέβεια), τοὺς δὲ ἀποστραφέντας τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν ταύτης πάροχον θεὸν κολάσεων αἰώνιων πειρασθῆναι· ἐπεὶ περὶ σπουδᾶ ζοντες ἔχειν ἔργα πονηρὰ ἐμίσησαν τὸ φῶς, διὰ φανερώσεως ἐλέγχον αὐτῶν τὰ φαῦλα ἔργα· «Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων μισεῖ «τὸ φῶς», οὐδ' ὅλως προσελθεῖν αὐτῷ βουλόμενος, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ ὄντα πονηρὰ, κρύπτειν αὐτὰ βουλόμενος ἵνα μὴ παρ' ἄλλους καταγνωσθῇ· ἀλλ' εἰ καὶ οὗτος μισεῖ τὸ φῶς, ἀλλ' οὖν ὁ τῆς ἀληθείας ἐραστὴς ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, φανερωθῆναι θέλων τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν ἐπιτελούμενα. [καλῶς εἶπεν· «Ὁ «τὰ φαῦλα πράσων» καὶ «Ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν», οὔτε «Ὁ πράξας» εἰπὼν οὔτε «Ὁ ποιήσας». ἐγχορεῖ γὰρ καὶ τὸν

ποιήσαντα τὸ κακὸν ἀποστήναι μὲν τῆς κακίας † ἰδεῖν δὲ πρὸς τὸ καλόν· καὶ τὸν τῆ ἄλλῃ θείᾳ χαίρειν ἐπαγγελλόμενον νεῦσαι ποτε πρὸς τὸ χειρόν. διὸ εἶπε τὸ «Πράσσω» καὶ τὸ «Ποιῶν». οὔτε γὰρ ἔνεστι περὶ τὴν κακίαν διακείμενον χαίρειν τῷ καλῷ, καὶ ὁ τῆς ἀληθείας ἐραστὴς πάντως ἐστὶ τῶν καλῶν ἐπιθυμητής.]] τὸ δὲ ἔρχεσθαι καὶ μὴ ἔρχεσθαι πρὸς τὸ φῶς οὐ τοπικῶς ἀλλ' ἐνεργητικῶς ἐκλαβεῖν δεῖ, ἐρχομένου πρὸς αὐτὸ παντὸς τοῦ κατ' ἀρετὴν πράττοντος. ὁ γὰρ φαῦλος, ἐνεργῶν τὴν κακίαν, παραιτεῖται φωτὶ συνεῖναι· ἀσυνύπαρκτα γὰρ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος· [[ταῦτὸν δὲ ἐν τούτοις τὸ φῶς καὶ τὸ ἀγαθόν, τὸ σκότος καὶ τὸ κακόν]] . ἀλλ' ἐπεὶ οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων οἴονται φύσει τινὰς εἶναι ἐν σκότει καὶ ἀγαπᾶν αὐτό, ἐπίστησον τοῖς εἰρημένοις ὅτι αὐτῶν ἕκαστος προαιρέσει ἐν σκότει ἐστὶ καὶ ἀγαπᾷ αὐτό· «Ἠγάπησαν, γὰρ φησιν, οἱ ἄνθρωποι † τὸ «σκότος μᾶλλον ἢ τὸ φῶς», ἣν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα. οὐ γὰρ διὰ τὸ σκότος εἶναι πονηρὰ ἔχουσιν ἔργα· ἀλλ' ὅτι πονηρὰ ἔχουσιν ἔργα, τὸ σκότος ἀγαπῶσι. καὶ πάλιν οὐ τῷ μὴ ἔρχεσθαι πρὸς τὸ φῶς φαῦλα πράττουσιν· ἀλλὰ τῷ φαῦλα πράττειν οὐκ ἔρχονται πρὸς τὸ φῶς. [[ἐφ' ἡμῖν δὲ τὸ πράττειν τὰ φαῦλα ἢ τὸ φῶς ἀγαπᾶν καὶ ποιεῖν τὴν ἀλήθειαν.]] 43 [[Ἐπειδὴ γέγραπται· «Ἠγάπησαν μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι τὸ σκότος «ἢ τὸ φῶς» ζητητέον εἰ ἀμφοτέρω ἀγαπήσαντες μᾶλλον τὸ σκότος ἢ ἀγάπησαν, ἦττον δὲ τὸ φῶς· ὁ καὶ δοκεῖ χώραν ἔχειν ἐπὶ τῶν μήτε ἄγαν φαύλων ἀνθρώπων μήτε κατὰ τὴν ἀρετὴν τελείων. νομίζω δὲ μὴ τοῦτο δηλοῦσθαι, τὸ ἀμφοτέρω αὐτοὺς ἀγαπῶντας μᾶλλον τὸ σκότος ἀγαπᾶν, ἢ μᾶλλον τὸ φῶς ἀγαπᾶν, ἀλλὰ τοιαύτην εἶναι τὴν διάνοιαν· αὐτεξούσιοι ὄντες οἱ ἄνθρωποι, τῷ προαίρεσιν ἐλευθέραν ἔχειν, ὀφείλοντες τὸ φῶς ἀποδέχεσθαι καὶ τὸ σκότος φεύγειν ἀνάπαλιν πεποιήκασι οἱ ἔχοντες ἔργα πονηρὰ, ὡς τὸ σκότος ἀγαπῆσαι, μηδα μὴ δὲ τὸ φῶς. συγκριτικῶς δὲ ἀκούειν οὐ χρή τοῦ πλείον ἠγαπή κέναι αὐτοὺς τὸ σκότος ὑπὲρ τὸ φῶς· οὐδ' ὅλως γὰρ αὐτὸ ἠγάπησαν, μισήσαντες αὐτό. καὶ ὅτι αὕτη ἡ νόησις ὀρθῶς ἔχει ἐξ αὐτοῦ τοῦ προκειμένου παρίσταται. διὰ τοῦτο γὰρ αὐτοὺς ἠγαπήκέναι τὸ σκότος λέγει ἢ τὸ φῶς, ἐπεὶ περ φαῦλα πράσسونτες μισοῦσι τὸ φῶς. εἰ δὲ μισοῦσιν αὐτό, οὐ συγκριτικῶς ἀγαπῶσι τὸ σκότος. εἰς τοῦτο λήψει καὶ τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, ὡς εἶεν «φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι». καὶ ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει δηλοῦται ὅτι μόνην τὴν ἡδονὴν ἀλλ' οὐ θεὸν φιλοῦντες μᾶλλον φιλήδονοι ἢ φιλόθεοι εἴρηνται. καὶ ἐν Ψαλμοῖς δὲ περὶ φαύλου τινὸς γέγραπται· «Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην». οὐ γὰρ ἀμφοτέρω ἀγαπῶν μᾶλλον τὴν κακίαν ἠγάπησεν.]] 44 Εὐγνωμότως δεῖ ἀκούειν τὸ «Πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν» ἀντὶ τοῦ «Πολλοί», καὶ τὸ «Οὐ δύναται ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν οὐδέν, ἐὰν μὴ ἢ δεδομένον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ»· τουτέστιν Οὐ δύναται ἄνθρωπος ἔχειν τι χάρισμα θεῖον, ἐὰν μὴ ἢ δοθὲν αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. δίδεται δὲ τὰ ἐκ θεοῦ χαρίσματα τοῖς πίστει καὶ ἀρετῇ πρὸς τὸ λαβεῖν αὐτὰ παρεσκευασμένοις, μάθετε τοίνυν ὡς κἂν ἐγὼ λαβὼν παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἔχω τὸ βαπτίζειν δι' ὕδατος εἰς με τάνοιαν, πολὺ ἀπολείπομαι τοῦ δεδοκότος μοι αὐτό. καὶ ὅτι οὐ νῦν ἀλλὰ πρότερον ταῦτα λέγω, ὑμᾶς ἔχω μάρτυρας ὧν εἶπον τοῖς ἐρωτήσασιν εἰ ἐγὼ εἶμι ὁ χριστός. παρῆτε γὰρ λέγοντός μου ὡς τοῦ χριστοῦ πρόδρομος εἶμι, καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ χριστός. μὴ προσκοπέτω δέ τις ὡς οὐκ ὀρθῶς εἰρημένῳ τῷ «Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν «οὐδέν». 45 Ἡ λογικὴ οὐσία, ἣς μέρος ἐστὶ καὶ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἐξ ἑαυτῆς οὐδενός ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν γεννητικὴ, εἰ καὶ δεκτικὴ ἐστὶ τούτων. αὕτη τοιγαροῦν γυναικὸς τρόπῳ ἐξ ἄλλου γεννᾶν πέφυκεν ἅς δύναται τίκειν ἀρετὰς πρακτικὰς τε καὶ διανοητικὰς. διὸ νύμφην αὐτὴν ἐρῶ, οὐ τοῦ τυχόντος ἀλλὰ

μόνου τοῦ σπορέως τῶν ἀγαθῶν. οὐκ ἄλλος δ' ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ, οὗ εἰρήκατε βαπτίζεσθαι, ὑπ' ἐμοῦ μεμαρτυρημένου, πρὸς ὃν ἔρχεσθαι πάντας φατέ. εἰ θέλετε οὖν καὶ ὑμεῖς ἀγαθὰ τεκεῖν, πρὸς αὐτὸν ἀπέλθετε. μέρος γὰρ τῆς νύμφης ἐστέ, ὄντες τῆς οὐσίας τῶν λογικῶν. πλὴν εἰ καὶ νυμφίος ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐγὼ φίλος ὑπάρχων αὐτοῦ, ὑπηρέτης ὢν τοῦ βουλήματος αὐτοῦ, οὓς παιδεύω αὐτῷ παραστῆσαι σκοπὸν ἔχω. κὰν τοίνυν γεγόνατέ μου μαθηταί, οὐκ εἰμὶ ὁ νυμφίος, τουτέστιν οὐχ ὁ τέλειος διδάσκαλος. διὸ καὶ ὑμῖν παραινῶ ὥραν ἔχουσι συναρμοσθῆναι τῷ τελείῳ διδασκάλῳ πρὸς ἐκεῖνον γενέσθαι. ὡς καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἀκροατὴς αὐτοῦ εὐχόμενος εἶναι· χαίρω γὰρ ἀκούων τῆς φωνῆς αὐτοῦ. διὸ καὶ χαρὰ ἐστὶν ἡμετέρα ὅταν οἱ παρ' ἐμοὶ φοιτήσαντες πρότερον τὴν νουθεσίαν ἔξιν ἀναλάβωσιν ὡς χωρεῖν τὴν παρ' ἐκείνου διδασκομένην τοῖς ἀξίοις σοφίαν. ἵστε γὰρ ἐκεῖνον ἄνωθεν ἐρχόμενον ἐπάνω πάντων εἶναι βασιλέα τε καὶ παντοκράτορα τυγχάνοντα. εἰ δὲ πάντων ἐπάνω ἐστίν, δῆλον ὅτι καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ· ὅθεν ἀυξάνειν ἐκεῖνον προσήκει, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. [εἰς ταύτην τὴν διάνοιαν ληπτέα καὶ τὰ Παύλῳ Κορινθίοις γραφέντα, σύνταξιν ἔχοντα τοιαύτην· «Ἡρμοσάμην ὑμᾶς «ἐνὶ ἀνδρί, παρθένον ἀγνήν παραστῆσαι τῷ χριστῷ», νύμφην λέγων τὴν ὅλην ἐκκλησίαν, τυγχάνουσαν ἀγνήν παρθένον διὰ τὴν τῶν δογμάτων καὶ ἡθῶν ὁρθότητα. καὶ ἑτέρα δὲ ἐκκλησία γράφων ὁ αὐτὸς ἀπόστολος μνημονεύσας τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιφέρει· «Τὸ «Μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς χριστὸν καὶ τὴν ἐκ «κλησίαν», ἵνα ὡς ἐκεῖνοι γονεῖς ἐγένοντο πάντων ἀνθρώπων, οὕτως ὁ χριστὸς καὶ ἡ ἐκκλησία πάντων τῶν ἀγαθῶν ἔργων, νοημάτων τε καὶ λόγων, γεννήτορες ὦσιν.]] τοῦ τοίνυν ἐρμηνευομένου νυμφίου φίλος ἐστὶν ὁ Ἰωάννης, ἐστηκὼς παρ' αὐτῷ βεβαίᾳ συγκαταθέσει τῷ παγίαν ἔχειν εἰς αὐτὸν τὴν πίστιν, καὶ οὕτως ἐστηκὼς χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν τοῦ νυμφίου λαλίαν. ὅθεν ἐξῆς ἐπιφέρει τὸ «Αὕτη οὖν ἡ «ἐμὴ χαρὰ πεπληρωται» πάντων πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀπιόντων. ἐλήλυθα γὰρ μαρτυρῆσαι αὐτῷ, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν αὐτῷ δι' ἐμοῦ· ὅθεν ἐκεῖνον δεῖ ἀυξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. καὶ τοῦτο δὲ φρονίμως ἐπιστῆσαι δεῖ, οὐ γὰρ προσλαμβάνων τι ἀυξάνει ὁ σωτὴρ, οὐδὲ ἀποβάλλων τι ὁ Ἰωάννης ἐλαττοῦται, μένει γὰρ ὁ αὐτὸς ἐκάτερος. νοεῖται δὲ τὸ λεγόμενον οὕτως· ὁ ἑσπέρους πρὸ τοῦ ἡλίου ἀνατέλλων ἐπὶ τῷ συνεθίσαι τὰς ὄψεις προσβάλλειν καὶ μείζονι φωτὶ μέγεθος ἔχει ὠρισμένον. οὗτος μείζων φαίνεται τοῦ ἡλίου πρῶτη ὄψεως προσβολῇ· κατ' ὀλίγον δὲ τοῦ ἡλίου φανερούμενου ὁ ἑσπέρους ἐλαττοῦται, οὐκ ἀποβάλλων τι τοῦ ἰδίου μεγέθους, ἀλλὰ συγκρινόμενος τῷ ἡλιακῷ φωτὶ φανερωθέντι. οὕτως καὶ Ἰωάννης μέγας τις ὑπάρχει πληρότητι ἀγιότητος. ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ὀπίσω αὐτοῦ κατὰ τὰ προειρημένα, ἐβαπτίσθη, ἐμαρτυρήθη ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ τὴν περὶ τούτων οἰκονομίαν ἀναδειχθείσης τῆς Ἰησοῦ θεότητος, ὁ μὲν δούλος, ὁ δὲ δεσπότης ἀποδέδεικται. 46 Εἰ γὰρ ἄνωθεν καὶ ἐκ πατρὸς ἔρχεται ὡς παντοκράτωρ, δῆλον ὅτι ἐπάνω πάντων ἐστίν. οἱ δὲ ὑλικὸν φρόνημα ἔχοντες τὴν εἰκόνα φοροῦσι τοῦ χοῦκου, οἱ καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλοῦσι. διὸ καὶ εἴ ποτε διδασκαλίαν ἐπαγγέλλονται, σοφίαν ἔχουσιν ἢ Ἰάκωβος γράφει, ἐπὶ γειον, ψυχικὴν, δαιμονιώδη. περὶ τῶν τοιούτων καὶ Ἡσαΐας γράφει, ὡς ὄντων ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐξ αὐτῆς φωνούντων· τοῦ ἄνωθεν ἐρχομένου θεοῦ λόγου ἐπάνω πάντων ὑπάρχοντος καὶ λαλοῦντος ἂν ἑώρα κεν καὶ ἤκουσεν. ἀλλὰ καὶ οἱ προφηταί, ἔχοντες τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον πρὸς αὐτοὺς λόγον, ἂν εἶδον διανοίαν καὶ ἤκουσαν τοῖς ὡσὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου λαλοῦσιν οὐράνια καὶ θεϊκά. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν ἐρεῖ· «Τάδε λέγει Κύριος»· [καὶ «Ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με», λέγων. φανερώτερον περὶ τούτου φησὶν ὁ Σολομών εἰπών· «Οἱ ἐμοὶ λόγοι «εἴρηται ὑπὸ θεοῦ.» διὸ γέγραπται· «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως «πάσαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς

προφήταις, ἐπ' ἑσχά «του τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν, τοῖς κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τυγχά «νουσιν, ἐν υἱῷ».】 ἀμέλει γοῦν ἂ ἐώρακε καὶ ἤκουσε ταῦτα διδακτι κῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐλάλει. ταῦτα δὲ ἐφαρμόζει τῇ οἰκονομίᾳ· περὶ γὰρ τῆς θεότητος ταῦτα οὐκ ἀκόλουθον ἐκλαμβάνειν. 47 Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει· καίτοι πολλῶν εἰληφότων τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, [ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ Ἰωάννης ἐπιφέρει, φάσκων· «Ὁ λαβὼν τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθής ἐστι.】 πῶς δὲ οἶόν τε εἶναι ἀληθές, λαμβανόντων αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν τινῶν, τὸ «Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει»; λυτέον οὖν τὸ ἠπορημένον οὕτως· Ἰησοῦς, ἄνωθεν ἐληλυθὼς λαλῶν τε ἂ ἤκουσε καὶ εἶδεν, ὑψηλοτάτην καὶ πάνυ μεγάλην τὴν μαρτυρίαν λέγει περὶ τοῦ πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ· καὶ οὐδεὶς λαμβάνει ταύτην τὴν μαρτυρίαν ὡς αὐτὸς αὐτὴν λέγει, τῷ τοὺς ἀκροατὰς ἀρχὴν τοῦ λαμβάνειν ἔχοντας πολὺ ἀπολείπεσθαι τοῦ μεγέθους τῆς μαρτυρίας. ὅμως εἰ καὶ οὐδεὶς οἶός τε δέξασθαι ἐστὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὕτως, ἀλλ' οὖν ἔστι λαβεῖν αὐτὴν ὡς δυνατὸν δέξασθαι τοὺς ἄρτι προσερχομένους τῇ πίστει. ὅθεν οὐ μάχεται τὸ «Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν» τῷ μηδένα αὐτὴν εἰληφέναι, τῷ ἐτέρως μὲν μὴ λαμβάνεσθαι αὐτὴν, *** οἷ καὶ ἐκ τοῦ εἰληφέναι τὴν Ἰησοῦ μαρτυρίαν σφραγίζουσι καταθέσει βεβαία τὸν θεὸν ἀληθῆ εἶναι, μαθόντες ὅτι <ὁ> παρ' αὐτοῦ ἀποσταλεῖς τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα λαλεῖ· ἐπέιπερ οὐκ ἐστὶν ἐκ τῆς γῆς, οὐδὲ ἐκ ταύτης φθέγγεται. [οὐ γὰρ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα ὁ θεός.】 48 Εἰ γὰρ καὶ ἄνδρες σοφοὶ θεὸν ἐσχηκότες ἐλάλησαν τὰ τοῦ θεοῦ ῥήματα, ἀλλ' οὖν ἐκ μέρους εἶχον τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ λέγοντος. «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα». ὁ δὲ γε σωτὴρ ἀποσταλεῖς ἐπὶ τῷ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖν οὐκ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα. οὐ γὰρ λαβὼν αὐτὸς ἐτέροις παρέχει, ἀλλ' ἀποσταλεῖς ἄνωθεν καὶ ἐπάνω πάντων ὑπάρχων δίδωσιν αὐτό, τυγχάνων αὐτοῦ πηγῆ. ἐρμηνεύσομεν δὲ καὶ ἐτέρως τὸ «τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει». ἐπεὶ γὰρ ὁ ἐρευνῶν τὰς γραφὰς εὐρίσκει αὐτὰς μαρτυρούσας περὶ Χριστοῦ. οὐδεὶς τῶν ἀνεξετάστως ἐντυγχανόντων ταῖς γραφαῖς Ἰουδαίων ἐλάμβανε τὴν [περὶ αὐτοῦ] μαρτυρίαν· μόνου καὶ παντὸς τοῦ δυναμένου εἰπεῖν· «Ὁν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ «οἱ προφήται, εὐρήκαμεν Ἰησοῦν» λαμβάνοντος τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν καὶ σφραγίζοντος ὅτι ὁ θεὸς ἀληθής ἐστιν, προεπαγγειλάμενος τὸ εὐαγγέλιον διὰ τῶν προφητῶν. φέρεται δὲ καὶ ἐν ἐτέροις ἀντιγράφοις· «οὐ γὰρ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα» σημαίνουσης καὶ ταύτης τῆς γραφῆς μὴ μέτροις <προσ>έχειν τὸν ἀποσταλέντα, ὥστε πεφεισμένως καὶ ἐκ μέρους παρέχειν καὶ εὐαριθμήτοις τισίν, ἀλλὰ δασιλῶς καὶ πλουσίως πᾶσι τοῖς εὐρίσκομένοις τοῦ λαβεῖν ἀξίοις. 49 Ἐπειδὴ οἱ διὰ πάντων τὸν ἑαυτῶν νοῦν διαστρέφοντες αἵρετι κοί, διαιροῦντες τὴν θεότητα καὶ διὰ τοῦτο τὴν παλαιὰν γραφὴν ἐτέρου λέγοντες θεοῦ καὶ ἐτέρου τὴν καινὴν διαθήκην τιθέντες, φασὶ τὸν Ἰωάννην περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐτέρων προφητῶν εἰρηκέναι τὸ «Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ», περὶ δὲ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ· «Ὁν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὰ ῥήματα αὐτοῦ «λαλεῖ», ἐλεγκτέον αὐτοὺς ψευδῶς μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς τοῦτο δογμα τίζοντας. [αὐτὸς γὰρ ὁ βαπτιστὴς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· «Ὁ πέμψας «με βαπτίζειν ἐν τῷ ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ «πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, † ἐκεῖνός ἐστὶν ὁ βαπτί «ζῶν ἐν πνεύματι ἀγίῳ. κἀγὼ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός «ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ». εἰ γὰρ ὁ πέμψας αὐτὸν βαπτίζειν ὁ πατὴρ ἐστὶ, λέγων αὐτῷ περὶ τῆς καθόδου τοῦ πνεύματος, καὶ ὡς ὁ χριστὸς υἱὸς αὐτοῦ τυγχάνει, πῶς λέγων ἂ παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦ χριστοῦ ἤκουσεν ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ; ἅμα καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ γράφοντος περὶ αὐτοῦ· «Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, «ὄνομα αὐτῷ

Ἰωάννης, οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ «περὶ τοῦ φωτός».]] εἰ γὰρ καὶ οἱ πρὸ τοῦ Ἰωάννου προφητῶν ἐκ τῆς γῆς ἐλάλουν, πῶς περὶ Χριστοῦ μαρτυροῦσιν; ὡς περὶ τῶν γραφῶν αὐτῶν ὁ σωτὴρ εἶπεν· «Αὐταὶ εἰσὶν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ «ἐμοῦ». 50 Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἀγαπᾶν ὁ πᾶσαν κακίαν μισῶν θεός, περὶ οὗ γέγραπται· «Ἐγὼ θεὸς ἀγαπῶν δικαιοσύνην καὶ μισῶν ἀρπάγματα «ἐξ ἀδικίας»; μισεῖ δὲ ὁ θεὸς τὰ εἶδη τῆς κακίας, ἐφ' οἷς ὁ ἄμαρ τωλὸς χαίρει. ἀγαπᾷ τοίνυν τὸν υἱὸν ὡς τῆς ἀρετῆς παρεκτικόν, ἀφανιστικὸν δὲ τῆς κακίας καὶ φθαρτικόν· διὸ εἴρηται· «Ὁ πατὴρ «ἀγαπᾷ τὸν υἱόν», ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, τοῦ ἀγαπᾶν πάλιν ἀνθρωπινώτερον ἀκουσμένου, οὐ μὴν νοουμένου. εἰ γὰρ δικαιοσύνην ἀγαπῶν ὁ θεὸς οὐχ οὕτως αὐτὴν ἀγαπᾷ ὡς ὁ δίκαιος ἄνθρωπος, ἐπὶ τῷ ἔχειν αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ καὶ πεποιῶσθαι κατ' αὐτήν, οὕτω τὸν υἱὸν λόγον ὄντα ἀλήθειάν τε καὶ σοφίαν καὶ ἁγιασμὸν ποθεῖ. δυνατὸν δὲ παραστατικὸν οἰκειότητος τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν εἶναι τὸ ῥῆμα. νόμος γὰρ φυσικὸς τοῖς γεννώσιν ἀγαπᾶν τὰ γεννῶ μενα. καὶ ὡς περὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φυσικὴ μὲν διάθεσις ἢ πρὸς τὰ τέκνα, ἄλλως δὲ πῶς γινομένη πρὸς τὰ ἐτέρως ἀγαπώμενα, οὕτω καὶ ὁ θεὸς ἀγαπῶν μὲν τὸν κόσμον ἢ ὁ θεός, τὸν δὲ υἱὸν ἢ ὁ πατήρ. διὸ οὐκ εἴρηται «Ὁ θεός», ἀλλ' «Ὁ πατήρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, «καὶ τὰ πάντα δίδωσιν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ». τοῦτο δὲ πιστῶς καὶ φρονίμως ἐκλαβεῖν δεῖ. εἰ γὰρ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο», ὑπὸ χεῖρα αὐτοῦ τὰ πάντα τυγχάνει κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας λόγον· ἀλλ' ἀπεφοίτησε ταῦτα δι' ἁμαρτίας ἕξω τῆς σκεπούσης αὐτὰ χεῖρὸς γενέσθαι. ὑπὲρ οὗν τῆς αὐτῶν σωτηρίας δίδωσιν αὐτὰ ὁ πατήρ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ υἱοῦ, οὐ τῷ υἱῷ προσθήκη χαριζόμενος ἀλλ' αὐτοῖς βελτίωσιν. ὡς διδασκάλῳ γὰρ καὶ ἰατρῷ δίδωσιν, ἵν' ἀγνοίας καὶ νόσου, τουτέστι κακίας, ἐκτὸς αὐτὰ ποιήσας ἔχη αὐτὰ σκεπαζόμενα καὶ βασιλευόμενα ὑπ' αὐτοῦ, ἤδη αὐτὰ ἔχων ὑπὸ τὴν δραστήριον καὶ προνοητικὴν αὐτοῦ χεῖρα. δείκνυσι δὲ τὴν ἀλήθειαν τούτου τοῦ νοήματος τὸ ἐπιφερόμενον· «Ὁ πιστεύων ἰ τῷ «υἱῷ ἔχει ζωὴν αἰώνιον». εἰ γὰρ ζωὴν αἰώνιον ἔχει ὁ πιστεύων τῷ υἱῷ, δοθεὶς ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ βελτιώσεως δίδεται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῷ πλεόν τι ἔχειν τὸν υἱόν. πότε δὲ πληροῦται τὸ δεδῶσθαι πάντα ἐν τῇ χειρὶ τοῦ υἱοῦ ἢ ὅτε αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψαι ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων; 51 [[Πολλαχοῦ τῶν γραφῶν]] αἱ κατὰ τῶν φαύλων τιμωρίαι ὀργὴ λέγονται θεοῦ· ὡς τὸ λεχθὲν περὶ τῶν Αἰγυπτίων ὑπὸ Μωϋσέως· «Ἐξαπέστειλας τὴν ὀργὴν σου, καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς ὡσεὶ καλάμην».

[[καὶ Παῦλος περὶ τῶν Ἰουδαίων γράφει· «Ἐφθασεν δὲ αὐτοὺς ἡ «ὀργὴ εἰς τέλος», ὀργὴν λέγων τὰς ἐπελθούσας ἐπ' αὐτοὺς θεηλά τους τιμωρίας. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν καταφρονούντα τῆς χρηστότητος καὶ μακροθυμίας φησί· «Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετα «νόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς».] οὐ γὰρ νομιστέον πάθος εἶναι θεοῦ τὴν ὀνομαζομένην αὐτοῦ ὀργὴν. πῶς γὰρ δυνατὸν πάθος εἶναι περὶ τὸν ἀπαθῆ; ἀλλ' ἐπεὶ μὴ πάσχει θεὸς ἀναλλοίωτος ὢν, ἐρμηνευτέον τὴν λεγομένην αὐτοῦ ὀργὴν καθ' ἃ εἴρηται. 52 Ἐπεὶ σῶμα κατ' ἀλήθειαν ἔσχεν συμπληρούμενον ἐξ ὧν καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ἀναγκαιῶς ὑπόκειται καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα τοῖς κοινοῖς πάθεσιν· οὐ τρώσει μόνον καὶ τοῖς παραπλησίοις λέγω, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιγενομένοις ἐκ σφοδροτάτης [[καὶ συνεχοῦς]] κινήσεως καμάτοις. τῷ γὰρ μεσημβρινῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος καθά πτεται, ὁδὸν ἀνύσας πλείονα κάματον ἀνεδέξατο, ἀναλωθείσης τῆς ὑγρότητος τοῦ σώματος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ φλογμοῦ τοῦ καύσωνος. ἕκτη γὰρ ὥρα τῆς ἡμέρας ἦν. τοῦτον τὸν κάματον διαναπαῦσαι θελήσας ἐπὶ τῇ οὐσῇ πηγῇ ἐν τῷ προειρημένῳ χωρίῳ τοῦ Ἰωσήφ ἐκαθέσθη· ἅμα προνοούμενος ὠφελείας τῆς μελλούσης ἐπὶ τῷ ἂν τλῆσαι ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς

ἔρχεσθαι γυναικός. 53 Ἴσως δ' <ἀν> ἐπιζητήσειέ τις τὴν αἰτίαν δι' ἣν Ἰουδαῖοι οὐ συγχρῶνται Σαμαρείταις, ἦντινα εὐρεῖν δυνατὸν ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τε τάρτῃ τῶν Βασιλειῶν ἱστοριῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παρα λειπομένων. τοῦ γὰρ νόμου εἰρηκότος· «Ἀκαθάρτου μὴ ἄψησθε» οὐδὲ τῆς σαρκὸς τῶν ἀλλογενῶν ἐτόλμων ἄψασθαι, νομίζοντες ἐκ τούτου μολύνεσθαι. ἴσως δὲ τις φήσει, ἐνιστάμενος τῷ «Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι», λέγων Εἰ ἐν ἐρήμῳ πεντακισχιλίους καὶ τετρακισχιλίους μετὰ καὶ πλήθους γυναικῶν καὶ πολλοῦ ἀριθμοῦ παιδίων ἔθρεψεν, ὅτε μὲν ἐκ πέντε, ὅτε δὲ ἐξ ἑπτὰ ἄρτων· τί μέγα ἦν τὸ εὐπορῆσαι τοὺς μαθητὰς τροφῆς ἄνευ τοῦ ἀπελθεῖν ἐν τῇ πόλει ἐπὶ ἀγορασίᾳ ταύτης, τοῦ Ἰησοῦ παρασχόντος αὐτὴν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει; λεκτέον οὖν πρὸς τοῦτο ὅτι Ἰησοῦς, ἄνθρωπος γεγωνός, εἰ ὡς ἐν ἀληθείᾳ θεὸς πάντα ἐνήργει, ἠγνοήθη <ἀν> ἄνθρωπος γεγωνός, ὡς ἂν, εἰ πάντα ὡς ἄνθρωπος ἐπραττεν, ἐπεσκιάζετο ἢ θεότης, ὅθεν εἴ ποτε χρεῖα παραδοξο ποιῖας ἐγένετο, ἐξ ὀλίγου πολλοὺς ἔτρεφεν, οὐ τοσοῦτον τοῦ χορτάσαι χάριν ὅσον τοῦ φανερώσαι τὴν θεϊκὴν δύναμιν. ὅτε δὲ οὐ πάνυ κατήπειγεν ἐξ ἀπόρων τροφῆς εὐπορίαν παρασχεῖν, ἐπὶ τὸ πρίασθαι ἄρτους ἀπὸ τῶν οἱ μαθηταί. εἰ γὰρ ταῦτα τοῦ Ἰησοῦ ποιούντος πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ φανέρωσιν τῆς θεότητος [πολλοὶ τῷ εὐαγγελίῳ προσέκοψαν τῶν μὲν δοκῆσαι αὐτὸν ἄνθρωπον ἀλλ' οὐκ ἀληθεῖα αὐτὸν γεγονέναι ὀρισάντων, τῶν δὲ μόνον ἄνθρωπον ὑπειληφόντων αὐτόν· πόσω μᾶλλον, εἰ μηδὲν πρὸς ἀκρίβειαν πέπρακτο καὶ γέγραπτο περὶ φανερώσεως τῆς θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἔμελλον ἀπατάσθαι οἱ μὴ ἀκριβῶς καὶ φρονίμως ἐντυγχάνοντες τῇ περὶ τούτων ἱστορίᾳ;] 54 Ἡ μὲν Σαμαρείτις τῶν Ἰουδαϊκῶν ἔθων τε καὶ δογμάτων τὰ τῆς Σαμαρείτιδος δόξης ἐξαίρειν καὶ ὑπερτιθέσθαι τὴν ὅτι μάλιστα σπουδὴν κατεβάλλετο. διὸ καὶ τὸ «Μὴ μείζων εἶ σὺ τοῦ πατρὸς «ἡμῶν Ἰακώβ;» ὕδωρ ζῶν ὑποσχομένου τοῦ σωτῆρος παρασχεῖν ἀντεφθέγγετο. ὁ δὲ σωτὴρ οἰκονομεῖν ἅπαντα σοφῶς εἰδὼς τὸ μὲν ἐξᾶραι τὰ Ἰουδαίων καὶ τὸ «Μείζων» εἰπεῖν, αὐτόθι πληξαι πρόχειρον ἐπιστάμενος καὶ τότε γυναικὸς διάνοιαν, οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν ὑψηλότερον τέως φανταζομένης, τοῦτο μὲν ἀποθησαυρίζει τῇ σιωπῇ, διὰ δὲ ῥημάτων ἐτέρων οὐδὲν μὲν ἦττον τοῦτο κατασκευάζειν δυναμένων, λεαίνειν δὲ τὴν ἀκοήν, ἐπιτηδειοτέραν τὴν γνώμην παριστᾷ. οὐδὲ γὰρ τὴν σύγκρισιν καὶ τὴν ἐν δόξει διαφορὰν αὐτὸς ἐπάγει, ἀλλὰ παραπέμπει τὸ γύναιον ἐκ τῶν ῥηθησομένων τῆς ὑπεροχῆς τὴν ὑπερβολὴν συλλογίσασθαι. καὶ γὰρ ἐκ τούτου, φησί, τοῦ ὕδατος ὁ πίνων «διψήσει πάλιν· ὅς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ «ὑδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». καὶ ὅρα τὸ σοφὸν τῶν λόγων καὶ τὴν δύναμιν. τὸ μὲν ὅτι «διψήσει πάλιν» εἶπεν οὐ δεόμενον κατασκευῆς ἀλλαχόθεν· αὐτόκλητον γὰρ εἶχε τὴν γυναῖκα μάρτυρα· τὸ δὲ «Οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα» τῷ μεγέθει τῆς ἐπαγγελίας ἢ εἰσέφευγεν αὐτὴν τῆς ὑποσχέσεως διανιστῶν. δι' ἅμφοιν δὲ πρὸς ἐπίστασιν ἄγων θειοτέρας ὑπολήψεως, μονονουχὶ λέγων «Εἰ τὸν Ἰακώβ ἄγεις ἐν μείζονι τιμῇ καὶ θαυμασίῳ κατορθώματι, ἐπεὶ παρέσχεν ὑμῖν ὕδωρ ἐξ οὗ πάλιν ὁ πίνων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαναστρέφει δίψαν, τίνα ἂν σε λογίσασθαι χρὴ ὅς ὕδωρ παρασχεῖν ἐστὶ δυνατὸς οὐ σωματικὴν δίψαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πραῦνον, ἀλλὰ δυνάμενον τῷ πίνοντι πηγὴ χρηματίζει ὕδατος ἀενάου, καὶ παρέχειν ῥεῖθρα σωτηρίας, ἃ τοῖς ἀρυσάμενοις καταρδεύει καὶ προξενεῖ ζωὴν τὴν αἰώνιον;» ὡς περὶ γὰρ τὸ ὕδωρ θεραπεύει μὲν τὴν δίψαν καὶ θάλλει δὲ τὸν ἔξωθεν τοῦ σώματος μολυσμὸν, οὕτω καὶ τὰ νοερά καὶ οὐράνια τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ νάματα καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ θειοτέρα ὑπόληψις ἰᾶται μὲν τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας δίψαν, καθαίρει δὲ τὴν ψυχὴν τῶν ῥυπασμάτων, ἦν ἁμαρτημάτων κατερρύπωνσεν μολυσμὸς καὶ λογισμὸς ζωφώδης δυσσεβούντων δοξασμάτων. 55 Φρέαρ τοῦ Ἰακώβ εἶναι πρὸς ἀλληγορίαν τὴν Μωσέως γραφὴν

ρήτέον, ἀφ' ἧς ὁ Ἰακώβ ἅμα τοῖς υἱοῖς πνευματικῶς ἔπινεν, πινόντων ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῶν θρεμμάτων [ἃ ἦν τοῦ Ἰακώβ· θρεμμάτων] πρὸς ἀλληγορίαν λαμβανομένων τῶν τὸ εὐσταθὲς καὶ πρᾶον ἄνευ λόγου ἐχόντων, ἃ καὶ κυρίως ἀγέλας καὶ πρόβατα τοῦ Ἰακώβ εἶναι ῥητέον. 56 Τοῦ νόμου τοίνυν τοῦ διὰ Μωϋσέως τοῦ ὕδατος ὄντος, πῶς εἶπεν Ἰησοῦς διψᾶν πάλιν τὸν πίνοντα ἀπ' αὐτοῦ; καὶ λεκτέον γε ὅτι ὁ νόμος τοῖς ἀνθρώποις δέδοται, οὐκ ἐπὶ τῷ ἀεὶ κατ' αὐτὸν βιοῦν, ἀλλὰ μέχρι καιροῦ τινός, ὡς τὴν πόσιν τοῦ ἐρμηνευομένου φρέατος διαρκεῖν μέχρι ἀναδείξεως μεζζονος ὕδατος. τὰ γὰρ παραγγέλματα τοῦ νόμου μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἔκειτο. διὸ ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ νομικοῦ διψήσει πάλιν, ὄρεξιν ἔχων τοῦ εὐαγγελικοῦ πόματος. [εἰς τοῦτο λήψει τὸ ἐν Ἡσαία λεχθέν· «Τοῦτο πρῶτον πίε, «ταχὺ ποίει». εἰ γὰρ μὴ ἦν καὶ μετ' ἐκεῖνο πιεῖν, οὐκ ἂν ἐλέγετο· «Τοῦτο πρῶτον πίε». καὶ ἐπεὶ διαδέχεται τὸν νόμον τὸ εὐαγγέλιον, ὁ πίνων τὴν νομικὴν διδασκαλίαν διψήσει πάλιν ἐπὶ τῷ καὶ τὴν εὐαγγελικὴν πιεῖν.] τὸ δὲ εὐαγγέλιον ἐπεὶ ἀδιάδοχόν ἐστιν, ὁ πίνων ἐξ αὐτοῦ οὐ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα. [«Ὁ γὰρ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρ «ελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν» εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.] τὸν γὰρ πίνοντα τοῦτο τὸ ὕδωρ φησὶν ἐν ἑαυτῷ κτᾶσθαι πηγὴν, οὐ τοῦ τυχόντος ὕδατος ἀλλὰ τοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀλλομένου. ὅπερ ἄλ λόμενον εἰς ζωὴν ὕδωρ μετεωρίζει καὶ πρὸς ζωὴν ἀναβιβάζει τὸν ἔχοντα αὐτό, οἷα πηγὴν ἐν ἑαυτῷ. 57 Εἰπούσης τῆς γυναικὸς τὸ παρὰ Ἰησοῦ θέλειν λαβεῖν ὕδωρ, ἐπὶ τῷ στήσαι τὸ δίψος, ἔχουσα αὐτὸ πηγὴν ἐν ἑαυτῇ, ἔδειξεν αὐτὸ θέ λειν. διὰ γὰρ ταύτης τῆς λέξεως ὠμολόγησε πολὺν κάματον εἶναι τῆς ἀντλείας τοῦ προτέρου ὕδατος, [ἀληθεύουσα κατ' αὐτό] · καὶ γὰρ πολὺν ἔχει κάματον ἢ πρὸς τὸ γράμμα τήρησις τοῦ νόμου. ὁ δὲ σωτὴρ εἰκότως πρὸς αὐτήν· Ἐπεὶ ἀκμὴν περιέχει ὧ ἀνέθηκας σεαυτὴν νόμῳ ὡς ἀνδρὶ αὐτῷ συνοῦσα, ἀπιούσα κάλεσον αὐτὸν ἐπὶ τὸ συμ βαλεῖν τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις καὶ πρᾶτ τομένοις. οὕτω γὰρ εὐρεῖν δυνησὶ ὡς ὁ πίνων ἐκ τοῦ προτέρου ὕδατος ἕτερον προσδοκῆσει, ὅτι διψήσει πάλιν. τῆς δὲ ἀρνησαμένης μὴ ἔχειν ἄνδρα, ὁ σωτὴρ, ἡρέμα τὴν Σαμαρειτικὴν αὐτῆς γνώμην ἐλέγχων, φησὶν· «Καλῶς λέγεις ἄνδρα μὴ ἔχειν». οὐ γὰρ ἐξ ὀλοκλή ρου συγκατέθου πάση τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, ἣτις ἐστὶν ὁ νόμος, περὶ οὗ γέγραπται· «Τέλος νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην». τοῦτον δὲ τὸν ἄνδρα μὴ ἔχουσα πέντε ἔσχες, τοῖς αἰσθητοῖς μόνοις συγκαταθεμένη τῆς γραφῆς. εἰ γὰρ πάση τῇ παλαιᾷ συνεβίους, γνωρίζειν ἠδύνω τὸν προσδοκώμενον μετὰ νόμον καὶ προφήτας θεὸν λόγον. τὸ «Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες» ἀνακτέον ἐπὶ τὰ πέντε Μωσέως βιβλία. μόνα γὰρ ταῦτα οἱ Σαμαρεῖται δέχονται. τίς δὲ καὶ ὄν ἔχει παρὰ τοὺς πέντε ἄνδρας ἕκτος, ὅστις οὐδὲ ἀνὴρ αὐτῆς τυγχάνει; λεκτέον τὸν περὶ τοῦ εἶναι προφήτην λόγον. ἤδη γὰρ συγκατετέθειτο τούτῳ, ἀναγκαζομένη ἐκ τῶν λεγομένων, ἀλλ' οὐ κατ' ἀληθῆ συγκατάθεσιν. διὸ ἀρμοδίως εἴρηται καὶ τὸ «Καὶ νῦν ὄν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ»· οὐ γὰρ γνη σίως αὐτῷ προσελήλυθας. ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ αἰσθητὰ οἱ πέντε ἂν δρες αὐτῆς ἐλέγοντο εἶναι, μεθ' ἃ συγκατέθετο οὐκ ἠκριβωμένως νοητῷ τινὶ λόγῳ ἐκ τῆς Ἰησοῦ παιδεύσεως, εὐθυβολώτατα εἴρηται· Καὶ ὄν νῦν δοκεῖς ἔχειν πνευματικὸν λόγον, οὐκ ἀνὴρ σου ἐστίν. 58 [Ὅταν ἀκούσης ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν, περὶ τοῦ ταῦτα λέγοντος ἄκουε τὰ εἰρημένα. αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία, ὁ γεννώμενος ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα.] 59 Τὸ «Μήτις ἦνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;» δηλοῖ ὅτι τὰς διακονίας τῶν προσφερόντων ἐδέχετο, καίτοι δυνατὸς ὢν τρέφειν καὶ μὴ τρέφεσθαι. ἐνεργείας δὲ μεγίστης τὸ τρέφειν Χριστόν, ἧς οὐκ ἐφθόνει τοῖς βου λομένοις· διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς τὸ ἴσον ἔταξεν. νομομαθεῖς δὲ

καὶ φιλολογεῖς ὄντες, σκοπήσαντες ὅτι καιρὸς ἦν λοιπὸν τροφῆς ἐτόπα σαν μὴ ἄρα ὡς τῷ Δανιὴλ εἰς Βαβυλῶνα προστάζει θεοῦ ἄριστον προκεκόμιστο ὑπὸ τοῦ Ἀμβακούμ, καὶ τῷ Ἡλίᾳ ἐν τῇ ὀδοιορία τροφή ἐδίδοτο ὑπ' ἀγγέλου καὶ ὑπὸ κοράκων, οὕτω καὶ τῷ Ἰησοῦ τροφή ἠνέχθη. ὅμως εἰ καὶ περὶ αἰσθητῆς τροφῆς οἱ μαθηταὶ ὑπε νόησαν, αὐτὸς φανεροποιεῖ περὶ ποίας τροφῆς ἀπήγγελλεν αὐτοῖς. εἶπον δὲ τὸν καιρὸν αὐτοῦ τροφῆς εἶναι ἐκ τῶνδε· ἕκτης ὥρας τῆς ἡμέρας οὔσης ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ πηγῇ καθεσθεις διελέχθη τῇ Σαμαρείτιδι, τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῷ ἀγοράσαι τροφᾶς ἀπεληλυθότων, ὡς λοιπὸν στοχαζόμενον εἰπεῖν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας εἶναι. οὗτος δὲ τῆς τροφῆς ὁ καιρὸς τῶν μάλιστα <μὴ> προηγουμένως τροφήν μεταδίωκουσιν ἀλλὰ τὴν τῶν προσερχομένων ὠφέλειαν. 60 Πατρίδα αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίαν καλεῖ, ἣν καὶ διὰ τοῦτο καταλέλοιπε. τὴν γὰρ αἰτίαν τῆς ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν ἀφίξεως ἀποδιδούς ὁ εὐαγγελιστὴς γράφει, ὅτι «Προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει». [φέρειται ἡ μαρτυρία αὕτη <καὶ> ἐν τοῖς ἑτέροις εὐαγγελίοις. φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ· «Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι «καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ». ἀμέλει γοῦν πάντες οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἠτιμάσθησαν ἐν τῇ Ἰερουσαλήμ καὶ Ἰουδαίᾳ. αὕτη γὰρ γῆ καὶ πατρὶς αὐτῶν· ὡς καθόλου τὸν σωτῆρα εἰπεῖν·] «Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβοῶσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν». 61 Ἔστι δὲ, φησὶν, ἐν τοῖς Ἰεροσολύμοις καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ μὲν περιεῖναι καὶ τοὺς ὁποιοῦντε ὄντας τῶν ἀρρώστων θεραπεύειν οὐκ ἀναγκαῖον ἔκρινεν, ὥστε μὴ φιλαυτίας ἀπενέγκασθαι δόξαν, ἕνα δὲ θεραπεύσας δι' ἐκείνου καταφανῆ τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν καθίστησι. ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἄπεισι μὲν ἐπὶ τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν, ἔχουσαν πέντε στοάς· μετὰ γὰρ τὰς ἐν κύκλῳ τεσσάρων μέσων εἶχεν ἑτέραν. προβατικὴ δὲ κολυμβήθρα ἐλέγετο ἀπὸ τοῦ τὰ προσαγόμενα πρόβατα ταῖς ἐορταῖς ἐκεῖ συναθροίζεσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ θυομένων τῶν προβάτων ἐν ἐκείνῳ πλύνεσθαι τῷ ὕδατι τὰ ἔγκατα. ἐντεῦθεν γοῦν καὶ πολὺ πλῆθος τῶν διαφόροις ἀρρωστήμασι κατεχομένων ἐν τῷ τόπῳ συνείλετο ἐπὶ θεραπείας ἐλπίδι, ὡς ἂν τοῦ ὕδατος αὐτοῦ δυναμίας τι πάντως, ἐν ᾧπερ τῶν προσαγομένων τῷ θεῷ καὶ θυομένων ἐνεβάλλετο τὰ ἔγκατα. ταύτη δὲ αὐτῶν τῇ ὑπολήψει καὶ ὁ θεὸς συνεργῶν κατὰ τινὰς ἀδήλους καιροὺς κίνησιν τοῦ ὕδατος γίνεσθαι παρεσκεύαζεν, ἦν ὡς κατὰ τινὰ θεῖαν ἐνέργειαν ἀποτελεῖσθαι πιστεύοντες, οὕτω κατιόντες τὴν θεραπείαν ἐκομίζοντο, πολλῶν μὲν κατὰ ταῦτὸν οὐ θεραπευομένων, τοῦ δὲ πρώτου καταβάτος τῆς χάριτος ἀπολαύοντος, ἵνα μὴ τὸ πρόχειρον τῆς θεραπείας ἐλαττώσῃ τὸ θαῦμα. μειζόνως δὲ νήφοντες καὶ μετὰ πολλῆς διαθέσεως τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν ἀναμένοντες, ἐντεῦθεν παιδεύονται τὸν προσήκοντα καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν ἔχειν λογισμόν. πολλῶν τοίνυν ὄντων τῶν ἀρρώστων πάντας μὲν οὐκ ἔθεράπευσεν, δεικνὺς δὲ τὴν οἰκείαν δύναμιν ἕνα ἐπελέξατο τὸν βαρυτέρως μάλιστα κατεχόμενον πάθει καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὴν σωτηρίαν ἀνέλπιστον ἔχοντα. παράλυτος γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτεσι τῷ πάθει κατεχόμενος. πρὸς τοῦτον ἀπελθὼν οὐκ εὐθὺς εἶπεν· «Ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ περὶ «ριπάτει», ἀλλ' ἀπὸ τίνος ἀκολουθίας τῶν πρὸς αὐτὸν ἄρχεται λόγων. ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος πεποίηκε. 62 Ἰνξ. Ποῖον δὲ πνεῦμα οὕτω ἦν; εχπλ. ἐπ' οὐδενὸς ὠφθη τῶν προφητῶν, ἐθαυματουργοῦν. 63 Νομίζω τοῦτο λελέχθαι πρὸς παράστασιν τοῦ ποιότητος δυνάμειος ἰατρικῆς ἐσχηκέναι τὸν σίελον τοῦ χριστοῦ. εἰ καὶ μὴ αὐτὸς δὲ ὁ τυφλὸς περὶ τῆς ἀναβλέψεως παρεκάλεσεν, ὅμως εὑρεθήσεται ἐπαινετὸς ἐν τῷ παρέχειν ἑαυτὸν τῷ Ἰησοῦ ἐπιχρίοντι πηλῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ τῷ ἀδιστακτικῶς ποιῆσαι τὸ προστεταγμένον, οὐδὲ εἰρηκότος αὐτὸν ἀναβλέψειν τοῦ Ἰησοῦ. μήποτε δὲ ὁ τοῦ κυρίου σίελος σύμβολον ἦν λόγου ὡς ἐν λόγοις ἐσχάτου, οὐ μείζονα χωρήσει

άνθρωπινή οὐ δύναται φύσις. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τοιοῦτος λόγος οὐ γυμνὸς ὕλης καὶ σωματικῶν παραδειγμάτων εἰς ἀνθρώπους ἔρχεται, διὰ τοῦτο πτύει χαμαὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ ποιεῖ πηλόν. ὅρα τοίνυν εἰ δύνασαι πᾶσαν τὴν γραφὴν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐν αὐτῇ ἀπαγγελίας διηγούμενος εἰπεῖν συνεστηκέναι διὰ μὲν τὰ θεῖα νοήματα ἀπὸ τοῦ σιέλου τοῦ χριστοῦ, διὰ δὲ τὴν ὡς ἐν ἱστορίαις καὶ ἀνθρωπίνους πράγμασι ἀπαγγελίαν ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν χαμαὶ γῆς. ὡς εἶναι τὸ πᾶν γράμμα τοῦ νόμου καὶ προφητῶν καὶ τῶν λοιπῶν γραφῶν ἀπὸ τοῦ τοιοῦδε πηλοῦ, ᾧ καὶ χρίσαι δεῖ τοὺς τῶν μὴ βλεπόντων ὀφθαλμούς, μετὰ δὲ τοῦτο ἀπελθεῖν εἰς τὸν Σιλωάμ τοῦ ἀπεσταλμένου ὑπὸ τοῦ θεοῦ· δι' οὗ δηλοῦται ἢ ἐν ταῖς ζητήσεσι καὶ τῆς ἀληθείας διαπορήσεσιν ὡσπερὶ κολύμβησις, καὶ γὰρ Ἰώβ πού φησι· «Βροτὸς δὲ ἄλλως νήχεται λόγοις». ἀπονιψόμεθα τοι γαροῦν τῷ ὕδατι τῆς κολυμβήθρας «τοῦ ἀπεσταλμένου» τὸν ἐπὶ χρισθέντα τοῖς ὀφθαλμοῖς πηλόν, ἵνα μετὰ τοῦτο ἀναβλέψαι δυνηθῶμεν. νοήσεις δὲ πηλόν τὴν ἀρχὴν τῶν στοιχείων τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, καθ' ἣν ὡς νήπια γάλακτι τρεφόμεθα· ἐπειδὴν δὲ καταργηθῆ τὰ τοῦ νηπίου καὶ στερεᾶς τροφῆς μεταλάβωμεν, ἀπορριπτόμεθα τὸν πηλόν, ἵνα ἐπανέλθωμεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν βλέποντες. πάντα δὲ ταῦτα περὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ στρέφεται· κατὰ γὰρ διαφόρους ἐπινοίας αὐτὸς ἐστὶ καὶ ὁ ἀπεσταλμένος. καὶ τὰ μὲν ἀνθρώπινα ἐκδέχου πρὸ τοῦ Σιλωάμ, ἐπὶ δὲ τὰ θεϊότερα αὐτοῦ ἀνάφερε τὸ ἀπεσταλμένον ὕδωρ καὶ Σιλωάμ. καὶ παρὰ τῷ Ἡσαΐα νοήσεις τὸν θεῖον καὶ εὐσταθῆ λόγον διὰ τούτων σημαίνεσθαι, λόγους δὲ ἔθνῶν καὶ ἑτεροδόξων τὸν Ῥαασῶν καὶ τὸν υἱὸν Ῥομελίου. ἐπεὶ πῶς ἀντὶ τοῦ ὕδατος τοῦ Σιλωάμ βασιλεῖς ἤθελεν ὁ λαός, πῶς δὲ καὶ ὕδωρ ποταμοῦ ἐστὶν ἰσχυρὸν καὶ πολὺ, τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς δύναμις τις ἀντικειμένη τυγχάνῃ, κατακλύζουσα τῷ πλήθει τῶν ἑαυτῆς πιθανῶν τὴν μὴ θέλουσαν Ἰουδαίαν ὕδωρ τοῦ Σιλωάμ καὶ ἐπικρατοῦσαν αὐτοῦ; τὸ δὲ μὴ παρ' ὄντα θεραπεῦσαι, κελεῦσαι δὲ ἀπελθόντα νίψασθαι, καὶ νίψα μένω τὴν θεραπείαν παρασχεῖν, οἰκονομοῦντος ἦν τὸ μηδένα λαθεῖν τὸ γινόμενον θαῦμα. ὡσπερ γὰρ τῷ παραλύτῳ τὸν κράββατον λαβεῖν ἐκέλευσεν ἐν ἡμέρᾳ καθ' ἣν οὐκ ἐξῆν τοῦτο ποιεῖν, ἴν' οὕτως ἕκαστος ἐγκαλῶν ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ τοῦ γεγονότος θαύματος μανθάνῃ τὸ μέγεθος, οὕτω καὶ τούτῳ πόρρωθεν ὄντι τῆς κολυμβήθρας ἐκέλευσεν ἀπελθόντι νίψασθαι. 64 Ὁ προσάιτης δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀδυναμίαν τοῦ εὐσχημονέστερον αὐτὰ πορίζειν ἐπαιτεῖ. τοιοῦτους δ' ἂν εὔροις τοὺς ἀπὸ τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν ἀλήθειαν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων οἶονεῖ αἰτοῦντας ὠφέλειαν, ἀπορία πρέποντος πορισμοῦ † τῷ λογικῷ τῆς ἀληθείας ἀπεριστάτως πλουσιῶν θεωρημάτων. ἀλλ' ἀπαγορεύων τὴν τοιαύτην διαζήτησιν ὁ λόγος φησὶ πού· «Τέκνον, «ζῶν ἐπαιτήσεως † μὴ βιώση, ὡς κρεῖττον ἀποθανεῖν ἢ ἐπαιτεῖν». ἐπαιτεῖν δὲ αἰσχύνεται ὁ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις οἰκονόμος τῆς ἀδικίας, καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν ὀφείλοντι ἑκατὸν κόρους σίτου ἔλεγε· «Δέξαι «σου τὸ γράμμα καὶ γράφε ἐξήκοντα», τῷ δὲ ἑκατὸν βάτους ἐλαίου· «Δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ ποίησον ὀγδοήκοντα», προκρίνας τοῦ μετ' αἰσχύνης ἐπαιτεῖν τὸ λαβεῖν ἀπὸ τοῦ ὀφείλοντος τῷ κυρίῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινεθεῖς. οὐ μόνον τοίνυν ὁ Ἰησοῦς ἀπήλλαξε τὸν ἀπὸ γενετῆς τῆς τυφλότητος, ἀλλὰ καὶ τοῦ προσαιτεῖν. ἐχαρίσατο γὰρ αὐτῷ ἅμα τῷ βλέπειν καὶ θεωρίαν πῶς ποριστέον αὐτῷ ἔσται τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς ἀναγκαῖα. ἐνταῦθα μὲν οὖν ἡ τυφλότης τοῦ προσαιτεῖν αἰτία, ἐν δὲ ταῖς Πράξεσιν ἡ χωλότης, ᾧ ὁ ἀπαλλαγεὶς οὐ προσαιτήσῃ ἔτι. 65 Εἴπερ δὲ ὡς ὑπελάμβανον οἱ Φαρισαῖοι, ὁ μὴ τηρῶν ὃ ἐκεῖνοι ἐνόμιζον εἶναι σάββατον οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, οἱ δὲ ἐν τῷ ἱερῷ ἱερεῖς τὸ σάββατον βεβηλοῦντες παρὰ θεοῦ ἦσαν, οὕτω δὲ οὐκ ἐναργὲς ἦν τὸ μὴ εἶναι παρὰ θεοῦ τὸν τὸ σάββατον αὐτῶν μὴ τηροῦντα· ὡς μηδὲ ὑπὸ πάντων τῶν τότε Φαρισαίων τὸν λόγον εἰρηῆσθαι, ἀλλ' ἐκ τῶν Φαρισαίων τινὲς τοῦτο ἔλεγον, ὡς φησιν ὁ εὐαγγελιστής. πρόσχες δὲ καὶ τῷ «Τοιαῦτα σημεῖα» μὴ μάτην κει μένω.

ἐπειδὴ γὰρ σημείων διαφοραὶ εἰσιν, ὥστε ποιεῖν, καθ' ἃ φησιν ὁ ἀπόστολος, καὶ τὸν ἐν νόμῳ καὶ τὸν ἄνομον, ὃν ὁ κύριος ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει, σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ τὸν θεὸν διὰ τῶν προφητῶν, τῷ «Τὰ «τοιαῦτα» εἴρηται ὡς ὑπερβαίνει τὰ διὰ Χριστοῦ γενόμενα τῷ καὶ ἀληθῆ εἶναι καὶ μεγάλα ἐπὶ γῆς. εἰ δέ τις ὡς οὐχ ὑγιῶς λεγομένῳ τῷ «Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεία ποιεῖν;» ** ἀναγινώσκων τὰς τοῦ Σαμψὼν πράξεις ἐρεῖ μηδὲ ἁμαρτήματα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Σαμψὼν γενόμενα, οἷον τὰ περὶ γυναῖκας, ἀλλ' οἴκο νομίας δηλουμένης· οὐ γὰρ πρόσκειται τὸ «Ἐποίησε τὸ πονηρὸν «ἐνώπιον Κυρίου». 66 Παρατηρητέον δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὅτι φησὶ καὶ ἀνεῶχθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ <καὶ> βεβλεφέναι αὐτόν· ἀνεῶχθαι μὲν διὰ τοῦ «Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἧ ἡμέρᾳ τὸν πηλὸν «ἐποίησε καὶ ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς»· βεβλεφέναι δὲ διὰ τοῦ «Καὶ ἐνίψατο καὶ ἤλθε βλέπων». τῶν δὲ λεγομένων τὴν διαφορὰν παρατηρήσομεθα ἀπὸ τοῦ Τωβίθ, περὶ οὗ, ἐπεὶ περὶ λευκώματα ἐγεγόνει ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, οὐκ ἀναγέγραφεν ὅτι ἀνεῶχθησαν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοί, ἀλλ' ὅτι ἐνέβλεψε. δι' ὅλου δὲ τοῦ περὶ τοῦ τυφλοῦ τόπου τηρήσεις ἀμφοτέρω, τῶν μὲν τοῦτο λεγόντων τῶν δὲ ἐκεῖνο, καὶ σχίσματος γενομένου. τηρήσεις δὲ καὶ ἐν τῷ Ἰσαΐα προφητεῦντι περὶ Χριστοῦ ἐπιδημίας ὅτι ἔρχεται ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοίξει. ἐξῆς δὲ ἔστιν ἰδεῖν καὶ τὸν ἀποκρινόμενον πῶς μὲν τοῖς προτέροις πῶς δὲ τοῖς δευτέροις ἀποκρίνεται, τοῖς μὲν προτέροις ἀκριβέστερον, ὡς γείτοσι καὶ θεωροῦσιν αὐτόν τὸ πρότερον ὅτι προσαίτης ἦν, τοῖς δὲ Φαρισαίοις οὔτε τὰ περὶ τοῦ Σιλωὰμ διηγήσατο, οὔθ' ὅτι ὁ σωτὴρ τὸν πηλὸν ἐποίησεν, οὔθ' ὅτι προσέταξέ τι αὐτῷ. καὶ τάχα ὁρῶν ὁ θεραπευθεὶς τῶν μὲν προτέρων ἐχομένην τὴν πεῦσιν φιλομαθίας, τῶν δὲ δευτέρων κακοθεσίας, οὕτως ἐκατέρω ἀποκρίνεται. 67 Πρὸς τῷ διεψεύσθαι καὶ ἄλλο ἡμάρτον εἰς προὔπτον κακὸν περιβάλλοντες ἑαυτῶν τὸν υἱόν. οἴμαι δὲ καὶ τοῦτο λόγον ἔχειν, ὅτι τυφλοῦ ἀνοίγων ὁ χριστὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐ παιδίου ἀνέωξεν ἀλλ' ἡλικίαν ἔχοντος, ἵνα βλέπῃ ὡς ἀνὴρ. τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀναβλέψαντες τυφλοί. ἀληθὲς δὲ ὅτι καὶ ἡλικίαν ἔχων αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλῆσαι δύναται, καὶ μάλιστα ὅτε Ἰησοῦς αὐτὸν ἀναβλέψαι ποιεῖ. οὐδὲ γὰρ δεῖται οὗτος ἐτέρου πρεσβεύοντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ. 68 Νῦν τὸ μὲν «Οὐκ ἠκούσατε» ἴσον ἐστὶ τῷ «Οὐ παρεδέξασθε, οὐκ ἠθέλησατε τὸ λεγόμενον». τὸ δὲ «Τί οὖν ἄλλο θέλετε ἀκούειν;» ἰσοδυναμεῖ τῷ «Τί δέ, ὦ οὔτοι, ἄρα νῦν ἀκούειν θέλετε;» μάτην γὰρ θέλετε ἀκούειν, εἰ μὴ πιστεύετε μοι ἀληθεύοντι, προσκαλεσα μὲν πάντα τὸν μανθάνοντα τὸ ἐμοὶ συμβεβηκὸς ἐπὶ τὸ μαθητεῦσθαι αὐτῷ, ὡς θεϊότερον πάσης διδασκαλίας ἀνθρωπίνης διδάξαντι. 69 Ἐχεται τινος ἀξιολόγου ὑπονοίας τὸ «Ἐν τούτῳ θαυμαστόν «ἐστὶ». θαυμαστόν γάρ ἐστιν εἰ Ἰησοῦς πόθεν ἐστὶν ὑπὸ τῶν τυχόντων γινώσκειται· οὐ γὰρ ὁρῶσιν αὐτοῦ τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν, τὸν πατέρα. 70 Οὐκ ἂν δὲ τηλικούτο δόγμα τι εἰ ἦν ἀληθές, τὸ μὴ ἀκούεσθαι τὸν ἁμαρτωλὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀποσεσιώπητο, ἀλλ' εἴρητο ἂν ὑπὸ τινος ἀξίου πιστεύεσθαι, φέρε εἰπεῖν ἢ τοῦ θεράποντος ἢ τινος τῶν προφητῶν. πῶς δέ, εἰ ἁμαρτωλὸν οὐκ ἤκουσεν ὁ θεός, ἐδιδάσκοντο οἱ ἁμαρτωλοὶ λέγειν· «Ἄφες ἡμῖν τὰ παραπτώματα ἡμῶν, «ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν»; τίνων οὖν ἀκούει θεός; τῶν νεύοντων εἰς μετάνοιαν, κἂν μήπω ἐπαύσαντο τοῦ εἶναι ἁμαρτωλοί. εἰ μὴ ἤκουεν ὁ θεὸς ἁμαρτωλῶν, οὐκ ἂν μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἦσθιεν καὶ ἔπινεν. ἀλλὰ μὴ ἐπακουμένων τῶν διὰ τὸ κακῶς ἔχειν χρηζόντων ἰατρῶν, [οὐκ ἂν ἐθεράπευσεν αὐτούς.] διόπερ ὡς ἀνουούσης τῆς εὐχῆς τῶν ἡμαρτηκόντων μὲν οὐ πάντως δὲ ἀπιστούντων ἔτι λέγεται τὸ «Ἐὰν ἀνομίας «παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται;» ἴσως δὲ οὐ περὶ οὗ ἔτυχεν ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ περὶ τῶν τηλικούτων ἔργων φησίν, ὅποια ἦν τὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔργα. περὶ γὰρ τῶν τοιούτων

ἔργων ἀξιούμενος ὁ θεὸς ὑπὸ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει. 71 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὐρῶν αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Ἐπεὶ ἐξέβαλον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἔξω ἀπ' αὐτῶν διὰ τὴν ἐπὶ τῷ σωτήρι παρρησίαν, διὰ τοῦτο εὔρεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. εἰ ἐπὶ τὸ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς ἐλήλυθεν ὁ σωτὴρ, τέλος δὲ τῷ ζητοῦντί ἐστιν ἡ εὕρεσις τοῦ ζητουμένου, δῆλον ὅτι οὐχ ἀπλῶς γε ἀκουστέον τὸ «εὐρῶν αὐτόν». καὶ γὰρ αὐτὸν τότε μάλιστα ἐχρῆν εὐρίσκεισθαι ὅτε ἐξεβλήθη ὑπὸ τῶν μὴ παραδεξαμένων τὴν περὶ Ἰησοῦ μαρτυρίαν. ἐκείνων γὰρ ἔξω γενόμενος ἐπιτήδειος πρὸς τὸ εὐρεθῆναι γεγένηται. συνετώτερον δὲ ἀκουστέον καὶ τὸ «Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω»· ἐπεὶ ἀκούσας τὸ τοιοῦτον τῆς ἀκοῆς αὐτοῦ ἄξιον εὐρίσκει τὸν περὶ οὗ ἤκουσεν. εὐρῶν δὲ αὐτὸν ἠρώτα τὸν εὐρεθέντα Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν εὐρόντα υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ τάχα ὁ μὲν ἀρχόμενος πιστεύει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ διαβαίνων ἀναβαίνει καὶ ἐπὶ τὸ πιστεῦσαι εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· ὥστ' ἂν εἰπεῖν αὐτόν· Εἰ καὶ Χριστὸν ποτε κατὰ σάρκα ἔγνωμεν, ἀλλὰ νῦν αὐτὸν οὐκέτι γινώσκουμεν κατὰ σάρκα μόνον, ἀλλὰ καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ. πῶς δὲ ἐρωτᾷ ὁ πάντα εἰδώς; καὶ ὄρα εἰ πρὸς τοῦτο φήσεις, παρατιθέμενος τὸ «Ἐγὼ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ» καὶ τὸ «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς»; οὐ γὰρ ἅμα τῷ εὐρεθῆναί τις ἄξιός ἐστι τοῦ γινώσκεισθαι κατὰ τὸ «Νῦν δὲ γνόντες θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες «ὑπ' αὐτοῦ». ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν προκοπῆς δεῖ, ἴν' ὀφθῆ τις καὶ γνωσθῆ τῷ θεῷ. διὰ τοῦτο ἐρωτῶν αὐτὸν ὁ σωτὴρ φησι· «Σὺ «πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;» ἐπεὶ δὲ οὐδέπω ἐδύνατο λέγειν ὅτι Πιστεύω, ἀλλ' ὡς ἀγνωῶν ἀποκριθεὶς εἶπε τὸ «Τίς ἐστι, «Κύριε, ἵνα πιστεύω εἰς αὐτόν;» ἐν μεθορίῳ τοίνυν ὑπῆρχεν, ἴν' οὕτως εἶπω, ἀπιστίας καὶ πίστεως. διὰ τοῦτο φησι πρὸς αὐτὸν ὁ σωτὴρ· «Καὶ ἐώρακας αὐτόν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σου ἐκεῖνός ἐστιν». 72 Τοιαύτη γὰρ παράδοσις καὶ δόξα παρὰ Ἰουδαίους ἐκράτει· ὅθεν καὶ οἱ μαθηταὶ ἠρώτων τὸν Ἰησοῦν· «Οὗτος ἡμαρτεν ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ;» ἀλλ' ἀπεφήνατο λέγων ὁ κύριος ὅτι «Οὔτε οὗτος οὔτε οἱ «γονεῖς αὐτοῦ», περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται. 73 Οὐ παρέργως ἀκουστέον τοῦ μὲν «Ἐώρακας» ἐπὶ τὸν παρελθόντα χρόνον ἀναφερομένου, τοῦ δὲ «Ὁ λαλῶν μετὰ σου» ἐπὶ τὸν ἐνεστη κότα, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἐωραμένος ὁ αὐτός ἐστι τῷ νῦν λαλοῦντι μετ' αὐτοῦ, παρατιθέμενον· «Τοσοῦτῳ χρόνῳ μεθ' ὑμῶν εἶμι καὶ οὐκ «ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ ἐωρακῶς ἐμὲ ἐώρακε τὸν πατέρα». πολλοὶ γὰρ ἐωρακότες αὐτὸν οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν. ἐώρακεν οὖν κυρίως αὐτὸν ὁ τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ φωτιζόμενος. ἀπὸ ἀμφοτέρων τοίνυν ὠφεληθεὶς ὁ ποτὲ τυφλός, ἀπὸ τε τοῦ ὄραν καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου, οὐ μόνον εἶπε· «Πιστεύω, Κύριε», ἀλλὰ καὶ προσε κύνησεν αὐτῷ. Οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ τὸ τῆς λιθοβολίας δρᾶμα θεωρῶν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο πειρᾶται τροπολογῆσαι τοῦ εὐαγγελικοῦ καταψεύδεται γράμματος Οὐ πάνυ τι, λέγων, εὔραμεν ζητήσαντες ἐν τοῖς πρὸ τούτου ὅτι ἐβάστασαν οἱ Ἰουδαῖοι λίθους, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. εἶτα μετ' ὀλίγα φησὶν· Εἰ γὰρ πάλιν ἐβάστασαν πρότερον ἐβάστασαν. 74 Εἰ πάλιν ἐβάστασαν πρότερον ἐβάστασαν. εἶπερ οὖν μὴ λανθάνει ἡμᾶς τοῦτο γεγραμμένον, ἀναγκαῖον ζητῆσαι τὴν αἰτίαν τῆς προσθήκης τοῦ «Πάλιν». οἶμαι δὲ ὅτι ὁ κακῶς λέγων τινὰ λίθον ἐπὶ τὸν κακολογούμενον βάλλει. κακῶς δὲ αὐτὸν ἔλεγον ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτε καὶ «σχίσμα ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ». πάλιν οὖν τὸ βάρος τῶν δυσφήμων βαστάσαντες λόγων τρόπον ἀφιεμένων ἐπ' αὐτὸν λίθων ὠρμησαν ἐπὶ τὸ λιθάσαι αὐτόν τῇ κακολογίᾳ. διὰ τοῦτο φησὶν ἡ σοφία· «Ὁ βάλλων λίθον εἰς ὕψος ἐπὶ «τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ βάλλει». βάλλειν γὰρ λίθον εἰς ὕψος λέγεται ὁ ἀδικίαν εἰς ὕψος λαλῶν. εὐρήσεις δὲ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ μίγμα τοῦ ὡς ἂν ἱστορικοῦ πρὸς τὸ γυμναστικόν, καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ. τήρει γὰρ ἐν τῇ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν διαλέξει πῶς τὸ μὲν «Ἐκαθέζετο «ἐπὶ πηγῆς ὁ Ἰησοῦς» ἀπαγγελία ἐστὶν ὡς περὶ σωματικῆς πηγῆς καὶ σώματος

αίσθητοῦ· οὐκέτι δὲ δυνατόν περὶ τοῦ σωματικοῦ πο τοῦ ἀκούειν ὅτε «Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· Εἰ ἤδεις τὴν «δωρεάν τοῦ θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι· Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτη «σας αὐτὸν καὶ ἔδωκέ σοι ὕδωρ ζῶν». καὶ τὰ παραπλήσια· «Πολλὰ «ἔργα ἔδειξα ὑμῖν· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετε με;» εἴ τις ἐπαν ελθὼν συναγάγοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ εὐαγγελίου τὰ ἔργα Ἰησοῦ, ἀναγαγὼν αὐτὰ ἐπὶ τὰς πνευματικὰς ἐργασίας, οὗτος μάλιστα ὄψεται ποῖα πολλὰ ἔργα ἔδειξε τοῖς βασιτάσασι λίθους, ἵνα λιθάσωσι τὸν Ἰησοῦν· οἶον ἐν τῶν καλῶν ἔργων ἦν τὸ ἐν Κανᾶ σημεῖον, ὅτε ὑστέρησεν ὁ πρότερος οἶνος διὰ τὸ «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται μέχρι Ἰωάννου, τὸ καλοῦ οἴνου εὐπορηκέναι ἡμᾶς, οἷς συνανάκειται Ἰησοῦς. καὶ αὕτη γε ἀρχὴ τῶν σημείων ἐστὶν αὐτοῦ ἐν τῇ κλήσει τοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν λαοῦ· ἐπεὶ καὶ γέγραπται· «Ταύτην τὴν ἀρχὴν τῶν ση «μείων ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς». τὸ δὲ ἐξῆς τούτῳ <τὸ> τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οἶκον ἐμπορίου γενόμενον, ἀποκαταστήσαι εἰς τὸ πάλιν γενέσθαι οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ τί με δεῖ λέγειν ὅσα πεποίηκεν ἔργα καλὰ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; 75 Ἴνα μὴ ἐκφανῆ σφόδρα τὴν θεότητα καταστήσει, συνὼν ἐπὶ πλεόν τοῖς κατέχειν ἐπειγομένοις καὶ μὴ κατεχόμενος, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τάξεως παραχαράξει τὸν ρυθμόν. πρόσχες δὲ εἰ δύναταί τινα λόγον ἔχειν τὸ μὴ ἀπλῶς γεγράφθαι τὸ «Ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἰορδάνην», ἀλλ' ἐπέκεινα καὶ «πέραν» αὐτοῦ. ὡσπερ καὶ οἱ διὰ Μωσέως κληροδοτοῦ μενοὶ τὴν γῆν, ἥττους ὄντες τῶν διὰ τοῦ Ἰησοῦ κληροδοτουμένων, ἐν τῷ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐκληρώθησαν· ἔνθα βωμὸν μὲν, σύμβολον τοῦ ἐν τῇ ἀγία γῆ θυσιαστηρίου, κατεσκεύασαν, θυσίαν δὲ ἢ ὄλοκαυτώματα ἐπ' αὐτοῦ οὐκ ἀνέφερον. ἀλλ' ἤδη τροπικώτερον ἀκούομεν τοῦ· «Ἀπῆλθεν πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν «ὁ Ἰωάννης τὸ πρότερον βαπτίζων». καὶ ὁ τοῦ Ναυῆ μέντοιγε Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου μετὰ τεραστίων δυνάμεων διαβιβάζει τὸν λαόν. ἀλλὰ καὶ Ἡλίας μέλλων ἀναλαμβάνεσθαι ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἄρματι πυρὸς καὶ ἵπποις πυρὸς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου τῇ μηλωτῇ διασχίσας τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ διέρχεται. 76 Ἐζήτουν πάλιν αὐτὸν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν . Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν εἰσὶ τινες βουλόμενοι θηρεῦσαι τὸν κατὰ Χριστιανισμόν λόγον ἐπὶ τὸ ἀνατρέψαι καὶ ἀνελεῖν αὐτόν· οὔτοι νῦν λέγοιεν· ἂν ζητοῦντες πιάσαι τὸν Ἰησοῦν. ἀλλ' ἐπεὶ «Εἰς «κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία» καὶ «Δοκιμαζομένη ἢ ἐν τῷ λόγῳ δύναμις ἐλέγχει τοὺς ἄφρονας», διὰ τοῦτο ἐξέρχεται, ὅτε δοκεῖ τοῖς κρατοῦσιν εἶναι ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος, καὶ ἔξω γίνεται τῆς χειρὸς αὐτῶν, οὐ δυναμένων αὐτὸν κατασχεῖν. διόπερ ὅτε καὶ δοκοῦσιν ἀνατρέπειν οὐ τὸ ἀληθὲς ἀνατρέπουσιν, οὐ γὰρ συνίασιν αὐτοί. ἐξεληθὼν δὲ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἔρχεται παρὰ τῷ ποταμῷ Ἰορδάνῃ, ὃς ἐρμηνεύεται «κατάβασις», ἔνθα οἱ οὐρανοὶ ἀνοιγόμενοι μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ ὅτι «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, «εἰς ὃν εὐδόκησεν ὁ πατήρ». κἂν πέραν δέ τις τυγχάνῃ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' ἐγγίσας αὐτῷ εὐρήσει τὸν Ἰησοῦν τὸ βέλτιον Ἰωάννου βαπτίζοντα. Ἰωάννης μὲν γὰρ τὸ αἰσθητὸν πρῶτον ἐβάπτισεν βάπτισμα, Ἰησοῦς δὲ τὸ νοητόν, εἴ γε ἐν πνεύματι ἀγίῳ ἐβάπτισεν καὶ πυρί, μᾶλλον τοῦ ὀφθέντος ἐπὶ τῆς βάτου πυρὸς μὴ κατακαίοντι. πρόσχες δὲ ἐπιμελῶς τῷ «Ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων» ἀναμφιβόλως εἰρημένῳ καὶ ἀμφοτέρα ἰδὼν τὰ σημαινόμενα ἀπὸ τῆς λέξεως κρίνον ὀπότερον χρῆ αὐτῶν παραδέξασθαι· πρῶτον ἐβάπτισεν Ἰωάννης πέραν τοῦ Ἰορδάνου· δεύτερον δὲ ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ. ἀπῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἔνθα πρότερον ἐβάπτισεν Ἰωάννης τοῦ βαπτίσματος οὗ ἐβάπτισεν ἐν Αἰνῶν· ἢ καὶ οὕτως· τὸ μὲν πρῶτον βάπτισμα Ἰωάννης ἐβάπτισε πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τὸ δὲ δεύτερον Ἰησοῦς ὁ χριστὸς ἐβάπτισεν ὅπου τὸ πρῶτον βάπτισμα δούς Ἰωάννης ἐβάπτισε. δοκεῖ δέ μοι τὸ δεύτερον ἔχειν λόγον μᾶλλον παρὰ τὸ πρότερον. εἶποι δ' ἂν τις καὶ περὶ τῆς προτέρας τοιαῦτα· τὸ πρῶτον βάπτισμα πέραν τοῦ Ἰορδάνου δίδωσιν Ἰωάννης, ὃ ἐρμηνεύεται «κατάβασις», τὸ δὲ δεύτερον ἐν

Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ. Αἰνῶν δὲ ἐρμηνεύεται «Ὁφθαλμὸς βασάνου» καὶ Σαλήμ «Αὐτὸς ὁ ἀναβαίνων». ἤδη οὖν διορατικώτεροι εἰσὶν οἱ τὸ δεύτερον λαμβάνοντες λύτρον, καὶ ἀπὸ πολλῆς βασάνου καὶ πόνου κτησάμενοι τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμόν. καὶ ἔπρεπέ γε τὸ πρῶτον εἶναι βάπτισμα παρὰ καταβάσει, τὸ δὲ δεύτερον παρὰ ἀναβαίνοντι. 77 Τὸ ὄνομα τοῦ Λαζάρου δις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὔρομεν· πρό τερον μὲν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ καλουμένου Λαζάρου, ὅτε καὶ ἀπέθανε καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ ἀπῆλθεν· δεύτερον δὲ κατὰ τὴν ἐκκειμένην λέξιν. πότερον δὲ ὁμωνυμία ἐστὶ δύο ὄντων Λαζάρων, ἢ ἐκεῖνός ἐστιν οὗτος; φήσει γὰρ ὁ βουλόμενος περὶ ἐνὸς λέγειν ἀμφοτέρους τοὺς εὐαγγελιστὰς ὅτι ἐν ταῖς τρισὶ ταῖς μεταξύ (τεταρταῖος γὰρ ἀνέστη Λάζαρος), ἀπενεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ ἀνεπαύσατο. καὶ διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ πλουσίου εἰρημένα ἐν τῷ «Ἐρωτῶ οὖν «σέ, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, ἵνα «μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου» ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀβραάμ οὐκ ἀπεστάλη, εἰπόντος· «Ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς «προφήτας»· ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἀνέστησεν αὐτόν, τάχα κατὰ τὸ σιωπώμενον ἀπαγγελοῦντα περὶ ὧν ἔώρακεν καὶ τὰ περὶ τὰς ψυχὰς οἰκονομούμενα. ἀλλὰ ταῦτα λήρος· ὁ μὲν γὰρ παρὰ τῷ πλουσίῳ ἀπερίστατος ἦν καὶ ἀπερριμμένος ἐν τῷ πυλῶνι, ὁ δὲ εἶχε Μαρίαν καὶ Μάρθαν ἀδελφὰς εὐπόρους καὶ περιβοήτους παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς καὶ τὸν Ἰησοῦν ὑποδέχεσθαι. καὶ ἄκουσον τί φησιν αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «Ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω». ἢ ἔχουσα μύρον καὶ ἀγαπωμένη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἠλέησε τὸν ἀδελφόν, ἐπιθυμοῦντα κορεσθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι λόγον. ἀπὸ Βηθανίας δὲ ἦν, ὅπερ ἐρμηνεύεται «Οἶκος ὑπακοῆς». τάχα πᾶς ὁ ἀπὸ Βηθανίας ὠκειωμένος ὑπακοῆ φίλος ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ. ἐπεὶ δὲ τρεπτὴ ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, κἂν ἀσθενῆσαι ποτὲ τοῦ Ἰησοῦ φίλος· ἀσθενῆσαι δ' ἂν ὅτε μὴ πάρεστιν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐ μόνον ἀσθενῆσαι ἀλλὰ καὶ ἀποθάνει. 78 Ὅτι Μαρία ἡ αὐτὴ ἐστὶ καὶ παρὰ τῷ Λουκᾶ ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω δῆλον. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν αὐτῆς ἀπεσιώπησεν τοῦνομα· Ἰωάννης δὲ καὶ τὸ ἐκείνῳ παραλειφθὲν ἀνεπλήρωσεν. τίς δ' ἂν μὴ παρατραπεῖν ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίας περὶ Μαρίας πρὸς τὸ μὴ ἀπογνοῦς ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς πρότερον ἦκειν καὶ παρακαθῆζεσθαι τοῖς ποσὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ μαθητεύεσθαι αὐτῷ; καὶ γὰρ αὕτη, φησί, «γυνὴ ἦν ἐν τῇ πόλει ἀμαρτωλός», ἣτις «ἐπιγνοῦσα ὅτι «κατάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου «καὶ στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας κλαίουσα τοῖς δάκρυσιν ἤρξατο «βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ». εἶποι δ' ἂν τις τὴν μὲν Μαρίαν σύμβολον εἶναι τῶν ἀπὸ ἐθνῶν, τὴν δὲ Μάρθαν τῶν ἐκ περιτομῆς, τὸν δὲ ἐκ νεκρῶν ἀνιστάμενον ἀδελφὸν αὐτῶν τῶν διὰ τινὰ ἀμαρτήματα εἰς ἄδου καταβεβηκότων κατὰ τὸ «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἀμαρτωλοὶ «εἰς τὸν ἄδην»· καὶ οὐκ ἀπιθάνως διὰ τὴν ἐν τῷ Μωϋσέως νόμῳ πολιτείαν φήσει εἰρησθαι τῇ Μάρθᾳ· «Μάρθα Μάρθα, περὶ πολλὰ «θορυβῆ καὶ περισπᾶσαι, ὀλίγων δὲ ἐστὶ χρεία»· εἰς σωτηρίαν γὰρ οὐ τῶν πολλῶν κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου ἐντολῶν χρεία, ἀλλ' ὀλίγων, ἐν οἷς κρέματα ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, τῶν περὶ ἀγάπης νενομοθετημένων. 79 Ὡς μὲν ἐν συμβόλῳ δηλοῦτω τὸν κατὰ τὴν ἱστορίαν θάνατον· ὡς δὲ πρὸς ἀναγωγὴν παριστάτω θάνατον ὃν ἔσθ' ὅτε ὑπνοῦσιν οἱ μὴ ὑπὸ θεοῦ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς πεφωτισμένοι. οὐ πάντως δὲ οἱ μὴ πεφωτισμένοι κοιμῶνται εἰς θάνατον, ἀλλὰ τῶν ἐνδεχομένων ἐστὶ ** καὶ διὰ τοῦτο φησιν ὁ ψαλμωδός· «Φώτισον τοὺς «ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον». καὶ πρόσεχε ἐπὶ μελῶς τῷ «Μήποτε». εἶπε τοίνυν τοῖς μαθηταῖς παρρησίᾳ, τὸ πρῶτον γὰρ ἐν παροιμίαις εἴρηκεν· «Λάζαρος κεκοίμηται», «Καὶ χαίρω δι' «ὕμᾶς ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ»· εἰ γὰρ ἦν ἐκεῖ οὐκ ἂν τεθνήκει Λάζαρος· ἀδύνατον γὰρ ἀποθανεῖν τινὰ παρόντος Ἰησοῦ. ἵνα δὲ ἀναστῆ ἐκ νεκρῶν ὁ ἀποθανών, ἐλθεῖν δεῖ

τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀποθανόντα. δι' ὑμᾶς μὲν, φησί, χαίρω, πιστεύοντας ἐκ τοῦ μαθεῖν, ὅτι ἀπέθανεν ἐκεῖνος οὐκ ὄντος μου παρ' αὐτῶ, καὶ ἵνα βεβαιωθῆτε ἐν τῇ πίστει. αὐτὸς μὲν οὖν μόνος ἐξυπνίζει τὸν Λάζαρον, τῶν δὲ μαθητῶν ἔργον ἦν τεθνηκότα δεδεμένον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κειρίαις, καὶ τῆς ὄψεως αὐτοῦ σουδαρίῳ περιδεδεμένης, λῦσαι αὐτὸν δεσμοῖς νεκρῶν δεδεμένον καὶ ἀφιέναι αὐτὸν ὑπάγειν κατὰ τὴν τοῦ Ἰησοῦ κέλευσιν· φησὶ δὲ ὁ Θωμᾶς· «Ἄγωμεν ἵνα συναποθάνωμεν αὐτῶ». ἀναγνοὺς ὁ Θωμᾶς τὰς περὶ τοῦ σωτήρος προφητείας· εἰκὸς δὲ ὅτι καὶ ἠκηκόει λείπεσθαι οἰκονομίαν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ τὴν περὶ ψυχῶν, ἣν ἔμελλε ποιεῖν καταβάς εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν ἵνα τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι κηρύξῃ, πορευθεὶς πρὸς αὐτά, ἀπειθήσασί ποτε. ἀκούσας ὅτι «Πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτὸν» ὤρετο οὐκ ἄλλως ἂν ἐξυπνισθῆ σεσθαι καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστήσεσθαι τὸν Λάζαρον ἢ τοῦ Ἰησοῦ κατα βάντος εἰς τὸ τῶν ψυχῶν χωρίον. τὰ δὲ καὶ τοῦ σωτήρος εἰπόντος· «Οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ» καὶ τὰ ὅμοια, εἶτα ὡς γνήσιος αὐτοῦ μαθητῆς, κρίνας αὐτῶ ἀκολουθεῖν ὅποι ποτ' ἂν ἀπίη, ἐβούλετο αὐτῶ καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς χάριτι τοῦ Ἰησοῦ συναποθέσθαι τὸ σῶμα. μήποτε δὲ καὶ τοῦτο ἠπίστατο, ὅτι οὐκ ἄλλως ἔσται συζῆσαι τῷ Ἰησοῦ μὴ συν ἀποθανόντα αὐτῶ, καθὰ καὶ Παῦλος δοκεῖ. οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι διὰ τοῦτο αὐτὸν λέγειν φήσουσιν ὅτι ὑποπτέων τὸν ἐσόμενον φθόνον τῶν Ἰουδαίων ἐκ τοῦ ἀναστήναι τὸν Λάζαρον καὶ τὸν ἐπόμενον κίνδυνον τοῦτο αὐτὸν εἰρηκένοι. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντα. ὁ τέταρτος ἀριθμὸς ὑλικὸς τις καὶ σωματικὸς ὢν κακωτικὸς ἐστίν, ἐπεὶ τὰ γενικὰ σώματα τέσσαρά ἐστίν· ὅθεν οἱ δουλούμενοι καὶ οἱ κακούμενοι τέσσαρσιν ἑκατοντάσιν ἐτῶν πάσχουσι κατὰ τὸ εἰρημένον· «Κακώσουσιν αὐτοὺς καὶ ταπεινώ «σουσιν αὐτοὺς ἔτη τετρακόσια». τάχα δὲ κατὰ τοῦτο εἰς καθαίρεσιν τῶν τῇ φύσει τοῦ σώματος ἀκολουθησάντων ἁμαρτημάτων τεσσαρὰ κοντα νηστεύει Μωσῆς ἡμέρας, ὁμοίως δὲ καὶ Ἡλίας, καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ὁ σωτὴρ. καὶ νῦν οὖν ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εὗρε τὸν Λάζαρον τέσσαρας ἡδη ἡμέρας ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ, ὅπερ ἐστὶ νεκρῶν οἰκητήριον· ἁμαρτωλοῖς γὰρ οἱ τάφοι οἰκία εἰσίν, ὅθεν καὶ οἱ δαιμονιζόμενοι ὡς ἐπὶ οἰκεῖον τόπον εἰς τὰ μνημεῖα καταφεύγουσιν· οἵτινες ὅσον μὲν ἔνδον εἰσίν, οὐδεὶς ἰσχύει διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ἀπελθεῖν, ὅταν δὲ ἐξέλθωσι τὴν γυμνότητα ἀποτιθέμενοι, ἱματισμῶ κοσμοῦνται καὶ σωφρονοῦσι, καὶ τοῖς ποσὶ τοῦ Ἰησοῦ παρακαθέζονται. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐν καινῷ τίθεται μνημείῳ καὶ καθαρᾷ εἰλίσσεται σινδόνι, καὶ οὐ φθάνει ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἡμερῶν ὢν ἐν νεκροῖς. διὸ καὶ «ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος» ἦν, καὶ ἐν ἐλευθέρῳ καὶ ἀγίῳ ἀριθμῷ τῷ τρία ἐγείρεται. ἐν ᾧ καὶ ἀγιάζει ἡμᾶς τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος, εἰπὼν δεῖν βαπτίζεσθαι ἡμᾶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος. ινξ. Ἡ βραδυτῆς τοῦ ἀρθῆναι τὸν ἐπικείμενον .. εχπλ. ἦραν τὸν λίθον. 80 Βηθανία ἐρμηνεύεται «Οἶκος ὑπακοῆς», Ἰερουσαλήμ δὲ «Ὅρασις εἰρήνης». γειτνια τοίνυν ἐν μέσῳ σταδίων ιε', ὅσοι καὶ τοῦ ναοῦ ἀναβαθμοί. διαιρεῖται δὲ ὁ ιε' ἀριθμὸς εἰς τὸν ζ' τοῦ σαββάτου καὶ τὸν η' τῆς περιτομῆς, οἷς μόνοις μερίδα διδόναι ὁ Ἐκκλησιαστής παραινεῖ· «Δὸς μερίδα, λέγων, τοῖς ἑπτὰ καὶ γε τοῖς ὀκτώ». εἴπερ δὲ σύμβολόν ἐστι Μάρια μὲν τοῦ θεωρητικοῦ βίου, Μάρθα δὲ τοῦ πρακτικοῦ, Λάζαρος δὲ τοῦ μετὰ τὴν πίστιν ἐν ἁμαρτίαις γενομένου, εἰκότως Μάρια καὶ Μάρθα πενθοῦσι τὸν Λάζαρον, καὶ πενθοῦσαι δέονται τῆς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ παραμυθίας, ἣν βούλονται μὲν προσ ἀγειν αὐταῖς Ἰουδαῖοι. πρὸ τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου λόγοι, ἀπογινώσκουσι <δὲ> τοῦ δύνασθαι παῦσαι τοῦ ἐπὶ τῷ νεκρῷ κλαυθμοῦ τὴν ἀδελφὴν τοῦ τεθνεώτος. δοκεῖ δὲ ἡ Μάρθα νῦν σπουδαιότερα εἶναι τῆς Μαρίας, εἴ γε Μάρθα μὲν ἔδραμε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Μάρια δὲ οἶκοι ἔμενε καθεζομένη. εἰσὶ δὲ τινες, ὡς ἑκατόνταρχος, μὴ ὄντες ἱκανοὶ τὸν Ἰησοῦν ὑποδέξασθαι, ἕτεροι δὲ ἄξιοι, ὡς ὁ ἀρχι συνάγωγος· ὅθεν Μάρθα ὡς ὑποδεεστέρα ἔδραμε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἡ δὲ Μάρια

ἀναμένει οἴκοι αὐτὸν ὑποδέξασθαι, ὡς χωρητικὴ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας, καὶ οὐκ ἂν ἐξῆλθε τοῦ ἑαυτῆς οἴκου, εἰ μὴ ἤκουσε τῆς ἀδελφῆς λεγούσης· «Ὁ διδάσκαλος πάρεστι καὶ φωνεῖ σε». καὶ ἐγερθεῖσα οὐχ ἀπλῶς ἠγέρθη ἀλλὰ ταχύ, καὶ πεσοῦσα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ εἶπεν ἅ εἶπεν, ἐκείνης μὴ προσπεσοῦσης. 81 Οὐκ ἀγνοῶν ὁ σωτὴρ πότερον πιστεύει ἡ Μάρθα τοῖς λεγομένοις ἢ μὴ, πυνθάνεται λέγων· «Πιστεύεις τοῦτο;» ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἡμᾶς ἢ καὶ τοὺς τότε παρόντας μαθεῖν ἐκ τῆς ἀποκρίσεως αὐτῆς τὴν αὐτῆς διάθεσιν. ἄλλος δέ τις φήσει ὅτι οὐδὲ πυνθάνεται, ἀλλ' ἀποφαίνεται τὸ «Πιστεύεις τοῦτο;» εἶτα πληροῦσα ἡ Μάρθα τὴν ἀπόφασιν τοῦ σωτήρος λέγει· «Ναὶ κύριε»· καὶ οἶον οὐ μόνον τοῦτο ὃ σὺ λέγεις πιστεύω, τὸ δὲ σὲ εἶναι τὸν χριστὸν οὐ μόνον ἄρτι πιστεύω, ἀλλὰ καὶ πεπίστευκα, καὶ ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὃ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος, καὶ ἐπιδημῶν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς σέ. 82 Ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τί λέγει· «Εἰ ἢς ὧδε» ἐξετάζων τὰ τῆς ἀναγωγῆς, εἰ ἔστιν ὅπου οὐκ ἔστιν ὁ Ἰησοῦς; ὡσπερ ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, ἐκεῖ ἔστιν ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἄλλων δὲ μέσος ἔστηκεν τῶν μὴ γνωσκόντων αὐτόν· οὕτως παρῆν τῇ Μαρίᾳ καὶ τῇ Μάρθᾳ. οὐχ οὕτω γὰρ προκεκόφεισαν ὡς γινώσκουν αὐτὸν παρόντα. 83 Τὸ δὲ «Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;» μὴ θαυμάσης εἰ ὡσπερ ὑπὸ ἀγνοοῦντος λέγεται. ἀγνοεῖν γὰρ οὐ μόνον τὸν σωτήρα ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα φησὶν ἢ γραφῆ κατὰ σημαίνοντα κατὰ τὸ «Εἶ τις ἐν «ὕμιν πνευματικὸς ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι τοῦ θεοῦ ἐστίν· «εἰ δέ τις ἀγνοεῖ ἀγνοεῖται». ἐρωτᾷ· «Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;» ὡς γε τοῖς μαθηταῖς ἐντέλλεται ἀφιέναι τοὺς νεκρούς. δακρύει δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἐάν τις αὐτοῦ τῶν φίλων ἐν μνημείῳ γένηται. 84 Μακρὰν μὲν τυγχάνων τοῦ μνημείου ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι. ὅτε δὲ ἐγγὺς γίνεται τῷ νεκρῷ, οὐκέτι ἐμβριμάται τῷ πνεύματι, ἀλλὰ συνέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐμβρίμησιν. διὸ λέγεται· «Ἐμβριμώμενος ἐν «ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον». πάλιν δὲ ἐπιτιμᾷ τῷ πάθει, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἄνθρωπος γέγονεν ἀτρέπτως ὡς ἡμεῖς. «Ἦν δὲ σπή «λαιοῦ καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτοῦ». ἐτέθη γὰρ οὐκ ἐν οἰκοδομητῷ τινι μνημείῳ ἀλλ' ἐν λαξευτῷ. καὶ τάχα διὰ τοῦτο οὐαὶ τοῖς οἰκοδομοῦσι τάφους ἢ μνημεῖα. οἰκοδομεῖσθαι γὰρ δεῖ οἰκίας, καὶ ναόν, καὶ εἴ τι τοῖς ζῶσιν ἐστὶ χρήσιμον. εἶτά φησιν· «Ἄρατε τὸν λίθον»· ἐπεὶ τὸ σπήλαιον μνημεῖον ἦν, οὐχ ἠψατο αὐτὸς τοῦ λίθου, ἀλλ' ἐτέροις ἐπέτρεψεν ἄραι τοῖς ἐπιτηδείοις πρὸς τὸ ἔργον. τοῦ δὲ ἐπικειμένου τῷ στόματι τοῦ φρέατος ἐν τῇ γενέσει καὶ ἐμ ποδίζοντος τὰ πρόβατα τοῦ πίνειν, ἀφ' ὧν ἔμελλε γενέσθαι τὰ ἐπίσημα καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰακώβ, αὐτὸν ἔδει ἐπιλαβέσθαι τὸν Ἰακώβ, καὶ προσελθόντα τῷ λίθῳ ἀποκυλίσει αὐτόν. καὶ ἔδει γε ἐπὶ μὲν τοῦ φρέατος αὐτὸν προσελθεῖν τὸν Ἰακώβ, ἔξω δὲ τοῦ σπηλαίου στήναι τὸν Ἰησοῦν. 85 Οὐκ, εἴ τις προφητεύει, προφήτης· ἀλλ' εἴ τις προφήτης, οὗτος προφητεύει. Βαλαὰμ γὰρ μάντις ὢν προφητεύει. οὐ γάρ, εἴ τις ἰατρικόν τι ἐποίησεν, ἤδη καὶ ἰατρός· ἢ καὶ οἰκοδομικόν τι ποιήσας ἤδη καὶ οἰκοδόμος. καὶ τινες μὲν βούλονται μὴ ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸν Καιάφαν εἰρηκέναι διὰ τὸ λέγειν τὸν Δαυεὶδ ἁμαρτήσαντα· «Καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ», καὶ μὴ κατ' οἰκεῖν αὐτὸ ἐν σώματι κατάχρεω ἁμαρτία, ἀλλ' ὑπὸ ἐνεργείας πονηρῶν πνευμάτων. δύνασθαι γὰρ φασιν ἔστιν ὅτε προλέγειν τοὺς δαίμονας ὡς ἐπὶ Παύλου τὸ πνεῦμα τοῦ πύθωνος, καὶ ἐπὶ τοῦ σωτήρος τὸ «Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοί, υἱὲ τοῦ θεοῦ;» μανθάνομεν δὲ ὅτι οὐ πάντα λέγουσιν ἀφ' ἑαυτῶν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τινὰ καὶ ἐνεργούμενοι ἢ ὑπὸ κρείττονός τινος δυνάμεως ἢ ὑπὸ χειρόνος. πλὴν ὡσπερ τινὲς τῶν ἑτεροδόξων τὸν νοῦν τῆς γραφῆς παρεκδέχονται, οὕτως οἱ Φαρισαῖοι τὸ ὑπὸ Καιάφα ῥηθὲν πρὸς τὸν ἑαυτῶν ἐκλαμβάνουσι νοῦν. 86 Καὶ βουλομένου τοῦ λόγου ἐπιστρέφειν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἄλογώτερον καὶ θερμότερον ἐπιτηδᾶν τοῖς κινδύνοις, μηδ' ἂν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὦσιν, ἀλλὰ καταλαμβανομένους μὲν ἴστασθαι, μέλλοντας δὲ ἀναδύεσθαι, διὰ τὸ τῆς

ἐκβάσεως ἄδηλον. πρὸς δὲ ἀναγωγὴν ῥητέον ὅτι [Ἰησοῦς πάλαι μὲν παρρησίᾳ τοῖς Ἰουδαίοις περιεπάτει διὰ τῶν προφητῶν, νῦν δὲ οὐκέτι. οὐ γὰρ ἔστιν ἐν αὐτοῖς λόγος θεοῦ, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ἔρημον, περὶ ἧς λέγεται ὅτι] «πολλὰ τὰ «τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα»· ἐγγὺς Ἐφραΐμ, ἣτις ἐρμηνεύεται «καρποφορία»· ἀδελφὸς ὢν Μανασσῆ πρεσβυτέρου τοῦ «ἀπὸ λήθης», μετὰ γὰρ τὸν «ἀπὸ λήθης» λαὸν γεγέννηται ἡ ἐξ ἔθνῶν «καρποφορία». κάκεῖ ἔμεινεν μετὰ τῶν μαθητῶν· πάρεστι γὰρ τῇ «καρποφορία». καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει μὲν τοῦ Ἐφραΐμ εἶποι ἂν ὁ γεν νήσας αὐτὸν σιτομέτρης ἡμῶν κύριος, ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ γε νόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου· «Ἡὔξησέ με ὁ θεὸς ἐν γῆ τῆς τα «πεινώσεώς μου». 87 Ὁ ἐπόμενος αὐτῷ τῷ ἔπεσθαι αὐτῷ διακονεῖ αὐτῷ. ὁ δὲ διακωνῶν αὐτῷ διάκονος αὐτοῦ ἔστι· καὶ διὰ τοῦτο ὅπου ἔστιν ὁ λόγος, καὶ αὐτὸς ἔστιν. οὐ σωματικῶς δὲ καὶ τοπικῶς τὴν ἐπαγγελίαν νοητέον. εἰ δὲ ὡς ἐν σωματικοῖς τόποις ἔστι τις τόπος τοῦ αἰθέρος ἐν τοῖς καθαρωτάτοις καὶ λεπτότητι φωτὸς διαυγεστέροις, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τις τῶν ἐν σώματι τοὺς διαφέροντας ἀπολαμβάνοντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐν τῇ ἀναστάσει σῶμα δόξης ὑπερεχούσης καὶ διαφερούσης ἐν ἐκείνοις γίνεσθαι τοῖς χωρίοις ὡς ἐπιτηδειοτάτοις πρὸς τὴν σχολὴν τῶν θεωρημάτων τοῦ θεοῦ λόγου. καὶ τῇ μὲν ἐπινοίᾳ ἕτερόν ἐστι τὸ ὅπου ἔστιν ὁ θεὸς λόγος ἐκεῖ εἶναι τὸν διάκονον αὐτοῦ, τῷ δὲ πράγματι ταῦτόν ἐστι τῷ τιμᾶσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς. τῇ γὰρ τιμῇ τῇ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸ τιμώμενον γίνεται ὅπου ὁ θεὸς λόγος. 88 Πᾶσαι αἱ τοῦ Σατανᾶ δυνάμεις ἅμα τοῦ αὐτῆς ἡγεμόνος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπεστράτευσε τῷ σωτήρι· ἄς ὀρώσα ἡ τοῦ σωτήρος ψυχὴ ἀνθρωπίνως ἐταράττετο, οὐ τὸν θάνατον δεῖ λιῶσα, εἰ καὶ τοῦτο ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὸ μὴ ἠττηθῆναι. ἐνεδίδου γὰρ αὐτῇ ὁ χριστὸς καὶ πάσχειν ἔσθ' ὅτε τὰ ἴδια, καὶ ἐπεὶ ἐμελλε τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου γίνεσθαι, διὰ τοῦτο περὶ τούτων ἐλυπεῖτο αὐτοῦ ἡ ψυχὴ καὶ ἐταράττετο, οὐχ ὡς ἂν τις νομίσειεν ὑπὸ τῆς ταραχῆς κατακρατούμενος ἀλλ' ἀκαριαίως· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ νῦν· ἅμα γὰρ τῷ ἄρξασθαι καὶ ἐπαύσατο, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν σημεῖον ἦν χρόνου. ὅρα δὲ μήποτε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς στρατευομένας κατ' αὐτοῦ δυνάμεις πονηρὰς ἀγῶνα εὔχεται γενέσθαι οὐκ ἐν παρατάσει χρόνου ἀλλ' ἐν τῷ νῦν, ὃ τῇ Ἰησοῦ ψυχῇ ἤρκει πρὸς τὸ νικηθῆναι πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ πονηροῦ. 89 Τὸ ἐν τῷ σταυρῷ πάθημα αὐτοῦ κρίσις ἦν τοῦ κόσμου τούτου παντός, ἐπεὶ «εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ «εἶτε τὰ ἐπὶ γῆς εἶτε τὰ ἐν οὐρανοῖς», μετὰ θριαμβεύσεως ἐν τῷ ξύλῳ, ἄς ἀπεξεδύσατο ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἐκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρα νίοις, ἀποκαθιστὰς πάντα ἐπὶ τὸ ἐκάστω ἀρμόζον καὶ πρέπον τέλος. ἐπεὶ οὖν τὸ συνέχον τὴν περὶ ἐκάστου τῶν ὄντων κρίσιν ἢ ἐν τῷ σταυρῷ οἰκονομία ἦν, διὰ τοῦτο, ἐγγίσαντος τοῦ κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ πάθος καιροῦ, εἶπεν τὸ «Νῦν ἡ κρίσις ἔστι τοῦ κόσμου τούτου». 90 Ἐπεὶ τὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν πάθος ἐπὶ καθαρισμῶ τῶν προ ἐγνωσμένων ἐγίνετο ἐν οἷς ὁ κόσμος κρίνεσθαι ἔμελλε, διὰ τοῦτο λέγεται τὸ «Νῦν κρίσις ἔστι τοῦ κόσμου τούτου», ὡσανεὶ ἔλεγε· Ἐνέστη καιρὸς ἀναδείξεως τῶν κρινούντων τὸν κόσμον· ἢ ἐπεὶ τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους ἔμελλεν ὁ τύραννος καθαιρεθῆσεσθαι, λέλεκται τὸ «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου ἐκβληθήσεται» ἢ τάχα κατὰ τὸ ἐξώτερον σκοτός. Ἄγνοιαν δὲ αὐτῷ ἐλέγχουσι τὴν περὶ τοὺς προφήτας καὶ τὴν οὐκ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν γεγραμμένων ὑποδεικνύουσιν. τὸ μὲν γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα μένειν τὸν χριστὸν ἀπὸ τῶν τοιούτων εἰλήφασιν φωνῶν· τὸ δὲ τοῦ θανάτου μυστήριον μεταξὺ γινόμενον καὶ τὴν πρὸς ὀλίγον διάλυσιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος οὐ συνίεσαν οὐδὲ ἐξηκρίβουν. τὴν δὲ αἰτίαν αὐτοὺς ἔδει εἰδέναι ὅτι δύο προφητευομένων Χριστοῦ ἐπιδημιῶν, τὴν μὲν ἐνδοξοτέραν καὶ ἐπὶ συντελείᾳ ἐσομένην τοῦ αἰῶνος ὁ ὄχλος τῶν Ἰουδαίων ἤλπιζε, τὴν δὲ πρὸ αὐτῆς οὐ πάντι συνίει. διὸ καταλείπεται ὁ οἶκος αὐτῶν. 91 Ἐπεὶ ὡς

παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, οὕτως ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· εἴ τις [τε] λαβὼν τὴν μνᾶν δεσμεύσει αὐτὴν ἐν σουδαρίῳ, ἀκούσεται τὸ «Ἔτι μικρὸν τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν»· ὅσον γὰρ οὐδέπω λέξεται τὸ «Ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν», ἐπεὶπερ «ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄδικος καὶ «ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστι». καὶ οὕτω δ' ἂν τις τὰ κατὰ τὸν τόπον διηγῆσαιτο· ὡσπερ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ παρὰ Ἰουδαίοις ἦν, οὕτω καὶ τὸ φῶς ἐν αὐτοῖς ἐτύγχανε· καὶ ὡσπερ διὰ τὸ μὴ ἀποδεδωκέναι αὐτοὺς τοὺς ἐπιβάλλοντας τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ καρποὺς ἤκουσαν τὸ «Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς», οὕτως ἐπεὶπερ ὄντος τοῦ φωτὸς ἐν αὐτοῖς οὐ περιεπάτησαν ὡς μὴ σκοτίαν αὐτοὺς λαβεῖν, διὰ τοῦτο μετὰ τὸν μικρὸν χρόνον τὸ ἐν αὐτοῖς φῶς ἀπ' αὐτῶν ἀφῆρέθη καὶ ἐδόθη τῷ ποιοῦντι τοὺς καρποὺς τοῦ φωτὸς ἔθνει γενομένῳ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ χρηματίζοντι φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τοῦτο εἰληφότι ἀπὸ τοῦ φήσαντος· «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». 92 Ὅτι γὰρ αὐτεξουσίους ἡμᾶς οἶδεν ἡ θεία γραφή, ψέγουσα μὲν ὡς παρ' ἑαυτοὺς ψεκτοὺς τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἐπαινοῦσα δὲ ὡς παρὰ τὴν ἑαυτῶν αἰτίαν ἐπαινετοὺς τοὺς τηροῦντας τὴν θείαν ἐντολήν,

[[ἄκουσον τί φησιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Καὶ νῦν, Ἰσραήλ, τί Κύριος ὁ «θεὸς σου αἰτεῖ παρά σου ἄλλ' ἢ φοβεῖσθαι Κύριον τὸν θεόν σου, «πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν καὶ λα «τρεύειν Κυρίῳ τῷ θεῷ σου ἐξ ὅλης καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς «ψυχῆς σου, φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου καὶ τὰ δικαιώματα «αὐτοῦ, ὅσα ἐγὼ σοι ἐντέλλομαι σήμερον, ἵνα εὖ ἦ σοί;» ἐν δὲ τῷ Μιχαΐᾳ· «Εἰ ἀναγγέλη σοι, ἄνθρωπε, τί καλόν; ἢ τί Κύριος ἐκζητεῖ «παρά σου ἄλλ' ἢ τὸ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἔτοιμον «εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ θεοῦ σου;»]] ὅσον οὖν ἐπὶ τούτοις δυνατόν ἐστίν ἕκαστον ἡμῶν γενέσθαι δίκαιον ἢ ἄδικον. νοήσεις οὖν τὸ «Ἐτύφλωσεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπώρωσεν «αὐτῶν τὰς καρδίας» ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν πονηρόν, [[καθὰ προεῖρηται, τυφλώσαντά τινων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πηρώσαντα αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἵνα μὴ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἵνα μεταστραφῶσι καὶ ἰάσηται αὐτοὺς ὁ κύριος. οὐ γὰρ ὡσπερ εἴρηκεν· Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν,]] οὕτω γέγραπται καὶ τὸ «Ἴνα μὴ στραφῶσι «καὶ ἰάσηται αὐτούς». ἄλλος οὖν ὁ τυφλῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πωρῶν τὴν καρδίαν, καὶ ἄλλος ὁ τοὺς ἐπιστρέφοντας ἰώμενος [[καὶ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν καὶ τοὺς τυφλοὺς. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους δευτέρᾳ τοῦτό φησιν· «Εἰ δέ ἐστι «κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἐστὶν κεκαλυμμένον, ἐν «οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, «εἰς τὸ μὴ διαυγᾶσαι τὸν φωτισμὸν τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ «χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ.]] καὶ οὐ θαυμαστόν εἰ ὑποβάλοντες ἑαυτοὺς δι' ὧν ἡμαρτον τῷ πονηρῷ τυφλοῦνται τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπ' αὐτοῦ καὶ πωροῦνται κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ τὴν ἑαυτῶν καρδίαν, πάντα ποιοῦντος ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ καὶ στραφῶσιν. ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ «Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο «πιστεύειν» τοιαῦτα λεκτέον, ὅτι ὡσπερ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ γενετῆς τυφλοῦ, ὃν ὕστερον ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἰάσατο, εἴ τις ἔλεγεν ὅτι Οὐδὲ δύναται [[βλέπειν διὰ τὸ τυφλὸν εἶναι, οὐ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι οὐ δυνατόν]] αὐτόν ποτε ἰδεῖν· δυνατόν γὰρ ἦν, Ἰησοῦ τῷ ἀνοῖξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς [[τῶν τυφλῶν χαριζομένου τοῖς τυφλοῖς τὸ βλέπειν]] , τοὺς τέως μὴ δυνηθέντας βλέπειν ὕστερον ἰδεῖν, οὕτω τοὺς ποτε μὴ

δυναμένους πι στεύειν [[διὰ τὸ τετυφλῶσθαι αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τοῦ πο νηροῦ]] οὐκ ἀδύνατον ἦν πιστεῦσαι προσελθόντας τῷ Ἰησοῦ [[καὶ εἰ πόντας· «Υἱὲ Δαβίδ, ἐλέησον ἡμᾶς» καὶ ἀξιῶσαντας ἀναβλέψαι]]. . περὶ δὲ τοῦ μὴ αὐταῖς λέξεσιν εἰρησθαι παρὰ τῷ προφήτῃ τὸ κείμενον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ οὐ θαυμαστόν, πολλαχού τοῦτο ποιησάντων τῶν διακονησαμένων τὰ τῆς καινῆς διαθήκης λόγια, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις τετηρήκαμεν. πλὴν ἰσοδυναμεῖ τὰ τοῦ Ἡσαίου ῥητὰ τοῖς ἐγκειμένοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. 93 Καὶ τοῦτο δὲ ἐν τῇ προκειμένη λέξει κατανοητέον, ὅτι δύο πράγματα λέγεται περὶ τοῦ σωτήρος. πρότερον μὲν ὁ καὶ πρότερον γίνεται, πρότερον γὰρ τὸ πιστεύειν εἰς αὐτόν· δεύτερον δὲ ὁ καὶ δεύτερον ὁδῶ παραγίνεται· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὑπὲρ τὸ πιστεύειν, ὅπερ ἐστὶ θεωρεῖν τὸν λόγον, καὶ ἐν τῷ θεωρεῖν τὸν λόγον θεωρεῖν τὸν πατέρα. φθάνει δὲ τὸ μὲν πιστεύειν καὶ ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν προσερχομένων τῇ θεοσεβείᾳ, τὸ δὲ θεωρεῖν τὸν λόγον καὶ ἐν αὐτῷ τὸν πατέρα κατανοεῖν οὐκέτι ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας ἀλλ' ἐπὶ μόνους τοὺς καθαρὸς τῇ καρδίᾳ. οὕτως δὲ ἀκούω καὶ τοῦ «Ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα». οὐ γὰρ ὁ προσβάλλων τὴν ἐν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὀρατικὴν δύναμιν τῷ τοῦ Ἰησοῦ [τῷ τε] σώματι ἑώρακε τὸν πατέρα καὶ θεὸν αὐτοῦ. οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ἐδεῖτο χρόνου καὶ συνασκήσεως ἵν' οὕτως ἴδῃ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ὄρων τὸν υἱὸν θεωρήσῃ καὶ τὸν πατέρα. διόπερ εἰπόντι τῷ Φι λίπῳ· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν» εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· «Τοσοῦτῳ χρόνῳ μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με; ὁ ἑωρακῶς «ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα». πρόσχες δὲ εἰ δύνασαι τῇ διαφορᾷ τοῦ πιστεύειν καὶ τοῦ θεωρεῖν ἐνιδῶν συνεῖναι καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν οὔτε ὁμοίως τῷ «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς «τὸν πέμψαντά με» εἴρηται τὸ «Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με» οὔτε παραπλησίως τῷ «Ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με» λέλεκται τὸ «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με». πιστεύων μὲν γὰρ εἰς τὸν υἱὸν οὐκ εἰς τὸν υἱὸν ἀλλ' εἰς τὸν πατέρα τῶν ὄλων πιστεύει θεόν. θεωρῶν δὲ τις τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ θεωρεῖ ταύτην μόνην ἀλλὰ καὶ πατέρα. οἶμαι δὲ ὅτι εἰς παράστασιν τοῦ μέγα εἶναι τὸ δηλούμενον μυστήριον, πρῶτον μὲν ἐν τῷ πιστεύειν εἰς τὸν υἱόν, δεύτερον δὲ ἐν τῷ θεωρεῖν αὐτόν, λέλεκται πρὸ τοῦ «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ καὶ θεωρῶν ἐμὲ» τὸ «Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ «εἶπε»· μεγάλη γὰρ ἡ περὶ τούτων ἦν μυστικὴ φωνή. ὅτι δὲ δυνα τὸν πιστεύειν τῇ θεωρίᾳ καὶ μὴ θεωρεῖν αὐτῇ δῆλον ποιήσει ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων· «Ἐλεγεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας «αὐτῷ Ἰουδαίους· Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνῶσεσθε τὴν «ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». πρόσχες γὰρ ἐπὶ μελῶς ὅτι τοῖς πεπιστευκόσι λέγει ὡς μηδέπω ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ μόνον αὐτῇ πεπιστευκόσι τὸ «Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ «τῷ ἐμῷ, γνῶσεσθε τὴν ἀλήθειαν». 94 Ἐλαμψε μὲν γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν παραγεγονῶς ὁ τοῦ κόσμου σωτήρ· οἱ δὲ οὐκ ἠθέλησαν ἐνατενίσαι πρὸς αὐτὸ οὐδὲ τῇ σε λασφόρῳ αἴγλη τῶν δογμάτων αὐτοῦ περιπατεῖν. διὸ ἀκολουθῶς αὐτοὺς κατέλαβεν ἡ σκοτία δίκην ἀπαιτοῦσα τῆς προκατασχούσης αὐτοὺς μοχθηρίας. καὶ τοῦτο λέγοιτ' ἂν τετυφλῶσθαι καὶ πεπω ρῶσθαι εἰκότως. καὶ ὡσερ τῷ θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ ἔπεται καὶ τὸ εἰδέναι ποῦ ὑπάγει, οὕτως τῷ μὴ θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ συνακολουθεῖ τὸ βαδίζοντα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶναι καὶ τυφλῶν καὶ πεπωρωμένων ὁδὸν ἀθλίως ἐξανύειν. προεῖρηται δὲ καὶ ὡς τῆς δεσποτικῆς καὶ σωτηρίου διδασκαλίας ἡ ἀστραπή τυφλοὺς καὶ πεπωρωμένους ἐστηλίτευσε· τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τὴν πρὶν ἐνοῦσαν τοῖς ψυχικοῖς αὐτῶν ὄμμασι λύμην καὶ ἀβλεψίαν ἐμφανεστέραν τε καὶ κατάδηλον ἐποίησε μᾶλλον. ὡσερ γὰρ ὁ αἰσθητὸς ἥλιος λαμ πρὰς ἐναφιεῖς τὰς ἀκτῖνας ἐλέγχει τοὺς νοσοῦντας τὰ ὄμματα, οὕτω καὶ ὁ νοητὸς

ἥλιος τὸ φῶς τὸ ἄδυτον καὶ ἀνέσπερον ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ καὶ διὰ τῶν θεοπρεπῶν τε καὶ ὑπὲρ λόγον θαυμάτων ἓνα στράψας αὐτοῦ τῆς θεότητος τὴν αἴγλην ἐπὶ πλεον διήλεγξεν τῶν ἀγνωμόνων Ἰουδαίων τὸ προκατασχὸν αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα σκότος καὶ τὴν ἀβλεψίαν. 95 Μετὰ ταῦτα ζητήσεις, διὰ τὸ ἐν συμπλοκῇ εἰρήσθαι· «Τί εἶπω «καὶ τί λαλήσω;» πότερον διαφορὰν ἔχει τὸ εἰπεῖν καὶ τὸ λαλήσαι ἢ ταῦτόν ἐστιν ἐκ παραλλήλου εἰρημένον. παραθήσεις οὖν τὰ ῥήματα ἐν οἷς ἀναγέγραπται τὸ «Εἶπε», καὶ συνεξετάσεις ἐκείνοις περὶ ὧν εἴρηται τὸ «Ἐλάλησα». εἰ δὲ συμβάλλεται τι εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξετάσιν τὸ δι' ὅλης τῆς κοσμοποιΐας οὐ λελαληκέναι μὲν θεόν, ἀνα γεγράφθαι δὲ περὶ αὐτοῦ τὸ «Εἶπε», καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις πρὸς τὸ ἐν τῷ Λευιτικῷ συνεχῶς εἰρημένον· «Καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωϋ «σὴν λέγων». καὶ ὅρα εἰ δύνασαι ἐν μὲν τῷ εἰπεῖν τὸ προστακτικὸν ἀπὸ αὐθεντίας φάσκειν σημαίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ «Ἐλάλησε» τὸ διδασκαλικόν. «Καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ ». περὶ οὗ ζητήσαι τις ἂν διὰ τί μὴ λέλεκται ὅτι ζωὴν αἰώνιον περιποιεῖ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ ἐστὶ καθ' ὑπόστασιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ὡς καὶ τὸ γινώσκειν τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν. ἔστιν οὖν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἐκάτερον αὐτῶν. εἰ μὲν τοι ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστὶν, ἐστὶ δὲ ἐν τῷ δικαίῳ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ, τῷ ζῶντι μακαρίως δι' αὐτήν, αἰρετὴ ἐστὶν ἡ ζωὴ. 96 ινξ. Ἄριστον μὲν ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ πρὸ τῆς συντελείας εχπλ.: αὐτὸς αὐτοὺς νύψη. 97 ινξ. Οὐκ ἀπὸ Πέτρου δὲ ἤρξατο εχπλ. ἐμμένειν τῷ κακῶς κριθέντι. 98 ινξ. Παραπέφρασαι τὸ ῥητὸν τῆς προφητείας εχπλ. ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὁ λαὸς ἐντείνων τινί. 99 ινξ. Τοῦτο γὰρ τὸ ἐσόμενόν φησιν· εχπλ. καὶ διὰ τοῦτο τὴν περὶ ἐμοῦ γνῶσιν. 100 ινξ. Σημείωσαι τίνα τρόπον ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις εχπλ. μετὰ δόλου ψεκτόν ἐστιν. 101 ινξ. Τὸ δοθὲν ψωμίον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εχπλιξ. εἰσηλθεν εἰς αὐτὸν ὁ σατανᾶς. 102 ινξ. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸ ἀπλούστερον ἐξήλθε εχπλιξ. Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν. 103 ινξ. Γέγραπται· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱὸν εχπλιξ. ἐνοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦνται. 104 ινξ. Ἐντεῦθεν ἔστιν ἰδεῖν καὶ τῶν παραπλήσιον φωνῶν εχπλ. ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου διδασκάλου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. 105 Ἐναντίον εἶναι δοκεῖ τῷ προειρημένῳ. ἄνω μὲν ὡς οὐκ οὔσης τοῦ ἐτοιμάσαι χρείας φησίν, ἐνταῦθα δὲ ὅτι Ἐὰν πορευθῶ, ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν. ὁ οὖν λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ὅσον πρὸς τὴν ἀφθορίαν τῶν ἀγαθῶν ὧν κατὰ πρόγνωσιν ἠτύρησεν ὁ πατήρ, ὥστε τοὺς εὖ καὶ κατὰ πᾶσαν βιοῦντας ἀκρίβειαν ἐνδαιτιαῖσθαι τοῖς ἐτοιμασθεῖσι καλοῖς διηνεκῶς, οὐ χρεῖα ὥστε ὑμῖν εὐτρεπισθῆναι παρ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὥστε ὑμᾶς τὴν προσήκουσαν ἐπιδείξασθαι γνώμην. πλὴν ἀλλ' ἐγὼ τούτων ὑμῖν ἐτοιμαστής καὶ πρόξενος γίνομαι. τί γὰρ <τὸ> «Πάλιν «ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑαυτόν;» ἐπειδὴν γάρ, φησί, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου παρασχῶ ὑμῖν καὶ τῆς τῶν ὁμοίων ἀπολαύσεως τὴν ἀφορμὴν, ὥστε φανῆναι τὸν καταστάντα τούτων αἴτιον ὑμῖν, αὐτὸς ἐλεύσομαι πάλιν, (λέγει δὲ τὴν ἐξ οὐρανῶν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν,) καὶ λαβὼν ὑμᾶς ἀνελεύσομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου καὶ αὐτὸς εἶμι, ὥστε καὶ ὑμᾶς ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ τῶν αὐτῶν ἀπολαύοντας ἐμοί. «Εἰ γὰρ ὑπομένομεν, ὁ Παῦλος φησίν, καὶ συμβασι «λεύσομεν». 106 Ἔοικε τι ἀκριβὲς καὶ ἐξητασμένον ἔχειν ὁ Θωμᾶς, ὅπερ παρίσταται καὶ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων, ἅπερ οἶμαι αὐτὸν εἰρηκέναι μὴ ἀπιστοῦντα τοῖς λέγουσι τεθεωρηκέναι τὸν κύριον, ἀλλ' εὐλαβούμενον μήποτε φάντασμα ἐστὶ, καὶ μεμνημένον τοῦ «Πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ «τῷ ὀνόματί μου λέγοντες ὅτι Ἐγὼ εἶμι». τοῦτο δὲ οἶμαι πεπονηθῆναι καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὸν Θωμᾶν. [ὅτι δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι τοιοῦτόν τι ἐνενόησαν ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν δῆλον ἐκ τοῦ γεγράφθαι ὅτι «Ἐδόκουν ὅτι φάντασμα ἐστὶ», καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτοῖς «Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα ὄσα καὶ σάρκα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμέ

θεωρεῖτε ἔχοντα».] περὶ δὲ τοῦ πῶς λέγεται αὐτῷ «Μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός» καὶ εἰς τὸ ὄνομα δὲ τοῦ Θωμᾶ τοὶ αὐτὰ ἂν λεχθείη, ὅτι τῶν μὲν ἀξιοθησομένων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος μείζονος θεωρίας περὶ τῆς ἐν τῷ ὄρει μεταμορφώσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ὀφθέντων ἐν δόξῃ Μωσέως καὶ Ἡλίου τὰ ὀνόματα μετεποίησεν. τῶν δὲ λοιπῶν διὰ τοῦτο τὰ ὀνόματα οὐ μετεποίησεν, ἐπεὶ καὶ αὐτάρκη καὶ καθ' ἑαυτὰ ἦν παραστῆσαι τὸ ἐκάστου ἦθος. περὶ μὲν οὖν τῶν λοιπῶν ἀποστόλων οὐ νῦν πρόκειται λέγειν, περὶ δὲ τοῦ Θωμᾶ, ὃς ἐρμηνεύεται Δίδυμος, διὰ τοῦτο, ἐπεὶ δίδυμός τις τὸν λόγον ἦν ἀπογραφόμενος τὰ θεῖα δισῶς καὶ μιμητῆς Χριστοῦ τοῖς μὲν ἔξω ἐν παραβολαῖς λαλοῦντος, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς ἰδίους μαθηταῖς τὰ πάντα ἐπιλύοντος. καὶ οὐκ ἄτοπόν γε φάσκειν τοὺς γνησίους Χριστοῦ μαθητὰς κατορθοῦν διττὸν τοῦτο <τὸ> τῆς ἐν λόγῳ παρασκευῆς, ὅπερ ἤδη τάχα καὶ ἐξαιρέτως εἶχεν ἔκτοτε ὁ Θωμᾶς. εἴποι δ' ἂν τις καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐρμηνείαν μόνου τούτου ἀναγεγράφθαι, τῷ βεβουληθῆαι τὸν εὐαγγελιστὴν Ἑλληνας ἐντυγχάνοντας τῷ εὐαγγελίῳ ἐπιστῆσαι τῇ ιδιότητι τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὀνόματος κατ' ἐξοχὴν μόνον ἐρμηνευθέντος ἐπὶ τῷ εὐρεῖν τὴν αἰτίαν τοῦ καὶ Ἑλληνιστὶ ἐκκεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. 110 Κυριώτερον μὲν ἦν εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου τὸ «Ἔστιν» ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς διαφορὰν τῆς ἐνανθρωπήσεως γενομένης ἐν τινὶ καιρῷ ἐδήλου τὴν ὑπαρξίν τοῦ λόγου, ἀντὶ τοῦ «Ἔστιν» τῷ «Ἦν» κέχρηται ἰστέον δὲ ὅτι τὰς κυρίως σημασίας τῶν ῥημάτων τοῦ χρόνου οὐ δεῖ ἐκλαμβάνειν ἐπὶ τῶν αἰδίων, ἦγουν τὸ «Ἦν» καὶ ἔστιν καὶ ἔσται. ὁ γὰρ θεὸς λόγος καὶ υἱὸς ὢν τοῦ πατρὸς αἰδῖος τυγχάνων θεὸς τὰ ἐπ' αὐτοῦ ῥήματα οὐ μετὰ τοῦ προσσημαίνειν χρόνον ἐκλαμβάνειν δεῖ, μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ χρόνον· ῥῆμα δὲ ἔστι τὸ προσσημαῖνον χρόνον, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν. 111 Καταλλήλοισι τοῖς ῥήμασι ἐχρήσατο τῷ μὲν «Ἐγένετο» ἐπὶ τῆς σαρκός, τῷ δὲ «Ἦν» ἐπὶ τῆς θεότητος. τὸ δὲ δι' αὐτοῦ οὐ διακονίας ἕνεκα κεῖται, ἀλλὰ πρὸς τὸν πατέρα συνεργίας, καὶ ὅτι οὐδὲν ὑπεξαιρεῖται τῶν ὄντων τῆς δι' αὐτοῦ ποιήσεως. 112 Ἡ γὰρ ἐν αὐτῷ ζωτικὴ δύναμις οὐ πρὸς τὸ ζωοποιεῖν μόνον ἰκανὴ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ γνώσεως πληροῦν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, τὴν <τε> ἄγνοιαν ἐλαύνειν, [ὅτι] οἷον ὁ Παῦλος ἠγνόει τὸν χριστὸν διώκων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ζωῆς ἀγασθεὶς ἔγνω τὸν διωκόμενον· καὶ ὁ ληστής ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πάσχων καὶ φωτισθεὶς ἔγνω τὴν ζωὴν. φησὶν γὰρ ὁ σωτῆρ· «Οὐδεὶς δύναται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ἐλκύσῃ αὐτόν». 113 Ἡ μὲν γὰρ πρόθεσις τοῦ πέμψαντος ἦν πιστεῦσαι πάντας· εἰ δὲ μὴ πάντες ἐπίστευσαν, καὶ τὸν φωτισμὸν <μὴ> παρεδέξαντο τοῦ ἡλίου, οὐκ ἤδη δὲ τὸν ἥλιον φαίη τις ἂν μὴ ἐπὶ τοῦτο ἀνατέλλειν. οἱ μὲν γὰρ πρὸ Ἰωάννου προφήται μάρτυρες γεγονάσι τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῷ τοὺς Ἑβραίους πιστεῦσαι δι' αὐτῶν. ὁ δὲ Ἰωάννης μετ' αὐτοὺς γενόμενος τοῦ σωτῆρος τὴν ἐπιδημίαν μαρτυρεῖ <ἐπὶ τῷ> οὐ τοὺς Ἑβραίους μόνους πιστεῦσαι ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἔθνων πάντας, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης· «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σὰρκα» καὶ ὁ Δαβίδ· «Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ». 114 «Ἐξ αἱμάτων» τουτέστιν ἐξ ὑλικῶν ἔχουσι τὴν γέννησιν. τῷ γοῦν Πέτρῳ ὁ σωτῆρ φησὶν ὅτι «Σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' «ὁ πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». (Καὶ ἄλλως·) Υἱοὶ θεοῦ εἶναι λέγονται οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων τὰς κατὰ νόμους θυσίας προσάγοντες, ἦγουν διὰ σφαγῶν καὶ αἱμάτων ἐκχύσεως εὐαρεστοῦντες τῷ θεῷ, ἐκ θελήματος δὲ σαρκὸς οἱ πάντα ποιοῦντες πρὸς τὸ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι. «θελή «ματι γὰρ σαρκὸς» εὐαρεστεῖν οὗτοι προτέθινται τὴν σάρκα περιτεμνόμενοι καὶ προφανῶς ἰουδαΐζειν θέλοντες, μὴ ἐπιμελεῖσθαι <δὲ> τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαϊσμοῦ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς οἱ προφάσει ἀνθρωπίνης φιλοσοφίας ἀπεχόμενοι μὲν κακίας, ἀρετὴν δὲ ἀναλαβόμενοι. 115 Τὸ δὲ «Κέκραγε» λέγων ἀντὶ τοῦ Μετὰ παρρησίας καὶ ἔλευθερίας καὶ χωρὶς ὑποστολῆς ἀπάσης τὴν παρουσίαν ἐκήρυξε. τὴν δὲ κραυγὴν οὐ κατὰ τὴν προφορὰν ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς νοήσεως

ἐπιτεταμένον. ὁ γὰρ περὶ μεγάλων δογμάτων ἀπαγγέλλων· κατὰ τὴν νόησιν, ὡς δεῖ, μεγαλοφώνως προφέρει. 116 Τὸ δὲ «Γέγονεν» ἀντὶ τοῦ «γενήσεται» ληπτέον. ἔθος γὰρ τοῦτο τῆ γραφῆ, καθὼς εἰρήκαμεν. καὶ τὸ «Οὐ κατέλαβεν» ἀντὶ τοῦ «οὐ καταλήψεται». 117 Ὡς γὰρ προφήτης καὶ λύχνος φωτὸς προγυμνάζων καὶ ἐθίζων τῆς ψυχῆς τὸ ὄμμα τοῦ θέλοντος φωτίζεσθαι, οὕτω καὶ φωνὴ βοῶντος. «βοῶντα» λέγει τὸν λόγον· φωνὴν δὲ τὸν Ἰωάννην. ἀνάγκη δὲ πρὸ τοῦ λόγου φωνὴν γίνεσθαι. ἔργον δὲ φωνῆς σαφηνίζει τὸ σημαίνον. ἔρημον δὲ λέγει τὴν ἀπεστερημένην ψυχὴν τῆς θείας διδασκαλίας. τί δὲ προστάσσει ἢ τοῦ βοῶντος φωνὴ ταῖς ἐρήμοις ψυχαῖς; «εὐθεῖαν ποιήσατε τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου» πρὸς ὑποδοχὴν. 118 Μαρτυρῶν ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ φωτὸς ἤδει, ὅτι καὶ θεὸς λόγος ἦν· οὗτος δὲ παντὶ λογικῶ πάρεστι. τὸ δὲ διανοητικὸν [ἦν], ὃ καὶ ἡγεμονικὸν καλεῖται, μεσαίτατον ἡμῶν ἔστιν· ἐκεῖ γὰρ ἔστιν ὁ ἐν διάθετος λόγος, καθ' ὃν λογικοὶ ἐσμεν, ὃν καὶ ἐπισκοπεῖ ὡς θεὸς ὁ χριστὸς καὶ λόγος, ὁ μέλλων ἔρχεσθαι βαπτισθῆναι. οὗτος ὁ ἀγνοοῦ μενος ὑφ' ὑμῶν μέσος ὑμῶν ἔστηκε τὰς καρδίας πάντων καὶ τοὺς νεφρούς ἐμβατεύων. 119 Εἶδον μὲν καὶ οἱ παρόντες ἅπαντες, οὐ μὴν δὲ πάντες ἐπίστευον. τινὲς δὲ φασιν οὐδὲ πάντας τεθεῶσθαι τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ Ἰωάννην καὶ τοὺς εὐγνωμονέστερον διακειμένους. εἰ γὰρ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδον, ἀλλ' οὐ πάντως πᾶσι διὰ τοῦτο κατάδηλος ἦν. ἐπεὶ δὲ προφήται καὶ Μωσῆς πολλὰ τεθέανται ἄλλα, καὶ ἐν τῇ με ταμορφώσει τοῦ ὄρους οὐ πάντες ἀπέλαυσαν οἱ μαθηταί, ἀλλ' οὐδὲ τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν ὄψεως ἐκοινωνήσαν ἅπαντες· πολλῶ γε μᾶλλον οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τοῦ βαπτισμοῦ. 120 Οὐκ αἰσθητῶς ἔστιν ἰδεῖν δυνατόν, ἀλλὰ διανοία σκοπούση τοὺς προσερχομένους ἀγγέλους ἐπὶ τῷ διακονεῖν τῷ Ἰησοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας. τὸ δὲ Ἀμὴν ὅτε μὲν ἀπλοῦν, ὅτε δὲ διπλασιαζόμενον ἔστιν εὐρεῖν. ἡ δὲ λέξις ἔστιν Ἑβραϊκὴ, δηλοῦσα τὸ «Γένοιτο». ταῦτόν γάρ ἐστιν τὸ Ἀμὴν· <τῷ> «ἀληθῶς καὶ γένοιτο». πολλοὶ γὰρ Ψαλμοὶ ἐπὶ τέλει ἔχοντες· «Γένοιτο, γένοιτο» ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ Ἀμὴν Ἀμὴν ἔχουσιν. εἰκὸς οὖν τὸν σωτήρα ἐπευχόμενον λέγειν Γένοιτο, γέ νοιτο τὸ πιστοῦς ὑμᾶς εὐρεθῆναι ὡς ἰδεῖν «τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον» καὶ τὰ ἐξῆς τῆς ἐπαγγελίας. τὸ δὲ Ἀμὴν ἴσον ἔστιν καὶ τῷ «ἀληθῶς», ὡς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Ἰησοῦς λέγει· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες «τῶν ὧδε ἑστηκότων»· ἐν δὲ τῷ Λουκᾶ· «Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, εἰσὶ «τινες τῶν αὐτοῦ ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου». ἡγοῦν ἴσον ἔστιν τὸ «Ἀμὴν» καὶ τῷ «Ἀληθῶς» καὶ τῷ «Γένοιτο», ὡς ἐν τῷ «Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν» τοῦτο γενέσθαι. 121 Τὸ μὲν ἐκ σχοινίου φραγέλλιον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ γεγονὸς ὑπῆρχον αἱ τῶν παρανομούντων ἁμαρτίαι. δι' ὧν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ αἰκίζόμενοι ἀπηλαύνοντο. σχοινίον μὲν γὰρ πολλαχῶς ἢ γραφῆ τὰς ἁμαρτίας ὠνόμασε· «Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκισάν μοι καὶ ἀδικίαν αἱ «χεῖρες αὐτῶν συμπλέκουσιν»· καὶ ἐν ταῖς Παροιμίαις· «Σειραῖς τῶν «ἐαυτοῦ ἁμαρτημάτων ἕκαστος σφίγγεται», τουτέστιν κολάζεται. ἐφρα γελλώθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀπηλάθησαν τοῦ ναοῦ τῷ ἑαυτῶν πλεχθέντι σχοινίῳ. τὸν γὰρ δίκαιον κριτὴν οὐκ ἦν ἐτέρωθεν πλέξαι καὶ ἐπάγειν τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν τιμωρίαν, ἢ ἂν αὐτοὶ ἡμαρτηκότες ἠνόμησαν. ῥητέον ὅτι ἐπινοία μόνη καὶ οὐχ ὑποστάσει τὴν διαφορὰν ἔχει τὸ ὕδωρ πρὸς τὸ πνεῦμα, καθὼς φησι ὁ σωτήρ· «Ὁ πιστεύων εἰς «ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος». τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ πνεύματος, οὗ ἡμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. εἰ γὰρ περὶ τοῦ πνεύματος εἴρηται ὡς ὕδωρ ποταμῶν δίκην ἐκπορευόμενον, ἐπινοία μόνη διοίσει τοῦ πνεύματος τὸ ὕδωρ. ὡς οὖν γεννᾶται τις ἐκ τοῦ σωτήρος, σοφὸς ἐκ σοφίας, καὶ ἀληθὴς ἐξ ἀληθείας, καὶ ζωὴ ἐκ ζωῆς, ἐκ τῆς πάντων ἀρχῆς καὶ γεννήσεως μιᾶς οὔσης, οὕτως καὶ ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἅγιος καὶ πνευματικός, καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος καθαιρόμενος. καὶ πρὸς καρποφορίαν ποτιζόμενος γεννᾶται ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος. 122 Ὁ μὲν Ματθαῖος περὶ τοῦ βασιλευομένου τόπου ἔφη, ἐν ᾧ οὗτοι κληροῦνται, ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ Λουκᾶς ἀπὸ

τοῦ βασιλεύοντος θεοῦ ὠνόμασε. καὶ γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ συνηθείᾳ ὅτε μὲν ἀπὸ τοῦ βασιλεύοντος, ὅτε δὲ ἀπὸ τοῦ τόπου ἢ αὐτοῦ βασιλεία σημαίνεται. ὡς φαμεν· ἢ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία καὶ Αἰγύπτου βασιλεύς. 123 Τοῖς γὰρ σπουδαίοις καὶ πίστιν καὶ ἀρετὴν ἔχουσι μόνοις ἐκεῖ νοῖς ἐπιφοιτᾷ· τῶν δὲ φαύλων ἀπαλλοτριουμένων μακρὰν ὑπάρχει. οὐ τοπικῶς δὲ τὸ «μακρὰν» καὶ «ἐγγύς» ἀκούειν δεῖ, ἀλλὰ πρὸς τὰ δοχεῖα † τούτου ἐλλάμψεων κεκαθαρμένων· εἴτε καὶ μὴ· τὸ δὲ «Ὅπου «θέλει πνεῖ» δείκνυσι οὐσίαν εἶναι τὸ πνεῦμα. τινὲς γὰρ οἴονται ἐνέργειαν εἶναι θεοῦ, μὴ ἔχον ἰδίαν ὑπόστασιν. διὸ καὶ ὁ ἀπόστολος ἀπαριθμησάμενος τὰ τοῦ πνεύματος χαρίσματα ἐπήνεγκεν· «Ταῦτα «δὲ ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἐκάστῳ ὡς βούλεται». ἀλλὰ καὶ τὸ «Ἔδοξε δὲ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν» ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰρημένον· καὶ πάλιν «Νηστευόντων, γὰρ φησιν, καὶ λειτουργοῦν «των τῷ κυρίῳ εἶπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον «καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς». ὁ δὲ προ φήτης Ἰακώβος φησι «Τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τοῦ ἀνδρός, «οὐ ἔστιν ἡ ζώνη αὕτη, δήσουσι» καὶ τὰ ἐξῆς. 124 Τοῦτο γὰρ δοκεῖ ἐπὶ τῶν μήτε ἄγαν φαύλων μήτε κατ' ἀρετὴν τελείων ὅτι τὰ ἀμφοτέρω ἀπατῶντας μᾶλλον τὸ σκότος ἀγαπᾷν αὐτοὺς ἔστιν ἰδεῖν, ἐκ τοῦ τὰ ἔργα τούτου ποιεῖν. αὐτεξούσιοι γὰρ ὄντες οἱ ἄνθρωποι καὶ ὀφείλοντες τὸ φῶς ἀποδέχεσθαι καὶ τὸ σκότος φεύγειν, τούναντίον ποιοῦσι· τὸ μὲν σκότος ἀποδέχονται, φεύγουσι δὲ τὸ φῶς. οὐ συγκριτικῶς δὲ ἀκούειν δεῖ τὸ πλεῖον ἠγαπηκέναι, αὐτοὺς τὸ σκότος πρὸς τὸ φῶς· οὐδ' ὅλως γὰρ ἠγάπησαν τὸ φῶς τοῦτο μισήσαντες, ὅτι ἡ νόησις αὐτῶν ὀρθῶς ἔχει. οἱ γὰρ φαῦλα πράσσουν τες μισοῦσι τὸ φῶς, εἰ δὲ μισοῦσι τὸ φῶς, οὐ συγκριτικῶς ἀγαπῶσι τὸ σκότος. ὁμοίον ἔστιν καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ὡς «φιλήδονοι μᾶλλον εἶεν ἢ φιλόθεοι». καὶ ἐν Ψαλμοῖς· «Ὁ φαῦλος ἠγάπησε κακίαν μᾶλλον ὑπὲρ ἀγαθοσύνην, ἀδικίαν ὑπὲρ «τοῦ λαλήσαι δικαιοσύνην». 125 Νύμφη ἔστιν ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἣτις ἐξ ἑαυτῆς οὐδενός ἔστι τῶν ἀγαθῶν γεννητικὴ· εἰ δὲ δεκτικὴ πέφυκεν αὕτη γυναικὸς τρόπῳ ἐξ ἄλλου, γεννᾷ ἀρετὰς πρακτικὰς τε καὶ διανοητικὰς. νυμφίος δὲ ὁ ταύτης σπορευὺς τῶν ἀγαθῶν οὐκ ἄλλος ἢ ὁ χριστὸς Ἰησοῦς ὁ ὑπ' ἐμοῦ μαρτυρούμενος καὶ βαπτιζόμενος· φίλος δὲ ἐκεῖνος ἔστιν ὁ ἔστη κὼς παρ' αὐτῷ τῇ βεβαίᾳ συγκαταθέσει καὶ παγίαν ἔχων τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν. οὐδεὶς γὰρ τῶν παρ' αὐτῷ τῷ Ἰησοῦ τυγχανόντων κλονεῖται. οὕτω καὶ Μωσῆς κατ' ἀρετὴν βιούσας ἤκουσε τοῦ θεοῦ λέγοντος· «Σὺ δὲ αὐτὸς στήθι μετ' ἐμοῦ»· οὐ γὰρ ὁ θεὸς μεθ' ἡμῶν ἴσταται, ἀλλ' ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ, ὀρέγοντος ἡμῖν τὴν παρ' αὐτοῦ ἀμετακίνητον στάσιν. 126 Ὁ μὴ ἐπουράνιον ἔχων τὸ φρόνημα ἀλλ' ἐπίγειος ὡς λέγεται χοϊκὸς καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ φορεῖν. διὸ καὶ εἴ ποτε σοφίαν ἐπαγγέλλεται ἔχειν, ἐπίγειός ἔστιν ψυχικὴ δαιμονιώδης, καθὼς φησι Ἰάκωβος ὁ ἀπόστολος. 127 Τὸ ἀγαπᾷν ἀνθρωπινώτερον πάλιν ἀκούομεν. νόμος δὲ ἔστι φυσικός· ἄλλος μὲν <πρὸς> τὰ γεννώμενα, ἄλλος δὲ πρὸς τὰ ἐτέρως ἀγαπώμενα. εἰ γὰρ δικαιοσύνην ἀγαπᾷ ὁ θεός, <ἀγαπᾷ ὡς θεός>, ὡς φησιν αὐτός· «Ἐγὼ θεὸς ἀγαπῶν δικαιοσύνην καὶ μισῶν ἄρπαγμα ἐξ ἀδικίας». οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ἀγαπᾷ ταύτην ἐπὶ τὸ ἔχειν αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ καὶ ποιεῖν τι κατ' αὐτήν. ἀγαπᾷ δὲ τὸν υἱὸν ὁ πατήρ καὶ ὡς ἀλήθειαν σοφίαν καὶ ἁγιασμόν, ὡς φησιν Δαβίδ· «Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας». καὶ ἀγαπᾷ μὲν τὸν υἱὸν καθ' ὃ πατήρ, οὐ καθ' ὃ θεός, ἀγαπᾷ δὲ τὸν κόσμον καθ' ὃ θεός καὶ τούτου δημιουργός, οὐ καθ' ὃ δὲ πατήρ. 128 Ἔστιν δὲ καὶ ἀλληγορικῶς εἰπεῖν· φρέαρ μὲν Ἰακώβ τὴν τοῦ Μωσέως διὰ νόμου διδασκαλίαν. ἔπινον δὲ ἀπ' αὐτοῦ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ οἱ δώδεκα πατριάρχαι καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν λαοὶ γεγεννημένοι. ταύτης δὲ τῆς πηγῆς πίνοντα πάλιν ταύτης διψᾷν. ἤγουν καιροῦ τινος προϊόντος διψᾷν αὐτὰ καὶ ἔρχεσθαι ἐπὶ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ σωτήριον καὶ ἀδιάδοχον διδασκαλίαν. «καὶ ὁ οὐρανὸς «γὰρ καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, ὡς φησι ὁ σωτήρ, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ «παρέλθωσιν». 129 [Οἶδε γὰρ

καὶ ὄψις μόνη τοῦ διαφθονομένου οὐ μικρὸν τοῖς βασκαίνουσιν ἐνιέναι σπινθήρα.] 130 [Διὰ τοῦτο ἂν ἕμιξεν ἡμῖν .... καὶ τοῖς δαίμοσι γινόμενοι.] 131 Προσαίτης ἦν δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀδυναμίαν. † τοιοῦτους δ' ἂν εὐροις τοὺς ἀπὸ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων τῶν ὠφέλειαν καὶ τὸ πορισμὸν τῆς Χριστοῦ ἀληθείας καὶ τῶν πλουσίων θεωρημάτων αὐτοῦ τὴν γνῶσιν προσαιτοῦντας. οὐ μόνον δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀπὴλ λαζεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς τυφλότητος ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ προσαιτεῖν. ἐχαρίσατο γὰρ αὐτῷ ἅμα τοῦ βλέπειν καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς ἀναγκαῖα. καὶ ἐνταῦθα μὲν ἡ τυφλότης τοῦ προσαιτεῖν αἰτία, ἐν δὲ ταῖς Πράξεσιν ἡ χωλότης. 132 Εἰ ὁ μὴ τηρῶν τὸ σάββατον οὐκ ἔστιν ἀπὸ θεοῦ, οὐδὲ ἱερεῖς ὑμῶν οἱ τὸ σάββατον διὰ τῆς περιτομῆς βεβηλοῦντες εἰσὶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. 133 Ἀξιόπιστον αὐτὸν ποιήσαντες οὕτω παρεστήσαντο πρὸς τὸ διεψεῦσθαι. ἀνοίγων ὁ χριστὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· οὐ μικροῦ παιδίου ἠνέωξεν ἀλλὰ τελείαν ἡλικίαν ἔχοντος, ἵνα καὶ βλέπη καὶ ὡς ἀνὴρ ἀπολογῆσθαι. τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀναβλέψαντες τυφλοί. 134 Τὸ «Οὐκ ἠκούσατε» ἀντὶ τοῦ Οὐκ ἠθελήσατε παραδέξασθαι τὸ λεγόμενον. τὸ δὲ «Τί οὖν πάλιν θέλετε ἀκούειν;» ἰσοδυναμεῖ τῷ Εἰ μὴ παραδέχεσθε τὰ εἰρημένα. τί πάλιν αὐτὰ ἀπαγγέλλεσθαι μάτην ὑμῖν θέλετε; 135 Εἰ ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, πῶς ἐδίδασκεν ὁ χριστὸς λέγων τοὺς ἁμαρτωλοὺς προσεύχεσθαι· «Ἄφες ἡμῖν τὰ παραπτώματα ἡμῶν, «ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὠφειλέταις ἡμῶν». τούτων ἀκούει ὁ θεὸς τῶν ἐπὶ μετάνοιαν νευόντων, εἰ καὶ μήπω ἐπαύσαντο ἁμαρτάνοντες, καὶ εἰ μὴ ἤκουσεν ὁ θεὸς ἁμαρτωλῶν, οὐκ ἂν μετὰ τελωνῶν καὶ πορνῶν ἦσθιεν καὶ ἔπινεν· ἢ ὅτι ὁ περὶ τοιούτων ἔργων εὐχόμενος ὅποια ἦν τὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔργα ἴν' ἐκτελέσει τοιαῦτα ὁ θεός, αὐτοῦ οὐκ ἀκούει. 136 Εἰ πρότερον ἐβάστασαν, καὶ πάλιν ἐβάστασαν. οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ὁ κακολογῶν τινα λίθους ἐπ' αὐτὸν βάλλει. κακῶς δὲ αὐτὸν ἔλεγον καὶ σχίσμα δι' αὐτὸν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις ἐγένετο. πάλιν οὖν τὸ βάρος τῶν δυσφημῶν λόγων οὗτοι βαστάσαντες ὡς λίθους ἐπ' αὐτὸν ἔβαλλον. διὰ τοῦτο φησιν ἡ Σοφία· «Ὁ βάλλων λίθον εἰς ὕψος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν «αὐτοῦ βάλλει»· ὁ δὲ ψαλμωδός· «Ἡ ἀδικία αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν «αὐτοῦ καταβήσεται», ὁ δὲ ἄδικος εἰς ὕψος λαλῶν εἰς ὕψος βάλλει. 137 Ὡσπερ εἰς δώδεκα ὥρας διαιρεῖται ἡ ἡμέρα, κατὰ τοῦτο καὶ οἱ δώδεκα πατριάρχαι καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἰσάριθμοι τῶν ὥρῶν τῆς ἡμέρας, ἔχοντες ἡλίον τὸν χριστὸν καὶ θεὸν ἡμῶν, ὅστις καὶ νοητὴ ἔστιν ἡμέρα, ἐξ οὗ οἱ λόγοι καὶ ὁ τῆς γνῶσεως τούτων φωτισμός. 138 Καὶ πάλιν ἐζήτησαν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὡς πολλάκις εἴρηται. νῦν δὲ ἐκύρωσαν τὴν γνώμην καὶ † ὡς ἔργον τῷ πράγματι κέχρηται. πάλιν δὲ ἀνθρωπίνως ἑαυτὸν σώζει, καὶ συνεχῶς ταῦτα ποιεῖ. τὴν δὲ αἰτίαν εἶπεν, ὅτι οὕτω ἦκει ἡ ὥρα αὐτοῦ, καὶ νῦν ἐπὶ τῆς ἐρήμου διατρίβει ἐν πόλει λεγομένη Ἐφραΐμ. καὶ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὸν ἐπιτήδειον καιρὸν ἀναμένων καὶ τῆς ἐκείνων φειδόμενος ἀπωλείας. 139 Ὁ ἐπόμενος αὐτῷ διακονεῖ αὐτῷ, οὕτως δὲ διάκονος αὐτοῦ ἔστι. καὶ διὰ τοῦτο ὅπου ἔστιν ὁ λόγος, κάκεῖ καὶ αὐτός ἔστιν. οὐ σωματικῶς <δὲ> οὐδὲ τοπικῶς τὴν ἐπαγγελίαν νοητέον. εἰ δὲ καὶ τόπον σωματικῶς τις ὑπολάβοι, καὶ οὗτος οὐκ ἂν ἁμάρτοι. ἐν γὰρ τοῖς καθαρωτάτοις τοῦ αἰθέρος καὶ λεπτότητι φωτὸς διαυγεστέροις τοὺς διαφέροντας τῇ λαμπρότητι ἀπολαμβάνοντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐν τῇ ἀναστάσει χωρίοις γίνεσθαι ὡς ἐπιτηδειοτάτοις πρὸς τὴν σχολὴν τῶν θεωρημάτων τοῦ θεοῦ λόγου. 140 [Ὅτι] Τὸ «Ἐν» πολλαχῶς λέγεται καὶ καθ' ὁμοιότητα καὶ καθ' ἕτερα πολλά· καὶ κατὰ μὲν συμφωνίαν, ὅταν εἴπη ὅτι «Τὸ πλῆθος «τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία μία καὶ ἡ ψυχὴ μία», καθ' ὁμοιότητα δέ, ὡς ὅταν λέγη· «Καὶ γὰρ ἡμεῖς πάντες ἐν ἐνὶ πνεύματι εἰς ἓν «σῶμα ἐβαπτίσθημεν» καθ' ὁμοιότητα τῆς φύσεως· καὶ ὡς τὸν Ἀδὰμ ἀρχὴν καὶ κεφαλὴν ἔχοντες κατὰ φύσιν ἡμῶν γεννήσεως ἐν σῶμα λεγόμεθα οἱ πάντες ἔχειν, οὕτως καὶ τὸν χριστὸν κεφαλὴν ἐπιγραφόμεθα διὰ τῆς θείας ἀναγεννήσεως ἥτις γέγονε τύπος ἡμῖν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, ὃς πρωτότοκος ἐκ

νεκρῶν ἀναστάς. ἐπιγραφόμεθα αὐτὸν κεφαλὴν κατὰ προτύπωσιν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως «οὗτινος ἔσμὲν μέλη ἐκ μέρους καὶ σῶμα διὰ τοῦ πνεύματος «εἰς ἀφθαρσίαν ἀναγεννώμενοι».